

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SÜT SIĞIRCILIĞI İŞLETMELERİNDE FİNANSMAN
KAYNAKLARI: BURDUR İLİ ÖRNEĞİ

Damla GÜRBÜZ

Danışman
Doç. Dr. Mevlüt GÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
ISPARTA – 2015

© 2015 [Damla GÜRBÜZ]

TEZ ONAYI

Damla GÜRBÜZ tarafından hazırlanan "**Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Finansman Kaynakları: Burdur İli Örneği**" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri üyeleri önünde Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü **Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak başarı ile savunulmuştur.

Danışman

Doç. Dr. Mevlüt GÜL
Süleyman Demirel Üniversitesi

.....

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Bahri KARLI
Süleyman Demirel Üniversitesi

.....

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Yavuz TAŞCIOĞLU
Akdeniz Üniversitesi

.....

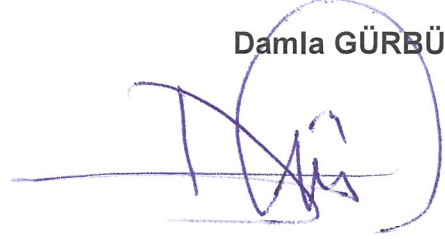

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Yasin TUNCER .....

TAAHHÜTNAME

Bu tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını ve kullanılan tüm literatür bilgilerinin referans gösterilerek tezde yer aldığını beyan ederim.

Damla GÜRBÜZ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	vii
ŞİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	3
3. ARAŞTIRMA BÖLGESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	24
3.1. Araştırma Bölgesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	24
3.1.1. Nüfus yapısı ve istihdam	24
3.1.2. Bölge ekonomisi	25
3.1.3. Tarımsal yapı.....	27
3.1.3.1. Arazi varlığı	27
3.1.3.2. Tarımsal üretim	28
3.1.3.3. Hayvan varlığı	29
3.2. Tarımsal Kredi Kullanımı	33
3.2.1. Kurumsal olmayan finans kaynakları	35
3.2.2. Kurumsal finans kaynakları	36
3.2.2.1. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.....	36
3.2.2.2. Tarım kredi kooperatifleri.....	38
3.2.2.3. Özel bankalar	40
3.2.2.6. Tarımsal kredi paketi bulunan bankalar.....	40
3.2.2.7. Leasing ve faktöring	47
3.3. Türkiye’de Hayvan Sektörüne Yönelik Politikalar ve Hayvancılık Kredileri	49
4. MATERYAL VE YÖNTEM.....	55
4.1. Materyal.....	55
4.2. Yöntem	55
4.2.1. İşletmelerin seçiminde uygulanan yöntem.....	55
4.2.2. İşletmelerin analizinde kullanılan yöntemler	57
5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	63
5.1. İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı	63
5.1.1. İncelenen işletmelerin sosyal yapısı	63
5.1.2. İncelenen işletmelerin arazi varlıkları.....	68
5.1.3. GSÜD’nin üretim faaliyetlerine göre dağılımı.....	71
5.1.4. İşletmecilerin sermaye yapıları	72
5.2. İşletmelerin Hayvancılık Faaliyet Yapısı	78
5.2.1. Hayvancılık faaliyetinin teknik yapısı	78
5.2.1.1. Hayvancılığa başlama süresi	79
5.2.1.2. Hayvan varlığı	82
5.2.1.3. Yem Kullanımı	85
5.2.1.4. İşgücü kullanımı	89
5.2.1.5. Bilgi kaynakları	91
5.2.1.6. Hayvan bakımı	93
5.2.2. Hayvancılık faaliyetinin ekonomik yapısı	102

5.2.2.1. Gayrisafi üretim değeri	102
5.2.2.2. İşletmelerin desteklemelerden yararlanma durumu	104
5.2.2.3. Üretim masrafları.....	106
5.2.2.4. İşletmelerde karlılık göstergeleri.....	111
5.3. İşletmelerin Kredi Kullanımı	115
5.3.1. İşletmelerin kredi kullanım kaynakları.....	115
5.3.2. İşletmelerin kredi kullanımında önem verdiği kriterler.....	117
5.3.3. İşletmelerin uzun vadeli hayvancılık kredisi kullanımı.....	118
5.3.4. İşletmelerin yabancı kaynak kullanımında çeşitli tercihleri.....	118
5.4. Hayvancılık Üretim Faaliyetinde Karşılaştıkları Sorunlar	122
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	123
KAYNAKLAR	126
EKLER	137
EK A. Fotoğraflar	137
ÖZGEÇMİŞ.....	140

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

SÜT SIĞIRCILIĞI İŞLETMELERİNDE FİNANSMAN KAYNAKLARI: BURDUR İLİ ÖRNEĞİ

Damla GÜRBÜZ

Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mevlüt GÜL

Bu çalışmanın amacı, Burdur ilindeki süt sığircılığı özelinde işletmelerin finansman kaynaklarının belirlenmesi ve işletmelerin çeşitli özellikleri ile finansal kaynaklar arasındaki ilişkilerin irdelenmesidir.

Araştırmada kullanılan birincil veriler, Burdur ilinde süt sığircılığı yetiştiriciliği yapan işletmelerden yüz yüze görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Süt sığircılığı yetiştiricileri doğrudan ziyaret edilerek, 105 adet üreticiye konu ile ilgili hazırlanan anket soruları uygulanmıştır. Anket uygulanan işletmeler tesadüfi olarak seçilmiştir. İşletmelerden elde edilen veriler, 2012 üretim yılına aittir.

Görüşülen işletmelerin %57'si kurumsal, %17'si kurumsal olmayan ve %26'sı öz kaynaklarını kullanmaktadır. İşletmelerin finansman grupları ile işletmecilerin eğitimi, deneyim süresi, karlılıkları, maliyetleri, inek sayıları ve hayvan varlığı (BBHB) arasında istatistiki bir ilişki bulunmamaktadır. Buna karşın işletme grupları ile işletmenin hayvancılıktaki uyguladığı teknikler değişmektedir. Öz kaynaklarını kullanan işletmelerde kaba yem kullanımı daha fazladır. Öz finansman dışı kaynaklarını kullananların üretici örgütlerine üye olma süreleri daha fazladır. Yem desteği, süt desteği, hayvan başı desteğinden daha fazla oranda yararlanmaktadır. Kurumsal kaynak ve öz kaynaklarını kullananlarda hayvancılığa devam etme eğilimi daha fazladır. İşletme dışı finansman kaynaklarından yararlananlarda arazi sahipliği ise daha fazladır.

Tarım sektörünün içinde bulunduğu üretim yapısının değiştirilerek ve geliştirilerek daha fazla katma değer üretebilecek bir yapıya kavuşturulabilmesi için; işletme dışı finansman kaynaklarından daha fazla yararlanması ve farklı finansman şekillerini kullanması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal Finansman Kaynakları, Tarımsal Kredi, Süt Sığircılığı, Burdur.

2015, 140 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

FINANCIAL SOURCE OF DAIRY FARMS: A CASE OF BURDUR PROVINCE

Damla GÜRBÜZ

**Süleyman Demirel University
Graduate School of Applied and Natural Sciences
Department of Agricultural Economy**

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mevlüt GÜL

The aims of this study, was to identify the financial source of dairy farms in particular in the Burdur province and to determine the relationship between the special characteristics of dairy farm enterprises with their financial sources.

Primary data was employed in this study and the data was obtained by face to face interview with the help of well-designed questionnaire. The data was gathered from 105 farm enterprises using Neyman stratified sampling methods. After using Neyman stratified sampling methods to get the sampling number the farmers was selected randomly. The 2012 production season data was collected.

The farmers who used credit from the formal credit institution as their financial source were 57%, 17% used non-formal institutional credit and 26% as self-financing. There were not statistical differences between financing groups of farm enterprises and farmer's age, education level, experience, farm's profitability, costs, number of cows, animal existence (unit of cattle). In contrast, there were statistical differences between financing group of farm enterprises and applied techniques in livestock, cooperatives, support used from government, continuation of dairy farm, farm land size. Self-financing group has the highest use of roughage feedstuff. Formal and non-formal credit institution groups belonged to cooperative in terms of more years. Also feedstuff support, milk support and animal heads supports were more given attention by the government in the farmers gets more benefit from them. Formal and non-formal credit institution groups have the highest farm land size. On the other hand, formal and self-financing credit groups have tendency of continuation of dairy farm.

Producing value-added production structure in which the agricultural sector can be developed using different financing instruments should be giving the needed attention to boost the production.

Keywords: Sources of Agricultural Finance, Farm Credit, Dairy Farms, Burdur

2015, 140 pages

TEŞEKKÜR

Araştırma konusunun belirlenmesinden sonuçlandırılmasına kadar geçen her aşamada değerli katkılarıyla beni yönlendiren, bilgi ve deneyimlerinden yararlanma fırsatı veren danışman hocam Sayın, Doç. Dr. Mevlüt GÜL'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca çalışmamda yardımını esirgemeyen ve beni lisans eğitiminde bilgi ile donatan değerli SDÜ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi 2006-2010 dönemi bölüm hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

3227-YL1-12 No'lu proje ile tezi maddi olarak destekleyen Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi Başkanlığı'na teşekkür ederim.

Her zaman yanımda olan ve hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen Annem, Babam, Ağabeyime ve çalışmamda bana yardımcı olan, bilgi ve tecrübesini paylaşan her zaman yanımda olan hayat arkadaşım, eşim Ümit GÜRBÜZ'e sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca Tarımsal verileri sağlamamda yardımcı olan Burdur Süt Üreticileri Birliği Başkanı Sayın Kamil ÖZCAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Damla GÜRBÜZ
ISPARTA, 2015

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 3.1. Türkiye’de sığır varlığının ırklara göre dağılımının gelişimi	30
Şekil 3.2. Burdur ilinde sığır varlığının ırklara göre dağılımının gelişimi	31
Şekil 3.3. Tarımsal kredilerin toplam banka kredileri içerisindeki değişimi ...	34
Şekil 3.4. Ziraat Bankası faiz oranları	54
Şekil 5.1. Finansal kaynak kullanımına göre sosyal güvence süreleri.....	67
Şekil 5.2. Finansal kaynak kullanımına göre bilgisayar, internet sahiplik süresi.....	68
Şekil 5.3. İşletmelerin finansal kaynak kullanımına göre arazi parça sayısı.	70
Şekil 5.4. İşletmelerin kullandıkları finans kaynağı türüne göre hayvancılık faaliyetindeki deneyim süreleri	82
Şekil 5.5. Finansman kaynağı gruplarına göre yem bitkileri alanında artış miktarı	86
Şekil 5.6. İşletmelerin finans kaynağına göre hayvancılığa devam etme eğilimi	93
Şekil 5.7. İşletmelerde hijyenin önemi.....	98
Şekil 5.8. Finansman kaynağına göre işletmelerde örgüte üyelik	101
Şekil A.1. Araştırma bölgesi haritası	137
Şekil A.2. Araştırma bölgesi ayrıntılı haritası.....	138
Şekil A.3. Anket uygulaması fotoğrafları-1	138
Şekil A.4. Anket uygulaması fotoğrafları-2	139
Şekil A.5. Anket uygulaması fotoğrafları-3	139

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 3.1. Türkiye ve Burdur ilinin nüfusu	25
Çizelge 3.2. Türkiye ve Burdur ilinin nüfus yapısı	25
Çizelge 3.3. Burdur ilinde sanayi sektörü	26
Çizelge 3.4. Burdur ilinde sektörlere göre ihracat	27
Çizelge 3.5. Burdur ilinin tarım arazisi varlığı	28
Çizelge 3.6. Burdur ilinin tarımsal üretim değerinin değişimi	29
Çizelge 3.7. Burdur ilinin bazı hayvan sayıları ve değişimi	29
Çizelge 3.8. Burdur ilinde bazı hayvanların süt üretimi ve değişimi	32
Çizelge 3.9. Kredilerin illere ve bölgeler göre dağılımı (2013)	34
Çizelge 3.10. T.C. Ziraat Bankası'nın toplam kredileri içerisindeki tarımsal kredinin payı	37
Çizelge 3.11. Özel bankaların toplam tarımsal krediler içindeki payı	40
Çizelge 3.12. 2014 yılı Ziraat Bankasının tarımsal kredi faiz oranları	53
Çizelge 4.1. Görüşülen işletme sayıları ve grupları	56
Çizelge 4.2. Görüşülen işletmelerin ilçelere göre dağılımı	57
Çizelge 4.3. Görüşülen işletmelerin finansman kaynağına göre dağılımı	60
Çizelge 4.4. Büyükbaş hayvan birimini hesaplamada kullanılan katsayılar ..	60
Çizelge 4.5. Süt sığırcılığı yapan işletmelerin değişken ve sabit masraf unsurları	62
Çizelge 5.1. İncelenen işletmelerin bazı özellikleri	64
Çizelge 5.2. İşletmecinin finansal kaynak kullanımına göre bazı özellikleri ..	65
Çizelge 5.3. Finansal kaynak kullanımına göre 15 yaş üzeri hane halkı nüfusunun eğitim durumu	66
Çizelge 5.4. Finansal kaynak kullanımına göre sosyal güvence durumu	66
Çizelge 5.5. Finansal kaynak kullanımına göre bilgisayar ve internet sahipliği	67
Çizelge 5.6. Finansal kaynak kullanımına arazi mülkiyet durumları	69
Çizelge 5.7. Finansal kaynak kullanımına arazilerinin sulanabilirlik durumları	70
Çizelge 5.8. Finans kaynağı türüne göre GSÜD'nin dağılımı (%)	71
Çizelge 5.9. Finansman kaynağına göre işletmelerde sermaye unsurları	77
Çizelge 5.10. Finans kaynağına göre bazı varlıklara ilişkin sahiplik durumları	78
Çizelge 5. 11. Finans kaynağına göre sahip oldukları bazı varlıklar	79
Çizelge 5.12. Finansal kaynak kullanımına göre hayvancılık ile uğraşma şekli	80
Çizelge 5.13. Finansal kaynak kullanımına göre hayvancılığa başlama şekli	80
Çizelge 5.14. Finansal kaynaklarına göre hayvancılık üzerine eğitim alma durumu	81
Çizelge 5.15. İşletmelerde hayvan varlığı	82
Çizelge 5.16. Finansman gruplarına göre işletmelerde hayvan varlığı (BBHB)	83
Çizelge 5.17. Finans kaynağı türüne göre hayvan varlıkları	84
Çizelge 5.18. İşletmelerin finans kaynağı türüne göre sağılan inek sayıları ..	85
Çizelge 5.19. İşletmelerin finansal kaynak kullanımına göre yem bitkileri ekim alanlarında 2000 yılından bu yana değişimi	86

Çizelge 5.20. İşletmelerin finansman kaynağına göre yem kullanım miktarı	87
Çizelge 5.21. Finansman kaynağına göre BBHB'ne yem kullanımı	88
Çizelge 5.22. Finansman kaynağına göre kuru madde cinsinden yem kullanımı	89
Çizelge 5.23. İşletmelerin finans kaynağına göre günlük işgücü kullanımı	90
Çizelge 5.24. İşletmelerin finans kaynağına göre yabancı işgücü kullanımı	90
Çizelge 5.25. İşletmelerin finans kaynağına göre hayvan yetiştiriciliğinde yararlandığı bilgi kaynaklarının önem düzeyi	91
Çizelge 5.26. Finans kaynağına göre süt sığırcılığı faaliyet kolunda yeni üründen haberdar olma kanallarının önem düzeyi	92
Çizelge 5.27. İşletmelerin kullandıkları finans kaynağına göre merada otlatma durumu	94
Çizelge 5.28. İşletmelerin finans kaynağına göre mera kullanım durumları	94
Çizelge 5.29. İşletmelerin finans kaynağına göre hayvancılık konusunda bilgilendirme durumu	96
Çizelge 5.30. Finans kaynağına göre hayvancılık konusunda bilgilendirilmek istenen konular	96
Çizelge 5.31. İşletmelerin finans kaynağına göre hayvancılık konusunda bilgilendirilmek istenmemesi nedeni	96
Çizelge 5.32. İşletmelerin finans kaynağına göre yenilikleri uygulama durumu	97
Çizelge 5.33. İşletmelerin finans kaynağına göre hijyen uygulamaları	97
Çizelge 5.34. Finansman kaynağına göre işletmelerin uzun vadeli hayvancılık kredisine başvuru durumu	98
Çizelge 5.35. Finansman kaynağına göre ziraat mühendisi/veteriner çalıştırma durumu	99
Çizelge 5.36. Finansman kaynağına göre işletmesine veteriner hekimin ziyaret sıklığı	99
Çizelge 5.37. Finansman kaynağına göre sürüsünde hastalıklara karşı tavrı	100
Çizelge 5.38. Finansman kaynağına göre sürüsünde hastalıkların nedeni	100
Çizelge 5.39. Finansman kaynağına göre işletmelerin sigorta yaptırma düşüncesi	102
Çizelge 5.40. İşletmelerde hayvancılık gayrisafi üretim değeri	103
Çizelge 5.41. Finansman yapısına göre işletmelerde hayvancılık gayrisafi üretim değeri	104
Çizelge 5.42. Finansman yapısına göre desteklemelerden yararlanma	105
Çizelge 5.43. Finansman kaynağına göre işletmelerde maliyet unsurları	109
Çizelge 5.44. Finansman kaynağına göre işletmelerde büyükbaş hayvan birimi başına maliyet	111
Çizelge 5.45. İşletmelerde karlılık ve birim maliyet göstergeleri	113
Çizelge 5.46. Finansman kaynağına göre işletmelerde karlılık göstergeleri ve birim maliyet	114
Çizelge 5.47. İşletmelerin finansal kaynak kullanımına göre finansman türü	116
Çizelge 5.48. Kullanacağı yabancı kredilerde vade tercihleri	117
Çizelge 5.49. Finansman kaynağı seçiminde önem verilen kriterler	117
Çizelge 5.50. Finansal kaynağı grupları itibarıyla tarım dışı işte çalışma durumu	118
Çizelge 5.51. Uzun vadeli hayvancılık kredisine başvuru durumu	118

Çizelge 5.52. Yabancı kaynaklardan birinci sırada yararlanma kanalı	119
Çizelge 5.53. Yeni tesis yatırımları amacıyla finansman kullanım sıralaması	120
Çizelge 5.54. Yeni ekipman yatırımları için finansmanın kullanım sıralaması	120
Çizelge 5.55. Yıl boyunca gerçekleşecek olan işletme maliyetlerinin belirli bir kısmının karşılanması amacıyla finansmanın kullanım sıralaması	121
Çizelge 5.56. Yeni hayvan/arazi alımlarını karşılamak amacıyla kullanılan finansman sıralaması	121
Çizelge 5.57. İşletmelerde finansal kaynaklara göre hayvancılık sektöründe sorunlar	122

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
A.Ş.	Anonim Şirketi
BBHB	Büyük Baş Hayvan Birimi
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
da	Dekar
DM	Değişken Masraflar
EİB	Erkek İşgücü Birimi
EBK	Et ve Balık Kurumu
GSH	Gayrisafi Hâsıla
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
GSÜD	Gayrisafi Üretim Değeri
GSYİH	Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
GTHB	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
ha	Hektar
İG	İşgücü
İO	İşletmeler Ortalaması
İM	İşletme Masrafları
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
Koop.	Kooperatif
kg	Kilogram
km ²	Kilometrekare
LTD.	Limited Şirketi
m ²	Metrekare
MK	Mutlak Kâr
N	Anakitle Büyüklüğü
NK	Nisbi Kâr
OTP	Ortak Tarım Politikası
SM	Sabit Masraflar
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TV	Televizyon
ÜM	Üretim Masrafları
YEMSAN	Yem Sanayi

1. GİRİŞ

Tarım sektörü ulusal ekonominin içerisinde vazgeçilmez bir yere ve öneme sahiptir. Tarımın en önemli işlevi, insan ve hayvanların yaşamları için gerekli olan besin maddelerini sağlayan bir ekonomik faaliyet olmasıdır.

TÜİK 2014 verilerine göre, Türkiye’de tarım sektörünün istihdam içerisindeki payı %22.1 ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH)’daki payı da %7.4’tür (TÜİK, 2015). Sektörde özellikle sermaye devir hızının düşük olması, üretimin belirli bir süreci alması gibi nedenlerle, finansal sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Türkiye’nin doğal ve jeopolitik önemine bağlı olarak bu sektörün kendi kendini finanse edebilir bir yapıya kavuşturulması halinde Türkiye ekonomik kalkınma sürecinin iyileştirilmesi çok daha kolay ve sağlam temellerde gerçekleşebilecektir.

Tarım kesiminin kalkınması amacıyla devletçe birçok destekleyici politikalar uygulanmaktadır. Bu kapsamda, tarımsal ürün primleri, vergi muafiyetleri, istihdam sağlayanlara sigorta prim muafiyetleri, sağlık yardımları vb teşvikler, belirli durumlarda tarım işletmelerinin kayıp ve zararlarını karşılamak veya mevcut canlı demirbaşlarını koruma, geliştirme amaçlı destekler, pazarlama alt yapısı sağlama ve diğer önlemler söz konusu olmuştur. Bunların yanında tarım kesimine uygun faizli, yeterli, uygun vadeli krediler sağlayarak, işletmelerin gerek yatırım ve işletme sermayelerini iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Çetin, 2008).

Kredi, işletme sermayesinde nakit sermayeyi tamamlayan ödünç bir fon olarak işletmede önemli bir yere sahiptir. Üretim hacmi genişledikçe, tarımsal kredi ihtiyacı ve kredi ile ilgili faaliyetler daha fazla önem kazanmaktadır. Kredi verilmesi ekonomik bir konu olarak görülmeyle birlikte, sosyal politika açısından da önemli ve etkilidir. Bu nedenle devlet tarımsal krediye genel ekonomi politikaları içinde özel bir önem vermekte, tarımsal işletmeleri kredilerle finanse edebilmek için en uygun organizasyon ve politikaları belirlemek için çabalarını sürdürmektedir (Kandemir, 2010).

T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından sunulan tarımsal kredi sübvanseli olarak verilmekte, Bakanlık ve Hazine işbirliğiyle desteklenmektedir. Bu sebepten tarımsal krediye ihtiyaç doğrultusunda ya da dolaylı sebeplerle talep artmaya devam etmektedir (Kandemir, 2010). Bankacılık sektördeki kamu bankaların haricindeki diğer bankalarda da tarım sektörüne dönük kredi verme eğilimi artmaktadır.

Tarım sektöründe faaliyette bulunan işletmeler ihtiyaçları olan finansmanı çeşitli kaynaklardan temin edebilmektedirler. Bu kaynakları farklı şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflandırmalar arasında en sık kullanılanı kurumsal ve kurumsal olmayan kredi kaynakları şeklinde yapılan sınıflandırmadır. Kişilerden çeşitli şekillerde alınan krediler kurumsal olmayan finansman kaynaklarını, kurum ve kuruluşlardan alınan ve genellikle bir projeye bağlı olan krediler ise kurumsal finansman kaynaklarını ifade etmektedir (Çetin, 2008).

Burdur ili, hayvansal üretim içinde sığır üretim faaliyetinin önem kazandığı ve yoğun yapıldığı bir ildir. İlde ağırlıklı olarak yapılan yetiştiricilik şekli süt sığırcılığı şeklindedir. İldeki, bu sığır varlığının tamamına yakını (%93.4'ü) kültür ırkları oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Burdur ili özelinde süt sığırcılığı işletmelerinin finansman kaynaklarının belirlenmesi ve finansman kaynakların işletmelerin sosyo-ekonomik özellikleri ile ilişkisinin irdelenmesidir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Araştırma teması ile ilgili yapılmış bazı çalışmalar ile konuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili ulusal ve uluslararası düzeyde daha önceden yapılan çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmiştir. Erkuş (1979), Ankara İli Yenimahalle İlçesinde kontrollü kredi uygulaması yapılan tarım işletmelerini incelemiş, işletmelerin üretim planlarını doğrusal programlama ile hesap etmiştir. Çeşitli büyüklüklerdeki krediler için minimum işletme büyüklükleri ve ürün bileşimleri belirlemede doğrusal programlama metodundan faydalanmıştır. İşletme ortalamasında mevcut organizasyona göre yapılan planlama ile %42.9 oranında brüt kar artışı sağlanabildiğini saptamıştır.

Erkuş vd. (1987), Eskişehir ve Burdur illeri süt inekçiliği ve besicilikle uğraşan tarım işletmelerinde optimal üretim ve yatırım planlarını doğrusal programlama metodu ile saptamışlardır. Araştırmalarında üretim faaliyetlerini sınırlandıran temel etkenin kaba yem olduğunu tespit etmişlerdir.

Yıldıztekin (1987), çalışmasında, Türkiye’de tarımın finansman yapısını ve finans kuruluşlarını irdelemiştir. Türkiye’de tarımın temel yapısı ile finansman gerekliliği üzerinde durmuştur. Kooperatiflerin bir bankasının kurulması gerekliliğini ifade etmiştir.

Karlı (1991) araştırmasında, Güneydoğu Anadolu Projesinin önemli ve öncelikle sulamaya açılacak alanlardan biri olan Şanlıurfa ili ovalarında sulu ve kuru koşullarda, değişik işletme gruplarında, tarımsal kredi kullanımı, kredinin sağlandığı kaynaklara göre dağılımı, sulu ve kuru tarım işletmelerinde kredi kullanımının işletme faaliyet sonuçlarına etkisini tespit etmiştir. Yazar değişen masraflardan hareket ederek farklı büyüklükteki ve tipteki işletmelerin kredi ihtiyaç dönemlerini saptamıştır. Bölgede işletmelerin %64.6’sının kredi kullandığı ve kullanılan kredinin %53.23’ünün nakdi kredi olduğunu hesaplamıştır.

Fırat (1992), çalışmasında planlı dönemlerde 1963-1990 Türkiye’nin uygulamış olduğu tarımsal kredi politikalarını irdelemiştir. Ele alınan

dönemde cari fiyatlar olarak tarımsal kredilerde iyileşmenin reel fiyatlar ile yapılan hesaplamalara yansımadığını tespit etmiştir. Sonuç olarak, Türkiye'nin tarımsal kredi politikalarını gözden geçirmesi gerektiğini, bunun yanında teknik bilgi ve denetiminin de geliştirilmesini gerekli görmektedir.

Artukoğlu (1993), "Tarımsal kredinin tarım sektörünün gelişmesindeki önemi ve Manisa Merkez ilçe tarım işletmelerinde kredi kullanım analizi" adlı çalışmasında, varyans ve korelasyon analizi katsayıları yardımıyla, işletmelerin faaliyet sonuçlarıyla kredi kullanımı arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur. Türkiye'de etkin ve sürekli bir kredi politikasının izlenmediğini, kredilerin yatırım ve tarımsal gelişme konusunda yeterli gelişmeyi yaratmadığını belirlemiştir. Üreticilerin yüksek faiz, kredi vadelerinin kısalığı ve teminat bulmada sorunlar yaşandığını saptamıştır.

Ülger (1997), araştırmasında, kooperatiflerin finansal kaynaklarının yetersiz olduğunu ve kullanılan kaynakların yaklaşık %75'inin T.C. Ziraat Bankasına ait olduğunu tespit etmiştir. Bundan dolayı üyelerine yeterince hizmet ve kredi sağlayamadıkları tespit etmiştir. Yazar, Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri sisteminin finansal kaynaklarının yetersizliğinden dolayı oluşan sorunları çözümlenecek nitelikte olmadığı belirtmektedir. Esasen sistemin, işleyen, güçlü bir yapıya sahip olduğunu, ancak, sistemin finansal yapısının daha güçlü olması, ortaklarına daha iyi hizmet götürmesi ve yeter derecede kredilendirme yapabilmesi için, finansal sistemin yeniden gözden geçirilerek, yeni finansal kaynakların oluşturulması gerekmekte olduğunu ifade etmektedir. Çalışmasında, genel olarak kooperatifçilik kavramı üzerinde durmuş, Tarım Kredi Kooperatiflerinin tarihi gelişimi, sistemin yönetim ve çalışma yapısı, finansman yapısı ve finansal kaynaklarını incelemiş, finansal sorunların tespitini yapmıştır.

Topuz (1998), Çankırı ili tarım işletmelerinin işletme sermayesi gereksinimlerini hesapladığı çalışmasında, doğrusal programlama yöntemi yardımıyla 17 köyden seçilen 69 örnek üzerinde sonuçları ortaya koymuştur. Planlama sonucu bulunan optimal ürün bileşimine göre toplam brüt kardaki

artış ortalama olarak %18.51'dir. İşletmelerin nakit akış dönemlerine göre ek işletme sermayesine gerek duyduğunu saptamıştır.

Fırat (1999), "T.C. Ziraat Bankası'nın Tarımsal Kredi Uygulamaları ve Tokat İli Merkez İlçedeki Tarım İşletmelerinin Bu Uygulamalardan Yararlanma Etkinliği Üzerine Bir Çalışma" adlı doktora tezinde, öncelikle Türkiye'de tarımın temel yapısı, kredi uygulamalarının genel durumunu ifade etmiş, araştırma bölgesindeki işletmelerin yapısal özellikleri, işletme sonuçları ortaya koymuş ve araştırma bölgesindeki işletmelerin tarımsal kredilerden yararlanma sonuçlarını irdelenmiştir. Veriler, basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile örneğe giren işletmelerden anket yolu ile toplamıştır. Çalışmasında veri yüzdeleri, trend ve ki-kare gibi istatistiksel analizlere yer vermiş ve sonuçları yorumlamıştır. Yaptığı analizler neticesinde işletme ve işletmecinin değişik özellikleri ile kredi kullanımı arasında istatistiksel önemli bir ilişki tespit edilememiştir. Sonuç olarak, tarım işletmelerinde verimliliğin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılırken, tarım işletmelerinin finans sağlama sorunlarının çözümlenmesi, kredi faizlerinin aşağı seviyelere çekilerek tarımın desteklenmesi ve planlanması sureti ile kaynaklardan daha etkin kullanılabilmesini ifade etmiştir.

Şahin vd. (2001) çalışmalarında, Adana ili Seyhan ve Yüreğir merkez ilçelerinde 66 hayvancılık faaliyeti yapan işletmeden anket yolu ile 1998 yılına ait sosyo-ekonomik veriler toplamışlardır. Yazarlar, işletme başına gayrisafi üretim değeri içerisinde en önemli payı süt satışı gelirleri olduğunu tespit etmişlerdir(%63.7). İşletmelerde değişen masrafların önemli bir kısmını yem masraflarının oluşturduğunu (%74.8) hesaplamışlardır. İşletmeler büyüdükçe toplam ve hayvan başına brüt kar değerinin arttığını bulmuşlardır.

Gülçubuk (2000), Kırıkkale İli Keskin İlçesinde yer alan 6 köyde kredi kullanımını sosyo-ekonomik boyutlarıyla araştırmıştır. Çalışmada üreticilerin kredi kullanımını köylere göre değişmekle birlikte %91.8 oranında tespit etmiştir. Çalışmasında kredi kaynakları, sorun ve sınırlılıklarını da ortaya koymuş, kredi limitlerinin azlığı, faiz oranındaki yükseklik ve yerel örgütlenme azlığının temel sorunlar olarak belirtmiştir.

Erkuş ve Güneş (2002), doğrusal programlama (Lineer Program-LP) yöntemini kullanarak tarım işletmelerinde optimal kredi düzeyini belirledikleri örnek model çalışmalarında, öncelikle Türkiye tarımında sermaye yapısı ve kredi gereksinimi üzerinde durmuşlardır. Tarımda kredi gereksiniminin belirlenmesi, örnek model üzerinde irdelenmiş, bu amaçla oluşturulan işletme modeline ilişkin üretim deseni, brüt kar ve sınırlılıklar yardımıyla gerek duyulan kredi miktarı bitkisel ve hayvansal üretim yapan işletmelerde ortaya koymuşlardır.

Özkan (2002), “Bayburt İlinde Sığır Besiciliğine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında öncelikle Türkiye’de hayvansal üretimin ve sığır besiciliğinin durumunu vermiş, daha sonra Bayburt ili sığır besiciliği işletmelerinin ekonomik analizlerini yapmış ve bu analizleri önce işletme bütünü için daha sonra ise sığır besiciliği üretim faaliyeti için ayrı ayrı analizini gerçekleştirmiştir. Veriler, 2000-2001 üretim döneminde, anket yöntemi ile elde etmiştir. Araştırmasının sonuçlarına göre; Bayburt ilinde et verimi, Türkiye ortalamasının üstündedir (190 kg/baş). İlde pazarlamanın en önemli sorun olduğunu tespit etmiştir. Pazarlamanın yanında beyan edilen başlıca sorunları; girdi fiyatlarının yüksek oluşu, devlet desteğine ihtiyaç duyuluşu ve hayvan pazarlarının şartlarının iyileştirilmesi olarak ifade etmiştir.

Toy (2002), araştırmasında, Nazilli ilçesindeki tarım işletmelerini incelemiş, bu işletmelerin ekonomik yapılarını, yıllık faaliyet sonuçlarını, tarımsal kredi kullanımlarını, tarımsal yatırımlarını ortaya koymuştur. Ayrıca işletmelerin optimal üretim desenleri ile kredi ihtiyaçları saptamıştır. Nazilli ilçesine bağlı köylerden 10 tanesindeki tarım işletmelerinden tesadüfi örnekleme yöntemi ile belirlenen 133 işletmeden anket yolu ile verileri toplamış ve değerlendirmiştir. Veriler, 1998-1999 üretim dönemine aittir. İşletmelerde işletme arazisi varlığı 35.31 dekar, ortalama nüfus miktarı 3.78 kişidir. 6 ve daha yukarı yaştaki nüfusun %90.11’i okuma yazma bilmektedir. Aile işgücü varlığı 2.38 EİB(Erkek İşgücü Birimi)’dir. İşletmelerde ortalama traktör mevcudu 0.55 adettir. İşletmelerde aktif sermayenin %86.26’sını arazi

sermayesi, %13.74'ünü işletme sermayesi oluşturmaktadır. 1999 üretim yılında işletmelerin kullandıkları kısa vadeli kredi miktarını 507.271.000 TL, yatırım kredisi miktarını da 27.150.000 TL olarak hesaplamıştır. Kısa vadeli kredilerin %67.08'ini teşkilatlanmış kredi kuruluşlarından, %32.92'sini de teşkilatlanmamış kredi kaynaklarından alınan krediler olduğunu tespit etmiştir. Orta-uzun vadeli kredilerin ise tamamının teşkilatlanmış kredi kaynaklarından alındığını belirlemiştir. İncelenen işletmelerdeki yatırımın %25.20'sinin bina yatırımları, %30.58'inin arazi yatırımları, %40.86'sinin makine yatırımları ve %3.36'sinin da hayvancılık yatırımları olduğunu hesaplamıştır. 1999 yılında yapılan yatırımların finansmanında %79.78 oranında öz sermaye, %20.22 oranında yabancı sermaye kullanıldığını tespit etmiştir.

Yılmaz vd. (2003) çalışmalarında; Hatay ilinde projeli olarak ve ithal kültür ırkı damızlık materyal kullanarak faaliyet gösteren işletmeler ile bunun dışındaki işletmelerin süt sığırcılığı faaliyetlerinin ve faktör verimliliklerinin karşılaştırmalı analizini yapmışlardır. Araştırmanın materyalini, süt sığırcılığı faaliyetinde bulunan işletmelerden elde edilen veriler oluşturmuş, söz konusu verileri, Temmuz 1998 tarihinde araştırmacılar tarafından yapılan anket çalışmaları ile elde etmişlerdir. Araştırma sonucuna göre; projeli işletmeler ile projersiz işletmeler arasında işgücü ve sermaye kullanımı ile yıllık faaliyet sonuçları konularında önemli farkların olduğunu belirlemiştir. Toplam faktör verimliliği değerleri ve kısmi verimlilik oranları, genel olarak projersiz işletmelerde verimlilik düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu sonucun, her iki işletme grubundaki üretim sisteminden kaynaklanmakta olduğunu iddia etmektedirler. İthal kültür ırkı damızlık materyalin kullanıldığı projeli işletmelerde, beklenen üretim seviyelerine ulaşamadığını, diğer taraftan, projersiz işletmelerde ağırlıklı olarak meraya dayalı bir üretim sistemi uygulanmakta olduğunu saptamışlardır. Bu sistem, düşük seviyeli girdi kullanımı sonucu sınırlı bir üretim masrafının oluşmasına neden olduğunu, ayrıca, göreceli olarak düşük bir üretim değerine karşın, daha yüksek verimlilik düzeyi elde edilmesini sağlamakta olduğunu tespit etmişlerdir. Tahmin ettikleri üretim fonksiyonlarının karşılaştırılması sonucu da, yukarıda bahsedilen yapısal farklılığı doğrulamakta olduğunu ifade etmektedirler.

Yaptıkları marjinal analizler ile, projeli işletmelerde ölçeğin artırılmasının işletme gelirlerini olumlu yönde etkileyeceğini ve toplam verimlilikte artışa neden olabileceğini ortaya koymuşlardır. Yazarlar ayrıca, girdi bileşiminde yapılacak düzenlemeler ile her iki grupta da işletmelerin başarılarının artırılabilmesi olanağının bulunduğunu saptamışlardır.

Demircan vd. (2006), “Economic analysis of different dairy farm sizes in Burdur province in Turkey” adlı çalışmalarında, Burdur ilinde farklı büyüklükteki süt sığırcılığı işletmelerinin ekonomik yapılarının analizini yapmışlardır. Tabakalı örnekleme yöntemini kullanarak 132 tane süt sığırcılığı işletmesiyle görüşüklerini belirtmişlerdir. Veri toplamada anket yöntemini kullanmışlardır. Süt sığırcılığı işletmeleri büyüklüklerine göre üç gruba ayrılmıştır. İşletmelerdeki hayvan sayısı arttıkça üretim maliyetlerinin düştüğünü, karın arttığını bulmuşlardır. İşletmeler ortalamasındaki karın işletmelerin sürdürülebilirliği açısından yeterli olmadığını hesaplamışlardır.

Güneş (2004) çalışmasında, Kırşehir ili merkez ilçesinden seçtiği tarım işletmelerini esas alarak, bu işletmelere ait üretim faaliyetlerinin ekonomik sonuçlarını ortaya koymayı ve maksimum kar sağlayan optimal üretim desenini ve bu desene ulaşmada gerekli kredi miktarını analiz etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın ana materyalini, tesadüfî örnekleme yöntemiyle belirlediği 64 işletmeden anket yöntemi ile elde ettiği veriler oluşturmuştur. Kredi taleplerini doğrusal programlama yöntemi ile analiz etmiştir. Yazar, tarım kesiminin kredi ihtiyacını karşılayan kuruluşlardan en önemlisi T.C. Ziraat Bankası olduğunu ifade etmiştir. Son dönemlerde genel ekonomik koşullarda görülen iyileşme, faiz ve enflasyon oranındaki azalmalar, bu arada T.C. Ziraat Bankası'nın yeniden yapılanma sürecinde izlediği politikalar, tarımsal finansal piyasalarda gelecekte özel banka ve kuruluşların da yer alacağını göstermektedir. Bu gelişmeler olumlu bir durum yaratmaktadır. Tarımın gereksinim duyduğu kredilerin, tarım sektörünün özellikleri göz önüne alınarak uygun koşullarla üreticilere sunulması gerekmektedir. Bu nedenle işletmelerin gerçek kredi taleplerinin karşılanması ve buna uygun plasmanların yaratılması ile finansman sorununda çözümler üretmek, tarım sektörünün geleceği için önemlidir. Bu amaçla düzenlenecek ve gelecek

yıllara taşınacak plan ve stratejilerle işletmelerde kredi kullanımının artırılması, kredi kurum ve kuruluşlarının güvenli ve sürekli faaliyetleri, kredi organizasyonunun etkin bir şekilde çalışabilmesi mümkün olacaktır.

İçöz (2004) çalışmasında, Bursa ilindeki süt sığırcı işletmeleri verilerini örnek olarak, ildeki süt sığırcı işletmeciliğindeki kârlılık ve verimlilik analizini ortaya koymuştur. Veriler; mali ve ekonomik rantabilite, rantabilite faktörü, maliyetler, masraf-hasıla oranı, GSH (Gayrisafi Hâsıla), safi kâr ve sosyal gelir yardımıyla değerlendirmiştir. İşletmeleri hem ölçeklerine göre, hem de ilçeler bazında incelemiştir. Araştırmasının en dikkat çeken sonucunun, süt üreticilerinin üretim maliyetlerini dikkate almayan bir anlayış ile hareket ettiklerini ve mevcut piyasada oluşan süt fiyatları işletmelerin yıllara göre gelirlerinde önemli farklılıklar yaratmakta olduğunu ifade etmektedir. Bu olumsuz gelişmenin, ilde işletme ölçeklerinin büyümesini engelleyen önemli bir faktör olduğunu bildirmektedir. Diğer taraftan, ilde üreticinin örgütlenmesinde gözlenen çeşitlilik, başarıyı sınırlandıran diğer bir faktör olduğunu ifade etmektedir. Pazarlamada bu tip bir fiyat oluşumunun olduğu piyasalarda, üreticinin ancak örgütlendiği takdirde rekabet şansına sahip olabileceğini bildirmektedir.

Aktürk vd. (2005), Gökçeada'da serbest koşullarda küçükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerin sosyo-ekonomik açıdan incelenmesini amaçlamışlardır. Bu kapsamda, Gökçeada'daki işletmeler arasından basit tesadüfî örnekleme yöntemi ile 49 örnek seçilmiş ve araştırma verilerini işletmelerde yönetici konumunda olan çiftçilerle yüz yüze yapılan anketler ile elde etmişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre denekler arasında okuma-yazma oranını yüksek bulmuşlardır. Üniversite mezunlarının oranı %10'dur. Ortalama eğitimin yüksek olması adada örgütlenmeyi arttıran faktörlerden birisi olduğunu, ayrıca, eğitim düzeyi formel haber kaynaklarının kullanılmasını da arttıran bir faktör olduğunu ifade etmektedirler. Yazarlar, çiftçi örgütlerinin başarılı olamadıklarını da belirlemişlerdir. Bu durumun genellikle yönetim hatalarından kaynaklanmakta olduğunu iddia etmektedirler. Üretilen ürünlerin pazarlanmasında sorunlar yaşandığını, adanın coğrafi konumu nedeniyle ürünün pazara ulaştırılmasında güçlük

çekildiğini tespit etmişlerdir. İşletmelerin hayvancılıktan elde edilen gayri safi üretim değerinin %78.62'si küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinden geldiğini hesap etmişlerdir. İşletmelerdeki brüt karın %90.26'sı küçükbaş hayvancılıktan elde edildiğini saptamışlardır. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin yaygınlaşmasının nedenlerini; (i) işletme başına düşen arazi genişliğinin az olması ve (ii) yetiştiricilik için birçok işletmenin düşük düzeyde girdi kullanması olarak belirtmişlerdir.

Özçelik vd. (2005) bildirimlerinde, Türkiye'de tarımın en önemli sorunlarının başında finansmanın geldiğini ifade etmişlerdir. Bu alandaki gelişmeler, tarımın ve işletmelerin yapısal sorunlarının devam etmesi, ekonomik yapıda kronik hale gelen sorunlar nedeniyle yeterli ölçüde iyileşmenin olmadığını tespit etmişlerdir. Aynı zamanda bu yapı ve koşullar kredi konusunda etkin organizasyon ve yapılanmayı da önlediğini belirtmektedirler. Günümüzde enflasyonla mücadelede sağlanan başarı, siyasal ve ekonomik istikrar, tarıma yönelik kredilendirme faaliyetlerini de etkilemiş olduğunu ifade etmişlerdir. Tarımın en önemli kredi kaynağını oluşturan T.C. Ziraat Bankasının yeniden yapılandırılmasına paralel olarak mali piyasalarda yaşanan olumlu hava, özel sektör bankalarını da tarıma yönelttiğini bildirmektedirler. Bu süreçte bankalar, sınırlı da olsa bireysel kredi yanında özellikle daha garantili ve güvenli buldukları "sözleşmeli üretime yönelik kredi" uygulamalarına yönelmiş olduklarını, tarımla sanayinin bütünleşmesine yol açacak bu modelin, yaygınlaştığı ölçüde tarımın finansman sorununa katkı sağlayacağını iddia etmektedirler. Bu uygulama aynı zamanda tarımsal ürünlerin pazarlanması ve tarıma dayalı sanayinin zamanında ve nitelikli hammadde talebini karşılamada da uygun bir model olabileceğini bildirmektedirler.

Özçelik (2005), "Burdur İli Sığırcılığının Durumu, Sorunları ve AB Normlarında ve Organik Hayvancılık Doğrultusunda Çözüm Önerileri" adlı çalışmada, Burdur ilinin de yer aldığı Batı Akdeniz Bölgesinin, sahip olduğu ekolojik yapısıyla tüm yıl boyunca hayvansal üretimin en ekonomik biçimde yapılabileceği bir yöre olarak ifade etmiştir. Yörenin sahip olduğu başlıca ekonomik avantajları; iklimin elverişli olması nedeniyle ucuz maliyetli

barınak olanağı olması, çoğu meyve ve sebze sanayi yan ürünlerinin sadece hayvanlar tarafından değerlendirilebilmesi nedeniyle yem maliyetinin daha ucuz olması, hayvan gübresinin örtülü üretim ve çiçekçilik için aranan bir tarım girdisi olması şeklinde özetlemiştir. Yazara göre; Burdur'da inek başına ortalama süt verimi 5 ton/yıl olup bu değer, Türkiye ortalamasının üzerinde, AB ortalamasından ise daha azdır. İde tüm üretim noktalarına ulaşan soğuk zincir dahilinde süt toplama organizasyonları mevcut olmasına karşın, bunların tamamının gerekli hijyenik ve teknolojik koşullara sahip oldukları söylenemez. Süt üretiminde önemli potansiyeli, süt pazarlamasında kooperatifçiliğin ülkeye örnek olabilecek düzeyde bulunması, büyükbaş hayvan varlığının tamamına yakınının kültür ırkı ve bunların melezlerinden olması, Burdur'un öne çıkan üstünlük alanlarıdır. Bu nedenle Burdur'da modern süt sanayi tesisi, canlı hayvan borsası, organize hayvancılık bölgesi, damızlık işletme merkezleri, organik hayvancılık önemli potansiyel alanları olduğunu belirtmiştir.

Binici vd. (2006), "Assessing Production Efficiency of Dairy Farms in Burdur Province, Turkey" adlı makalelerinde, Burdur ilindeki 132 süt sığırcılığı işletme örneğinden hareket ederek bu işletmelerdeki üretim etkinliğini hesaplamışlardır. Etkinlik oranları işletmelerde %24 ile %94 arasında değişmekte olup, ortalamada %50'dir. Ortalama etkinliğe sahip olan bir işletme, maliyetlerde %47'lik bir tasarrufa giderek tam etkinliğe ulaşabileceğini ifade etmişlerdir. İşletmelerdeki üretim etkinliğini, besleme sisteminin ve hayvan sayısının etkilemekte olduğunu tespit etmişlerdir. Yazarlar, mevcut yayım programları ile üretim etkinliği arasında ilişki olduğunu ifade etmişlerdir.

Abasov (2007)'un, "Kırsal Kalkınmanın Finansmanı, Tarımsal İşletmelerin Finansman Sorunları ve Çözüm Önerileri" adlı doktora tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Türkiye'de tarım politikaları başlıklı birinci bölümde 1980 öncesinden 2006 yılına kadar tarım politikalarının seyri üzerinde durmuştur. Uluslararası düzlemde tarımın finansmanı: Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası, Avrupa Birliği ve Türkiye adlı ikinci bölüm başlığında ise piyasa ekonomisinin hakim olduğu küreselleşen dünyada hükümetler,

uygulanacak politikalar açısından üyesi olunan uluslararası organizasyonların yaptığı anlaşmalar, öneri ve yönlendirmeler doğrultusunda davranma eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Piyasa ekonomisinin küresel yasa koyucuları gibi hareket eden ve bu bağlamda ülke tarımına yön veren dış dinamikleri bu bölümde incelemiştir. Tarım sektörüne yönelik alternatif finansman modeli önerisinde mevcut siyasal ve ekonomik konjonktür düzleminde tarım sektöründe yönelik finansman modeli geliştirilmesine üçüncü başlık altında çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; Türkiye’de yaşanan siyasal, toplumsal ve ekonomik sorunların temelini, ülkenin uzun vadeli ulusal çıkarlarını ön planda tutan bir kalkınma politikası üretmekte zorluk yaşamasının önemli rolü olduğunu ifade etmektedir. Kırsal alandaki yapısal sorunları görmezden gelen bir anlayışla ulusal kalkınmanın sürdürülebilir kılınamayacağını bildirmektedir. Çeşitli dönemlerde girilen kalkınma hamlelerinde bu olgunun tam olarak göz ardı edilmese bile pozitif dönüşümü içeren kırsal kalkınma politikalarıyla desteklenmemesi gelinen noktada belirleyici olduğunu saptamıştır. Bu noktadan hareketle ilgili tez çalışmasında tarım sektörünün çıkarlarını korumak ve mevcut piyasa ekonomisinde kuvvetli bir finans örgütüyle rekabet ortamının ihtiyaçlarına cevap verilebilmesi için kooperatif örgütleri temelinde oluşturulacak bir kooperatifler bankası modeli üzerinde durmuştur. Benzer çalışmalardan farklı olarak oluşturulan modelin güncel finansal gelişmeler ve çağdaş fonlama yöntemleri ışığında geniş bir analizi yapılarak tarım sektöründe faaliyet gösteren özel sermaye odaklarına göre tarım sektörü bazında bankacılık faaliyetleri açısından avantajlı konumda bulunduğu model üzerinde durmuştur.

Altürk (2007), Polatlı ilçesinde münavebe sisteminde bulunan ürünlere ait işletme sermayesi talebi, kredi kaynakları ve kredi ihtiyacının dönemsel olarak ortaya konulmasını amaçladığı çalışmasında; 2004-2005 üretim dönemine ait tabakalı örnekleme yöntemi ile 75 işletmeden anket yolu ile verileri elde etmiştir. İncelediği tarım işletmelerinde münavebede yer alan ürünlerde kullanılan fiziki girdileri ortaya koymuştur. Araştırma bulgularına göre, işletme genişlikleri büyüdükçe dekara girdi kullanımının ve verimin azaldığı sonucuna varmıştır. Ayrıca, araştırma alanında, Tarım Kredi

Kooperatifleri'nin verdiği kredilerin çiftçilerin o döneme ait masraflarını karşılamakta yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

Arıcı (2007), "Türkiye'de Tarımın Finansmanında Ziraat Bankasının Rolü" adlı çalışmasında, tarım sektörünün finansman ihtiyacının karşılanmasında Ziraat Bankasının uygulamalarını araştırarak, analiz etmiştir. Kredi ihtiyacının karşılanmasında karşılaşılan sorunları tespit etmiştir. Bunun yanında, üreticilerin ihtiyaç duydukları kredi çeşitlerini, kredi temini sırasında karşılaştıkları sorunları irdelemiştir. Çalışmada Tekirdağ ilinde bulunan 50 üretici ile görüşmüştür. Gayeli örneklemeyle Tekirdağ Ziraat Bankasından kredi alan üreticileri seçerek, verileri anket yöntemi ile elde etmiştir. Üretici gelirlerini etkileyen faktörlerin başında girdi fiyatlarının sürekli artarken ürün fiyatlarının aynı düzeyde artmaması ve bazı dönemlerde düşmesine bağlamaktadır. Bu nedenle üretici gelirleri sürekli azalış eğilimi göstermekte olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca yüksek faizli olarak alınan çeşitli işletme ve yatırım kredilerin üreticilerin karşılaştığı ekonomik problemlerin daha da artmasına neden olduğunu bildirmektedir. Üreticilerin karşılaştığı finansman sorunlarının çözümü için bir üretici kooperatifi bankası kurulmasını gerekli görmektedir. Çiftçilerin kredi ihtiyacı bu konuda uzmanlaşmış Tarım Ekonomistleri tarafından değerlendirilmesini ifade etmektedir. Ayrıca tapu kadastro çalışmalarının ülke genelinde tamamlanmasını, ipotek usulü kredi verilmesi gerektiğini ve müteselsil kefalet uygulamasının kaldırılması gerektiğini bildirmektedir.

Tosun (2008), Türkiye'nin AB ile olan ilişkisi, 31 Temmuz 1959 tarihinde Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortaklık için başvurması ile başlamış olduğunu, 3 Ekim 2005 tarihi itibarıyla müzakere sürecine girilmesiyle de önem kazandığını ifade etmektedir. Tarım sektörü stratejik bir sektör olması nedeniyle tüm ülkelerde çeşitli şekillerde desteklenmekte olduğunu bildirmektedir. AB'de uygulanan Ortak Tarım Politikası günümüze kadar birçok reform ile değişikliğe uğramış, buna rağmen, halen bütçenin yaklaşık yarısına yakınının bu fona aktarılması nedeniyle hala önemli bir konuma sahip olduğunu ifade etmektedir. AB'de OTP harcamaları, 1962 yılında kurulan Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönerme Fonu tarafından

finansman edilmekte, 2007'den itibaren bu fonun yerine AB genel bütçesi içerisinde oluşturulan iki yeni fonun (Avrupa Tarımsal Garanti Fonu ve Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarımsal Fonu) aldığını bildirmektedir. Türkiye'de tarımın finansmanında, AB benzeri bir yapılanma bulunmadığını, Türkiye'de tarımın finansmanından sorumlu birden çok kurum ve kuruluşun olması ve bu kurumlar arasında koordinasyonun iyi olmaması nedeniyle tarım sektörüne aktarılan kaynakların birçoğu hedef kitleye ulaşamadığını ifade etmektedir. Çalışmasında, öncelikle AB bütçesinin genel özellikleri, OTP'nin yeni ve eski dönem finansman düzenini irdelenmiş, daha sonra Türkiye'de tarımın finansman yapısını inceleyerek, Türkiye'nin uyumu açısından değerlendirilme yapmıştır. Türkiye'nin Avrupa Tarımsal Garanti Fonu ve Avrupa Kırsal Kalkınma Fonlarından yararlanabilmesi için oluşturması gereken idari ve yapısal düzenlemeleri değerlendirmiş, olası bir tam üyelik durumunda, Türkiye'nin AB bütçesine yapacağı katkı ve Türk tarımının AB bütçesi üzerine etkilerini irdelenmiştir.

Yılmaz (2008), çalışmasında, dünya ekonomisi içerisinde önemli bir yeri olan tarım sektörünün, kabul edilmiş genel ekonomik kuramlar içerisinde kendine has yapısı ile finansmanına çözüm aranan başlıca sektör olduğunu bildirmektedir. Gelişmiş ülkelerin, tarımın finansmanı konusunda önemli adımlar attığını, ulusal ekonomi döneminin kapanması ve global piyasaların kurulması ile tarımın finansmanının dünya genelinde incelenmesi gereken bir konu olduğunu ifade etmektedir. Geleneksel finans yöntemlerinin dışına çıkılması ile tarımsal finansmanın çoklu, sistemli bir yapı içerisinde ele alınması, gelişmiş ülkelerin tarımda kullandıkları finansman yöntemleri ile genel ekonomik yapılanmaları içerisinde önemli bir rahatlama ve düzenleme sağlayarak dünya genelinde önder ülkeler olmalarına yardımcı olduğunu bildirmektedir. Küreselleşme ile gelişmiş ülkelerde, tarım finansmanı konusunda ortaya çıkan büyük finansal kuruluşların, gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkelerde de rahatlıkla faaliyetlerini sürdürmelerini yol açtığını ifade etmektedir. Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de tarım finansmanı konusunda çözümü bulunmamış birçok sorun bulunduğunu, tarım sektörünün Türkiye için halen önemini koruyan, genel ekonomik sorunların çıkmasında aktif rol oynayan, ekonomik gelişmede diğer sektörlere

tam anlamıyla destek olan bir yapıya sahip olduğunu bildirmektedir. Türkiye’de, tarım sektörünün üretimden kaynaklanan sorunları, sektörün finansal piyasalardan daha az pay almasında büyük rol oynadığını ifade etmektedir. Türkiye’de tarım sektörünün finansman sorunlarını çözmek amacıyla, gelişmiş ülkelerdeki gibi bir finansman sistemine ihtiyaç durumunun araştırılması ve sonuçlandırılması gereken bir konu olduğunu, çalışmasında da tarım finansmanında, ticari bankalar, kooperatifler, leasing ve faktoring kuruluşları ile sigorta şirketleri gibi geniş katılımlı bir finansal yapı kurulması konusunu araştırmış, dünyada gelişmiş örnekleri olan tarım finansmanı sistemleri içerisinde yer alan bankalar, global piyasalarının gelişmesiyle birlikte uluslararası ekonomilerde söz sahibi olmaya başlayan bu sistemin, aynı yapısının Türkiye için de oluşturulması, ülke ticareti başta olmak üzere tüm ekonomiyi olumlu etkileyeceğini ifade etmektedir. Ayrıca T.C. Ziraat Bankası’nın özelleştirilmesi durumunda, tarımsal portföyünün ayrılarak, kurulabilecek yeni bir tarım finansmanı şirketine aktarılması da ölçülebilir ve tartışılabilir bir öneri olarak sunmaktadır.

Özcan (2009), “Antalya İli Kaş İlçesi’ndeki Çiftçilerin T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’den Tarımsal Amaçlı Kredi Kullanmalarını Etkileyen Faktörler” adlı yüksek lisans çalışmasında, kredi kullanan ve kullanmayan çiftçilerin sosyo-ekonomik özelliklerini, iletişim davranışlarını, kredi kullanım amaçlarını, geri ödeme durumu ve karşılaşılan güçlükleri, kredi kullanmayan işletmelerin ise gerekçelerini belirlemiştir. Yazar tarımsal kredilerle karşılaşılan sorunları da tespit etmiştir. Araştırmanın ana materyalini, Antalya İli Kaş İlçesi’nin seçilen köylerdeki çiftçileri ile yüz yüze yapılan anket yolu ile elde edilen veriler ile T.C. Ziraat Bankası’nın faaliyet raporları, yönetmeliği ve diğer yayımları oluşturmuştur. Bu verilerin yanı sıra, konuyla ilgili olarak Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’na bağlı İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ile birlikte çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından temin edilen bilgileri oransal olarak analiz etmiş ve yorumlarda kullanmıştır. Yazar, Kaş ilçesinde tarım sektörünün, kredi ihtiyacı yüksek olduğunu ve en önemli sektörlerden biri olduğunu belirtmektedir. İlçe ekonomisi içerisinde turizmle birlikte önemli bir paya sahiptir. Yazar; Kaş’ta uzun yıllar boyunca T.C. Ziraat Bankası ve kooperatifler aracılığı ile finanse edilen yöre çiftçisinin, son dönemlerde özel

bankaların da ilgi alanına girdiğini ifade etmiştir. Kaş'ta, tarımın istihdamdaki ağırlığı ile birlikte ihracattaki payı, toplam geliri ve sektörün ekonomik anlamda taşıdığı önemi göz önüne alındığında bankalarca önümüzdeki dönemlerde tarım alanında kullanılacak kredilerin artarak devam edeceğini tahmin etmektedir.

Elmaz vd. (2010), "Burdur İli Süt Sığırcılığı ve Özellikleri" adlı çalışmalarında, Türkiye'de önemli süt üretim potansiyeline sahip olan Burdur ili süt sığırcılık işletmelerinin mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla merkez ilçeye bağlı toplam 52 köy ve beldenin 38'ini araştırma kapsamına almışlardır. Araştırmanın verilerini, işletmelerde yönetici konumunda olan çiftçilerle yüz yüze yapılan anketlerden elde etmişlerdir. Ayrıca işletmelerin bütün özellikleri fotoğraf makinesi ve dijital kameraya kaydetmişlerdir. Veri alınan 38 köyün 2008 yılı hayvan sayısı toplam 43025 baştır. Bu araştırma kapsamında aynı köylerde yapılan anket sayısı (işletme sayısı) 677 adettir. Bu işletmelerdeki mevcut sığır sayısı 7638 baştır. İşletmeye düşen ortalama sığır sayısını 11.3 baş, işletme başına düşen ortalama sağmal inek sayısını ise 5.9 baş olarak tespit etmişlerdir. Araştırmadan elde edilen bazı önemli veriler örneğin; konsantre yem miktarı (inek/kg/gün), kaba yem miktarı (inek/kg/gün), buzağların süttten kesim yaşı (gün), ortalama süt verimi (lt/gün), kuruya çıkarma yaşı (ay), ilk tohumlama yaşının (ay) ortalaması ve standart sapmasını sırasıyla 7.0 ± 2.3 ; 9.1 ± 5.2 ; 87.4 ± 13.2 ; 18.7 ± 5.0 ; 6.7 ± 0.5 ve 17.0 ± 1.0 olarak belirlemişlerdir.

Kandemir (2010), Yüksek Lisans çalışmasında, dünyada tarımsal finansman sistemi içinde yer alan bankaları ve bu kapsamda T.C. Ziraat Bankasının Türkiye'de tarımın finansmanı açısından rolünü ortaya koymayı amaçlamıştır. Yazar, tarım sektöründe lider ülkenin ABD olduğunu ifade etmektedir. ABD'de tarımın istihdama ve GSMH(Gayrisafi Milli Hasıla)'ya katkısı oldukça düşük olduğunu, buna rağmen dünyanın en büyük tarım ihracatçısı ülke konumunda yer aldığını belirtmektedir. Türkiye'de ise T.C. Ziraat Bankası'nın mevcut tarımsal yapı içinde sağlıklı bir konuma oturduğunu ifade etmektedir. Yıllar itibarıyla artış gösteren tarımsal kredi bakiyesinin içinde yatırım kredilerinin payı giderek arttığını belirtmektedir. Tarımsal kredilerde sektör

payının yıllar itibarıyla gerilemesinin esas itibarıyla ticari bankaların tarımsal sanayi sektörünü kredilendirmelerinden kaynaklandığını tespit etmiştir. Yazar, T.C. Ziraat Bankasının mevcut ihtiyatlı kredilendirme politikasını devam ettirerek, finansal açıdan gelişme potansiyeli bulunan Balkanlar, Orta Asya ve Orta Doğu bölgesinde faaliyetlerini yoğunlaştırmak suretiyle “Bölgesel Bir Güç” olmayı hedeflemesinin yerinde olacağı sonucuna varmıştır.

Kazancı (2010), tarım sektörünün özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınmanın itici gücü olarak ön plana çıktığını ifade etmektedir. Bu nedenle tarım sektörü açısından, tarımsal işletmelerin finansman sorunlarını çözerek bu işletmelerin gelişimi sektörün büyümesi ve istihdamı açısından da önem taşıyacağını belirtmektedir. Çalışmasında, tarımsal sektörü ve bu kapsamda tarımsal işletmeler hakkında detaylı bilgiler vererek, tarımsal işletmelerin kredi uygulamalarına yönelik bankalar kesimi kaynaklı analiz ve karşılaştırmalarda bulunmuştur. Öncelikle gerekli literatür çalışması ile birlikte tarım sektörü, tarımsal işletmeler kavramı, bankacılık sektörü ve tarımsal kredi uygulamaları hakkında bilgi vermiş, 1988-2008 yılları arasında bankacılık sektörü tarafından tarım sektörüne yönelik verilen krediler genel bulguları itibarıyla karşılaştırmalı analizlere tabi tutmuştur. Tarımsal kredi miktarlarının gelişimi ile bankaların şube sayıları ve banka personel sayıları arasında, bankalarca verilen ihtisas dışı krediler arasında ve bankalarda bulunan mevduat düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Yılmaz (2010), doktora tez çalışmasında, kooperatifler tarafından uygulanan süt sığırcılığı projesinin kooperatife üye işletmeler ve kooperatifler açısından genel bir değerlendirmesinin yapılmasını, projenin uygulanmasında yaşanan sorunların belirlenmesini ve bunlara yönelik önerilerin geliştirilmesini amaçlamıştır. Elde ettiği verilere, Faktör Analizi, Veri Zarflama Analizi ve ANOVA testi ile değerlendirmiştir. Yazara göre, dağıtılan hayvan sayısının yetersiz ve verim düzeyinin düşük olması, yem maliyetlerinin yüksek olması, üreticilerin maliyetlerinin altında sütü satması ve kooperatiflerin yeterince etkin çalışmaması nedeniyle projeden ekonomik anlamda istenilen başarı elde edilememiştir. Ancak, projenin aile işgücünün etkin kullanılması, kırsal

alanda yeni iş alanlarının yaratılması, köyden kente göçün önlenmesi ve üreticilerin kooperatifler aracılığıyla örgütlenmeye yönlendirilmesi konusunda sosyal boyutta kazanımlarının olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca proje ile işletmelerde ahırların yenilenmesi ve yem bitkileri üretiminin artması gibi olumlu gelişmelere de etkisinin olduğunu bildirmektedir. Yazara göre, projenin daha etkin olması için dağıtılan hayvan sayısının artırılması, verilecek olan hayvanın iyi kalitede ve yüksek verimli olmasına dikkat edilmesi, üreticilere hayvansal üretimin en önemli girdisi olan yem ihtiyaçlarını karşılamak için destekte bulunulması, üreticilerin daha kaliteli ve hijyenik koşullarda üretim yapabilmesinin sağlanabilmesi için eğitim verilmesi, pazarlama koşullarının iyileştirilmesi ve kooperatiflerin finansal açıdan güçlendirilmesini önermektedir.

Arslanbey (2011), “Bankacılık Sektörü ve Tarım Kredileri: Türkiye’de Tarımın Finansmanı ve T.C. Ziraat Bankası’nın Rolü” adlı yüksek lisans çalışmasında, Türkiye’de tarım sektörü finansman ihtiyacının karşılanmasında T.C. Ziraat Bankası ile özel bankaların yeri ve tarihsel süreçte tarım bankacılığının gelişen seyrini incelemiştir. Yazar, T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’nin iki yıl ödemesiz 5 yıl vadeli hayvancılık yatırım kredisini kullanan ilk yatırımcıların geri ödeme taksitlerini ödemekte zorlanacağını, hayvancılık sektör temsilcilerinin uygulanan yanlış politika nedeniyle çok sayıda girişimcinin bu taksitleri geri ödeyemeyeceğini düşündüğünü ve bu sebeple çok sayıda işletmenin el değiştirmesinin beklendiğini ifade etmiştir. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. yöneticilerinin ise sıkıntı yaşayanların olabileceğini, ancak geri ödemelerde sorun yaşanmayacağını düşünmekte olduklarını ifade etmiştir. Yazar, T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’nin Türk bankacılık sektörünün gelişmesinde öneminin her geçen arttığını vurgulamaktadır.

Hüsmanlar (2011), “Dış Kaynakları Tarımsal Kredilerin Tarımsal Üretime Etkileri Üzerine Bir Araştırma” adlı Yüksek Lisans çalışmasında, tarım sektörünün finansmanla ilgili sorunlarının çözülmesinde asıl olan sorunun ülke içi kaynaklarla çözümlenmesi olmakla birlikte, yabancı kaynaklı kredilerden de mutlak surette yararlanılması gerektiğini, iktidarların oluşturduğu ve yürüttüğü ekonomi politikalarının, ulusal bağımsızlığı

zedeleyecek unsurlara izin vermemesi ve yabancı kaynaklı kredilerin kullanılması için öne sürülen şartların da, ulusal çıkarlara aykırı dayatmalar içermemesi konusu üzerinde durmuştur. Araştırma materyalini, daha çok literatüre dayalı veriler oluşturmuştur. Araştırmanın makro verilere dayalı olmasından dolayı, daha çok ikincil kaynaklardan elde edilen bilgilerle çalışmıştır. Bu nedenle kapsamlı bir literatür taraması yapılarak çalışmaya materyal toplanmıştır. Toplanan veriler başta internet siteleri ve konu ile ilgili çeşitli kitap, yayın ve belgelere dayanmaktadır. Yazar, uluslar üstü organizasyonların dayatmalarına karşı koyulmasının gerekmekte olduğunu düşünmektedir. Yazar, yapılması gerekenleri, tarım sektöründe finansman sorunlarının çözümlenmesi, doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi, sektöre yatırım yapılması, maliyetlerin düşürülmesi, verimliliğin artırılması ve ülke yararına işleyen bir tarım sektörünün kurgulanmasının gerektiğini ifade etmektedir. Bu uygulamaların ise birincil olarak etkin ve doğru tarım politikalarıyla oluşacağını ifade etmektedir. Yazar, bunun da ulusal bağımsızlıktan ödün vermeyen bir tarımsal kamu yönetimi aracılığıyla gerçekleştirilebileceği sonucuna varmaktadır.

Aksu (2012), Yüksek Lisans çalışmasında, 2003-2011 yılları arasında tarımsal krediler ile üretim, istihdam, ihracat gibi makroekonomik değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini analiz etmiştir. Yazar, tarımsal istihdamdan tarımsal kredilere ve tarımsal ihracattan tarımsal kredilere doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmiştir. Bu durumun, tarımsal kredilerin daha verimli planlanması gerekliliğinin bir göstergesi olduğunu ifade etmektedir.

Erdal (2012), araştırmasında, Bursa İli Merkez İlçelerinde bulunan 57 meyvecilik işletmesinden elde ettiği verilerden hareketle, meyvecilik işletmelerinin kredi kullanım düzeylerini ve kredi kullanımını etkileyen faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Yazar, çalışmasının sonucunda işletmecinin yaşının, eğitim düzeyinin, kredi vadesinin ve yetiştirilen ürün sayısının meyvecilik işletmelerinin kredi kullanım düzeyinde etkili olduğu saptamıştır.

Erdaş (2012) çalışmasında Türkiye’de tarım politikaları içinde önemli olan tarımsal kredilerin tarım sektörüne etkilerini incelemiş, Edirne Bölgesi örneğinde tarımın finansmanında, tarımsal kredilerin üstlenmiş olduğu rolün ortaya konulmasını amaçlamıştır. Türkiye’de mevcut olan tarımsal destekleme politikaları ve tarımsal kredi politikalarını değerlendirmiş; kamu bankalarının, özel bankaların, Tarım Kredi Kooperatiflerinin ve Trakya Birlik Genel Müdürlüğü’nün vermiş olduğu tarımsal kredileri irdelemiştir. Çalışmanın birincil verilerini, Edirne bölgesinde yer alan dokuz ilçede oransal dağılım ile seçilen 380 tarımsal işletme sahiplerinden, yüz yüze görüşme yoluyla yapılan anketlerden elde etmiştir. Verileri, Logistik Regresyon yönteminden yararlanarak analiz etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre tarımsal işletme sahiplerinin %64.2’sinin organize olmuş tarımsal kredi kaynaklarından; %14.5’inin ise organize olmamış tarımsal kredi kaynaklarından kredi kullanarak tarımsal işletmelerini finanse ettiklerini tespit etmiştir. Üreticilerin organize olmuş tarımsal kredi kaynaklarından tarımsal kredi kullanımlarını; yaşları, sosyal güvenceleri, eğitim durumları, tasarruf durumları, tarımsal kuruluşlara üye olmaları, yıllık giderleri ve yabancı işçi kullanmalarının etkilediğini tespit etmiştir. Üreticilerin organize olmamış tarımsal kredi kaynaklarından kredi kullanımlarında ise, sosyal güvence durumlarının, yabancı işçi kullanma sıklığının ve tasarruf durumlarının etkili olduğunu bildirmektedir. Yazar; Türkiye’de tarımın, devlet tarafından daha fazla desteklenmesi gerektiğini, üreticilere kullandıkları kredileri etkin bir şekilde kullanımının sağlandırılmasını gerekli görmektedir. Miras hukuku yoluyla arazilerin parçalanmasının önüne geçilmesini, çiftçilerin etkin bir şekilde örgütlenmesinin sağlanmasını ve üreticilerin finansman eksikliğini tamamlayacak Kooperatifler Bankası kurulmasını önemli görmektedir. Ayrıca tarımın rekabet gücünü koruyucu ve uzun vadeli sürdürülebilir bir tarım politikasının hayata geçirilmesini önermektedir.

Doğan (2013) çalışmasında Türkiye’de tarım sektöründe yapılması gerekenlerle, 1980 sonrası Dünya Bankası kredileri ve bu krediler çerçevesinde uygulanan tarım projeleri irdelemiştir. Yazar, Dünya Bankası kredilerinin Türkiye genel ekonomisine genel etkileri ile tarım sektörüne olan

etkilerini incelemiş, tarıma verilen desteğin azaldığını ve tarım sektörünün ihmal edildiğini ifade etmiştir.

İpek (2013), “Tarım Kredi Kooperatiflerinde tarımsal kredi taleplerinin değerlendirilmesi yöntemleri” adlı tezinde, çiftçiler tarafından Tarım Kredi Kooperatiflerine yapılan kredi başvurularının değerlendirilmesi aşamasında, bu kurumca kullanılan ölçüt ve yöntemlerin, kredi değerlendirme sürecinde doğru sonuçlara ulaşma performansını değerlendirmiştir. Yazar, öncelikle tarım sektöründe kullanılan tarımsal finansman yöntemlerinden bahsetmiş, ayrıca, Basel sistemi kapsamında Türkiye’de ve dünyada kullanılan risk değerlendirme yöntemlerine ait örnekler ve yapılan çalışmalar irdelenmiştir. Yazar, çalışma bulgularında Tarım Kredi Kooperatiflerinde kullanılan kredi talebi değerlendirme yöntemleri ile temerrüde düşme durumu arasındaki bağıın oldukça zayıf olduğu saptamıştır. Yazar Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredilendirme süreci ortak beyannamesine dayandırılmakta olduğunu, kooperatiflere ortak olma koşulları arasında yer alan ortak beyannamesi, kooperatiflerin kredi hesaplaması için temel verileri içerdiğini, ortak beyannamesinde ortağın varlıkları, muhtemel gelir ve giderleri ile teminat bilgilerinin yer aldığını ifade etmektedir. Yaptığı analizler neticesinde kredi geri ödemeleri ile beyannamelerde yer alan bilgilerin oldukça zayıf bir bağlantıya sahip olduğunu belirlemiştir. Bununla birlikte, kredi tahsilat oranının %92.23 gibi yüksek bir değer içerdiğini, bunu da kooperatif çalışanlarının bireysel gayretinin sonucu olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, ortak beyannamesi esas alınarak belirlenen kredi limitinin, ortak yeni bir beyan yapınca kadar güncellenmemesi ve ortağın durumundaki değişikliklerin sistem tarafından değerlendirilememesi, hesaplanan tutarın ortağın gerçek kredi limitini yansıtmadığını bildirmektedir. Yazar, kredi taleplerinin değerlemesinde Basel 2 sistemine uygun skollama modellerinin kullanılmasını ve modellerin kooperatiflerin özelliklerine göre oluşturulması gerektiğini önermektedir. Bu modellerin, ortağın kredi ödeme geçmişi, gelir, varlık, gider ve üretim bilgileri gibi unsurları içermesi gerektiğini ve skorlamada ödeme geçmişinin yüksek ağırlığa sahip olmasının gerektiğini ifade etmektedir.

Karamustafa (2013) tezinde, tarım sektörünün takipteki alacaklar içerisinde en fazla paya sahip beşinci sektör olduğunu, sektörünün takipteki alacaklar içerisindeki payının 2002 yılında %1.7 düzeyinden 2006 yılında %3.6'ya, 2011 yılında ise %4.5'e yükseldiğini bildirmiştir. Tarım sektöründe tahsili gecikmiş alacak stokunun yüksekliği nedeniyle, sektöre tahsis edilen kredi miktarının ve sorunlu kredi rakamlarının yakından takibinin gerektiği ifade etmektedir.

Öztürk (2013), "Tarım işletmelerinin finansmanı ve kredilendirilmesi" adlı yüksek lisans tezinde, tarımın ekonomik bir faaliyet olması nedeniyle tarımsal kredilerin yeterli gelir yaratma ve ödeme gücüne göre kullanılması kriterini temel alıp, tarımsal politika enstrümanlarının da bu prensip üzerine dayandırılması gerekliliğini ifade etmektedir. Türkiye ve dünya ekonomisinde, önemli bir konuma sahip olan tarım sektörünün finansmanına çözüm aranan başlıca sektör olduğunu ve üreticilerin gelirleri yeterli düzeyde olmaması nedeniyle, işletme sermayesi ve yatırım gereksinimini kredi kaynaklarından karşılamak mecburiyetinde kaldığını bildirmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, çoğunlukla organize olmamış kredi kaynaklarını tercih edildiğini, bu tarz kredilerin ise çoğunlukla kısa vadeli, yüksek faizli ve ödeme koşulları son derece ağır olduğunu ve organize olmuş kredi kaynaklarının yarattığı boşluğu dolduran kredileri ifade ettiğini, kredinin vaktinde, uygun koşullarda ve gereksinim duyulan alanlara ulaştırılması gerekliliğini ifade etmiş, amacına uygun kullanımının denetlenmesi sağlanmasını önermiştir.

Atik (2014), çalışmasında öncelikli olarak, Tarım Kredi Kooperatiflerinin genel yapısı, işleyişi, amaçları, çalışma konuları, başlıca sorunlarını irdemiştir, bunların Tekirdağ ilindeki Tarım Kredi Kooperatifleri üzerindeki yansımaları ile ortaklarının sorunları ve beklentileri ortaya koymuştur. Yazar, Tekirdağ ilindeki tarımsal girdi satışlarında, Tarım Kredi Kooperatiflerinin pazar payları; kimyevi gübrede %46.41, zirai mücadele ilaçlarında %12.37 ve mazotta %47 olarak hesaplamıştır. Dolayısıyla ildeki tarım kredi kooperatiflerin pazar paylarının, Türkiye genelindeki kooperatiflere kıyasla daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Yüksek fiyat ve hizmet kalitesi yetersizliğinin ildeki tarım kredi kooperatiflerinin en önemli sorunları olduğunu saptamıştır. Yazar, ildeki

kooperatiflerin dar bölgelerde birleştirilmesi, çeşitli alanlarda uzmanlaşmış yeterli sayıda personel, yeterli araç-gereçle takviye edilmesinin gerektiği sonucuna varmıştır.

Yukarıda literatür özeti bölümünden de izlenebileceği gibi doğrudan konu ile ilgili yayınlar sınırlıdır.

3. ARAŞTIRMA BÖLGESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Bu bölümde; araştırma kapsamında yer alan Burdur ili, coğrafi özellikleri, demografik yapısı, hayvansal üretim yapısındaki gelişmeler irdelenmiştir.

3.1. Araştırma Bölgesinin Sosyo-Ekonomik Yapısı

3.1.1. Nüfus yapısı ve istihdam

Burdur ilinde nüfusun 165970'i şehirlerde yaşarken, 91297'si bucak ve köylerde yaşamaktadır. İlde Merkez İlçe nüfusu 74680'dir. Burdur ilinde genç nüfusun ağırlığı dikkat çekicidir. 2013 yılında il nüfusunun %35'i 25 yaş altındadır. 25-65 yaş arası nüfus, toplam nüfusun %52'sini; 65 yaş üstü nüfus ise toplam nüfusun %13'ünü oluşturmaktadır.

Burdur ili 2013 yılı yıllık nüfus artış hızı %11.4'dür. Aynı yılda 6 yaş üzeri nüfus için okuryazarlık oranı %96.6'dır (bilinmeyen hariç). 2012-2013 yılları için Burdur ilinin %4.5 net göç hızı ile göç aldığı anlaşılmaktadır (TÜİK, 2014).

Çeşitli kaynaklar ve arkeolojik bulgular, antik dönemde Pisidia olarak adlandırılan bölgede yer alan Burdur ilinde Paleolitik Çağdan bu yana yaşandığını göstermektedir. Yeşilova ilçesinin Başkuyu köyünde bulunan kaya resimlerinden anlaşıldığına göre Paleolitik Çağda bu bölgede ilk insanın varlığı anlaşılmıştır (YERELNET, 2015). 213 yerleşim biriminin olduğu ilin 1990 genel nüfus sayımına göre genel nüfusu 254899 iken 2014 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre yaklaşık 34 yıl içerisinde sadece %0.79'luk bir artış göstererek 256898 ulaşmıştır. Türkiye nüfusunun %0.33'ü Burdur ilinde yaşamaktadır (Çizelge 3.1)

Çizelge 3.1. Türkiye ve Burdur ilinin nüfusu

Yıllar	Türkiye	Burdur	Burdur'un payı (%)
1990	56473035	254889	0.45
2000	67803927	256803	0.38
2007	70586256	251181	0.36
2008	71517100	247437	0.35
2009	72561312	251550	0.35
2010	73722988	258868	0.35
2011	74724269	250527	0.34
2012	75627384	254341	0.34
2013	76667864	257267	0.34
2014	77695904	256898	0.33

Kaynak: TÜİK, 2015

Türkiye'nin 2012 yılına göre yıllık nüfus artışı %1.37 oranında iken, ilde bu oran %1.14'tür. İlde nüfus yoğunluğu 38 km²'dir. Nüfusu yoğunluğu açısından Türkiye ortalamasının oldukça altında, 64. sırada yer almaktadır. İl nüfusunun %35.5'i kırsal alanda yaşamaktadır (Çizelge 3.2).

Çizelge 3.2. Türkiye ve Burdur ilinin nüfus yapısı

	Nüfus 2013			İl ve ilçe merkez nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı 2013		Nüfus Yoğunluğu 2013		Yıllık nüfus artış hızı (2012-2013)	
	Kişi	%	Sıra	%	Sıra	(kişi/km ²)	Sıra	%	Sıra
Türkiye	76667864	100	-	91.3	-	100	-	1.37	-
Burdur	257267	0.3	65	64.5	50	38	64	1.14	38

Kaynak: TÜİK, 2015

3.1.2. Bölge ekonomisi

Burdur ili ekonomisi, tarıma ve buna bağlı gelişen gıda sanayisine, tarım makineleri sanayisine bağlıdır. 1987-1994 yılları arasında Türkiye Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla'sındaki ortalama yıllık artış hızı %3 iken, Burdur ili %1.5 ile Türkiye ortalamasının altında gelişme göstermiştir (TÜİK, 2015). Burdur-Antalya-Isparta illerini kapsayan istatistiklere göre iktisadi olarak faal nüfusun yaklaşık %32.1'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir (TÜİK, 2014).

Burdur ili T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması" sonuçlarına göre 1996 ve 2003 yılında 29.

sırada (Dinçer vd., 2003) yer alırken 2011 yılında 26. sıraya yükselmiştir (TCKB, 2013). İl ekonomisinde öne çıkan sektörler; mermer ve gıda sanayidir (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3. Burdur ilinde sanayi sektörü

Sanayi türü	Sayısı	Pay(%)	İstihdam	Pay(%)
Mermer ocağı	127	24.05	2416	25.38
Mermer fabrikası ve atölyesi	98	18.56	2654	27.88
Metal-makina sanayi	50	9.47	515	5.41
Orman ürünleri	45	8.52	477	5.01
Toprağa dayalı sanayi	8	1.52	375	3.94
Plastik sanayi	5	0.95	103	1.08
Yapı ve inşaat malzemeleri	17	3.22	126	1.32
Silah sanayi	9	1.70	122	1.28
Maden sanayi	14	2.65	340	3.57
Tarım alet ve makineleri imalat sanayi	9	1.70	85	0.89
Çimento ve hazır beton	7	1.33	402	4.22
Güneş enerji sistemleri sanayi	7	1.33	26	0.27
Tekstil sanayi	5	0.95	158	1.66
Yem sanayi	5	0.95	74	0.78
Kimya sanayi	5	0.95	40	0.42
Petrol ürünleri sanayi	4	0.76	23	0.24
Baskı (matbaa) sanayi	7	1.33	25	0.26
Hidroelektrik santralleri	2	0.38	65	0.68
Müzik aletleri imalat sanayi	1	0.19	10	0.11
Kum ve çakıl	11	2.08	126	1.32
Kozmetik	1	0.19	5	0.05
Gıda	93	17.61	1353	14.21
Toplam	528	100.00	9520	100.00

Kaynak: Burdur, 2015; 2014 yılı verileri

İl ihracatı 2014 yılında 122 milyon ABD dolarıdır. 2013 yılına göre %29 azalmıştır (Çizelge 3.4). Çin, ABD, Suudi Arabistan önemli ihracat pazarlarıdır.

Çizelge 3.4. Burdur ilinde sektörlere göre ihracat

SEKTÖR	2013 (1000 dolar)	Pay (%)	2014 (1000 dolar)	Pay (%)
Maden ve metaller	103417	65.61	68785	61.17
Çimento, cam, seramik ve toprak ürünleri	35861	22.75	30513	27.14
Savunma ve havacılık sanayi	10277	6.52	8773	7.80
Hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamulleri	2042	1.30	1064	0.95
Ağaç ve orman ürünleri	1806	1.15	1541	1.37
Makine ve aksamları	1336	0.85	862	0.77
Demir ve demir dışı metaller	580	0.37	536	0.48
Su ürünleri ve hayvancılık mamulleri	1217	0.77	121	0.11
Taşıt araçları ve yan sanayi	416	0.26	102	0.09
Hazır giyim ve konfeksiyon	222	0.14	46	0.04
Çelik	4	0.00	43	0.04
Yaş meyve-sebze	-	-!	35	0.03
Kimyevi maddeler ve mamulleri	41	0.03	15	0.01
Meyve ve sebze mamulleri	18	0.01	6	0.01
Elektrik-elektronik	76	0.05	3	0.00
İklimlendirme sanayi	17	0.01	1	0.00
Süs bitkileri ve mamulleri	293	0.19	-	-
Diğer	11	0.01	-	-
Toplam	157630	100.00	112446	100.00

Kaynak: Burdur, 2015

3.1.3. Tarımsal yapı

3.1.3.1. Arazi varlığı

İlin toplam arazi varlığı 713500 hektardır. Tarım arazisi, ilin toplam arazisinin %29.41'ünü oluşturmaktadır. Arazi varlığının %46'sı orman arazisidir (Burdur, 2015).

2009 yılı Çiftçi Kayıt Sisteminde (ÇKS) kayıtlı bulunan toplam işletme sayısı 26566 adettir. Bu sayının %38.28'i küçük aile işletmeleri (0-50 da), %33.07'si orta aile işletmeleri (51-100 da) ve %28.64'ü 101 dekar ve üstü işletmelerdir (Burdur, 2015).

İlin tarım arazisinin sulamaya elverişli kısmı 179451 ha'dır. 30377 ha alan sulamaya elverişsizdir. Fiilen sulanan alan 56566 ha'dır. Diğer bir ifade ile tarım arazisinin %35.48'i sulanabilmektedir (Burdur, 2015).

1995 yılına göre 2014 yılında ilin tarımsal alanı, tarla ürünleri alanları, nadas, sebze ve meyve alanları azalmıştır. İl, Türkiye tarım alanlarının %0.67'sini

oluşturmaktadır. Tarım arazisinin %6.92'si nadasa bırakılmaktadır. İlde tarla ürünleri tarımı ağırlıktadır (Çizelge 3.5).

Çizelge 3.5. Burdur ilinin tarım arazisi varlığı

Yıllar	Tarımsal alan (ha)	Tahıl ve diğer bitkisel ürünler (ha)	Nadas (ha)	Sebze (ha)	Meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanı (ha)
1995	196179	151155	14970	7404	22650
2000	181113	142075	11321	7754	19963
2005	171318	140376	11031	6180	13731
2010	163615	131586	10331	5492	16205
2014	159453	127674	11027	6149	14603
İndeks(1995=100)	81	84	74	83	64
Türkiye içerisindeki payı(%)	0.67	0.81	0.27	0.76	0.45
1995	100.00	77.05	7.63	3.77	11.55
2000	100.00	78.45	6.25	4.28	11.02
2005	100.00	81.94	6.44	3.61	8.01
2010	100.00	80.42	6.31	3.36	9.90
2014	100.00	80.07	6.92	3.86	9.16

Kaynak: TÜİK, 2015

3.1.3.2. Tarımsal üretim

Bitkisel ve hayvansal üretim değerlerinin toplamından oluşan tarımsal üretim değeri, Burdur ilinde 2013 yılı itibariyle 1.89 milyar TL'dir. İl, Türkiye tarımsal üretim değerinin yaklaşık %1'ini karşılamaktadır. İl, bitkisel üretim değerinin %0.8'ini oluşturmaktadır. İlde hayvancılık faaliyeti daha ağırlıklı olup, Türkiye canlı hayvan değerinin %1.5'ini, hayvansal ürünler değerinin %1.6'sını İl üretimi sağlamaktadır. Burdur ili bitkisel üretim değeri bakımından Türkiye'de 45. sırada yer alırken, canlı hayvanlar değeri açısından 24., hayvansal ürün değeri açısından ise 21. sıradadır.

Türkiye'de 2013 yılında yaklaşık 191 milyar TL olarak gerçekleşen tarımsal üretim değerinin %48.51'ini bitkisel üretim değeri, %30.25'ini canlı hayvan değeri ve %21.23'ünü hayvansal ürün değeri oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile Türkiye tarımsal üretim değerinin %52.12'si hayvancılıktan sağlanmaktadır. Özellikle 2010 yılından itibaren tarımsal üretim değeri

içerisinde hayvancılığın payı %50'yi aşmıştır. Burdur ilinde ise tarımsal üretim değerinin %63.13'ü hayvancılıktan sağlanmaktadır (Çizelge 3.6).

Çizelge 3.6. Burdur ilinin tarımsal üretim değerinin değişimi

Yıllar	Bitkisel üretim değeri	Canlı hayvan değeri	%	
			Hayvansal ürünler değeri	Toplam tarımsal üretim değeri
2009	38.98	36.81	24.21	100.00
2010	33.01	40.46	26.52	100.00
2011	37.17	48.30	14.53	100.00
2012	34.59	47.84	17.57	100.00
2013	36.87	45.34	17.79	100.00

Kaynak: TÜİK, 2014

3.1.3.3. Hayvan varlığı

Burdur ilinde bazı hayvan sayıları ve değişimi Çizelge 3.7'de verilmiştir.

Çizelge 3.7. Burdur ilinin bazı hayvan sayıları ve değişimi

Yıllar	Sığır	İndeks*	Pay**	Koyun	İndeks*	Pay**	Keçi	İndeks*	Pay**
1995	106090	100.00	0.90	189620	100.00	0.56	217930	100.00	2.39
1996	109400	103.12	0.92	185310	97.73	0.56	213720	98.07	2.39
1997	107030	100.89	0.96	167860	88.52	0.56	173140	79.45	2.07
1998	104590	98.59	0.95	155320	81.91	0.53	141970	65.14	1.76
1999	103460	97.52	0.94	161180	85.00	0.53	125880	57.76	1.62
2000	101160	95.35	0.94	150710	79.48	0.53	115370	52.94	1.60
2001	109110	102.85	1.03	157490	83.06	0.58	104560	47.98	1.49
2002	111513	105.11	1.14	146323	77.17	0.58	98221	45.07	1.45
2003	110750	104.39	1.13	146555	77.29	0.58	99420	45.62	1.47
2004	105716	99.65	1.05	137408	72.46	0.55	98275	45.09	1.49
2005	126783	119.51	1.20	132636	69.95	0.52	90029	41.31	1.38
2006	132696	125.08	1.22	140298	73.99	0.55	62660	28.75	0.94
2007	133229	125.58	1.21	124500	65.66	0.49	54305	24.92	0.86
2008	139006	131.03	1.28	108494	57.22	0.45	54096	24.82	0.97
2009	160701	151.48	1.50	94637	49.91	0.44	55017	25.25	1.07
2010	149449	140.87	1.31	117179	61.80	0.51	67068	30.78	1.07
2011	156765	147.77	1.27	132467	69.86	0.53	89479	41.06	1.23
2012	192646	181.59	1.38	164176	86.58	0.60	111850	51.32	1.34
2013	201647	190.07	1.40	179399	94.61	0.61	145411	66.72	1.58
2014	198346	186.96	1.40	225068	118.69	0.72	203552	93.40	1.97

*: 1995 yılına göre

** : Türkiye içerisindeki payı(%)

Kaynak: TÜİK, 2015

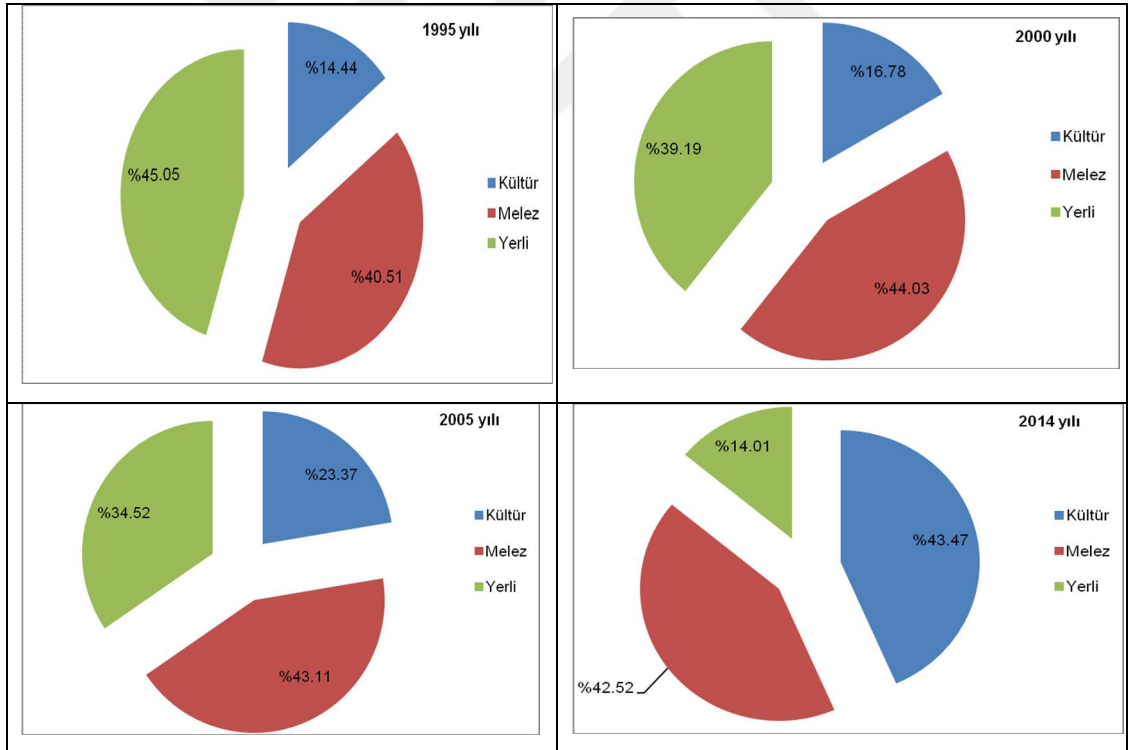
2014 yılında Burdur ili, Türkiye sığır varlığının %1.40'ını, koyun varlığını %0.72'sini, keçi varlığının %1.97'sini oluşturmaktadır. 1995 yılına göre sığır

varlığı %86.96, koyun varlığı %18.69 artmış, keçi varlığı ise %6.60 azalmıştır (Çizelge 3.7).

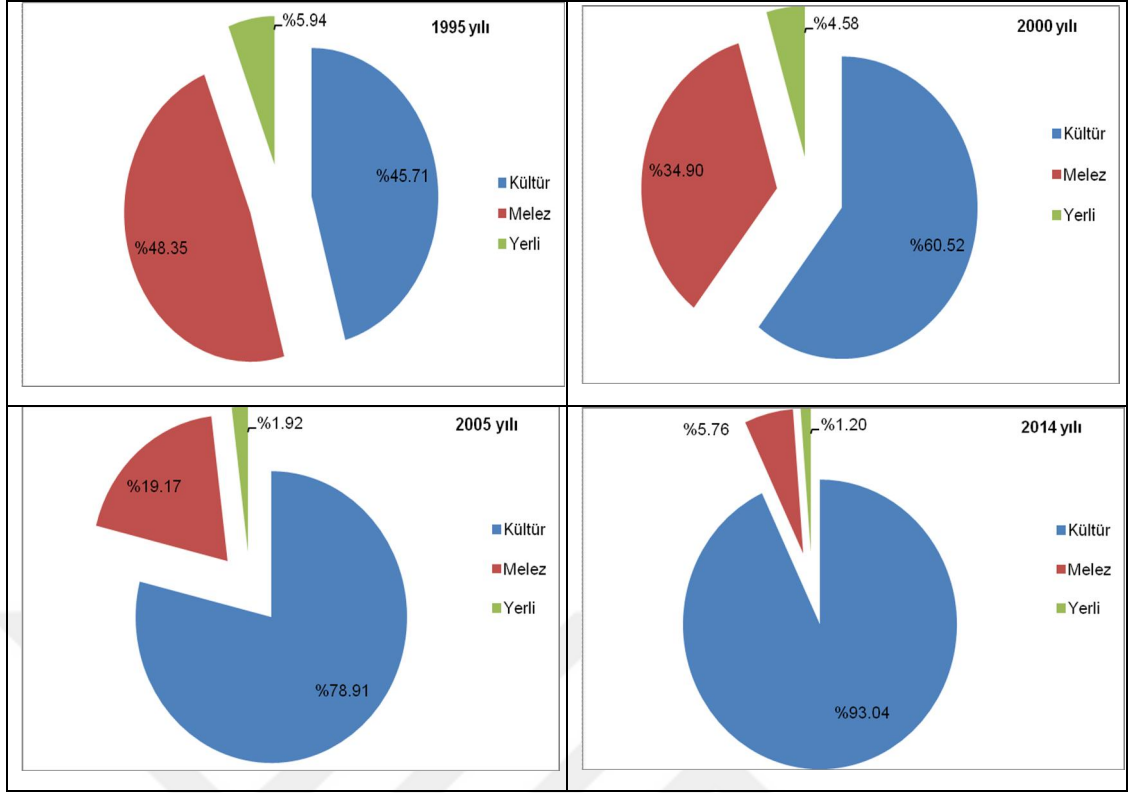
Şekil 3.1'de Türkiye'de, Şekil 3.2'de ise Burdur ilinde sığır varlığının ırklara göre dağılımının gelişimi sunulmuştur.

Burdur ilinde 1995 yılında toplam sığır varlığının %45.71'i kültür ırkı iken, 2014 yılında bu oran %93.04'e çıkmıştır (Şekil 3.2).

Türkiye genelinde ise süt sığırı varlığının 1995 yılında %14.44'ü kültür ırkı iken, 2014 yılında bu oran %43.47'ye yükselmiştir. 2014 yılında sığır varlığının %14.01'i yerli ırk, %42.52'si de melez ırkıdır. Özellikle yerli ırkta önemli gerilemeler söz konusu olmuştur (Şekil 3.1). Bu durum, Burdur ili içinde söz konusudur (Şekil 3.2).

Şekil 3.1. Türkiye'de sığır varlığının ırklara göre dağılımının gelişimi

Şekil 3.2. Burdur ilinde sığır varlığının ırklara göre dağılımının gelişimi

Burdur ilinde bulunan bazı hayvanların süt üretimleri ve değişimi Çizelge 3.8'de verilmiştir. 2014 yılında Burdur ili, Türkiye'de üretilen toplam inek sütünün %1.99'unu, koyun sütünün %0.65'ini, keçi sütünün ise %1.61'ini karşılamaktadır. 1995 yılına göre koyun sütü 2.75 kat, inek sütü 2.62 kat, keçi sütü üretimi de %97.75 artış göstermiştir (Çizelge 3.8).

Çizelge 3.8. Burdur ilinde bazı hayvanların süt üretimi ve değişimi

Yıllar	İnek sütü (ton)	İndeks*	Pay**	Koyun sütü (ton)	İndeks*	Pay**	Keçi sütü (ton)	İndeks*	Pay**
1995	127474	100.00	1.37	2641	100.00	0.28	3779	100.00	1.36
1996	130348	102.25	1.38	2617	99.09	0.28	3813	100.90	1.44
1997	133251	104.53	1.49	2294	86.86	0.28	3081	81.53	1.24
1998	132119	103.64	1.50	2035	77.05	0.25	2416	63.93	0.98
1999	132301	103.79	1.48	2155	81.60	0.27	2143	56.71	0.91
2000	126177	98.98	1.44	2043	77.36	0.26	1968	52.08	0.89
2001	137624	107.96	1.62	2155	81.60	0.30	1821	48.19	0.83
2002	140709	110.38	1.88	2005	75.92	0.30	1661	43.95	0.79
2003	191737	150.41	2.02	6997	264.94	0.91	5244	138.77	1.89
2004	154853	121.48	1.61	4786	181.22	0.62	3784	100.13	1.46
2005	184431	144.68	1.84	4507	170.66	0.57	3447	91.21	1.36
2006	203316	159.50	1.87	5201	196.93	0.65	2385	63.11	0.94
2007	217060	170.28	1.92	4642	175.77	0.59	2031	53.74	0.86
2008	223565	175.38	1.99	3976	150.55	0.53	1977	52.32	0.94
2009	264401	207.42	2.28	3518	133.21	0.48	2007	53.11	1.04
2010	257655	202.12	2.07	4355	164.90	0.53	2300	60.86	0.84
2011	269603	211.50	1.95	5001	189.36	0.56	3071	81.26	0.96
2012	324609	254.65	2.03	5697	215.71	0.57	4011	106.14	1.09
2013	335250	262.99	2.01	5945	225.10	0.54	4959	131.23	1.19
2014	335125	262.90	1.99	7274	275.43	0.65	7473	197.75	1.61

*: 1995 yılına göre

** : Türkiye içerisindeki payı(%)

Kaynak: TÜİK, 2015

3.2. Tarımsal Kredi Kullanımı

Tarımda üreticiler tarafından, kendi tasarrufları ve işletme dışı kaynaklar olmak üzere iki yoldan sağlanabilen sermayenin, tasarruflar yoluyla sağlanması için uzun bir dönemin geçmesi gerekmektedir. Özellikle küçük tarım işletmelerinde tasarruflar yoluyla sermaye birikimi daha zor ve bazen olanaksızdır. Çünkü bu tip işletmelerinin gelirleri üretici ve ailesinin tüketim giderlerini bile karşılayamamaktadır (Karacan, 1991).

Tarım işletmelerinde arazi varlığının verimli kullanılabilmesi açısından işletme varlığının belirli bir oranında aktif sermayeye katılması ve yaklaşık %50 civarında olması zorunlu görülmektedir. Tarım işletmelerinde işletme sermayesinin aktif sermayeye düşük oranlarda katılması işletmelerin modern teknoloji uygulamalarını olumsuz yönde etkilemekte ve arazi sermayesinin verimliliğini düşürmektedir. Tarım işletmeleri: üretimi arttırmak, bu amaca yönelik yatırımları geliştirmek, teknolojik ve biyolojik gelişmeleri uygulayabilmek için sermaye eksikliklerini yabancı sermaye, yani kredi ile tamamlamaya çalışmaktadır (Karacan, 1991).

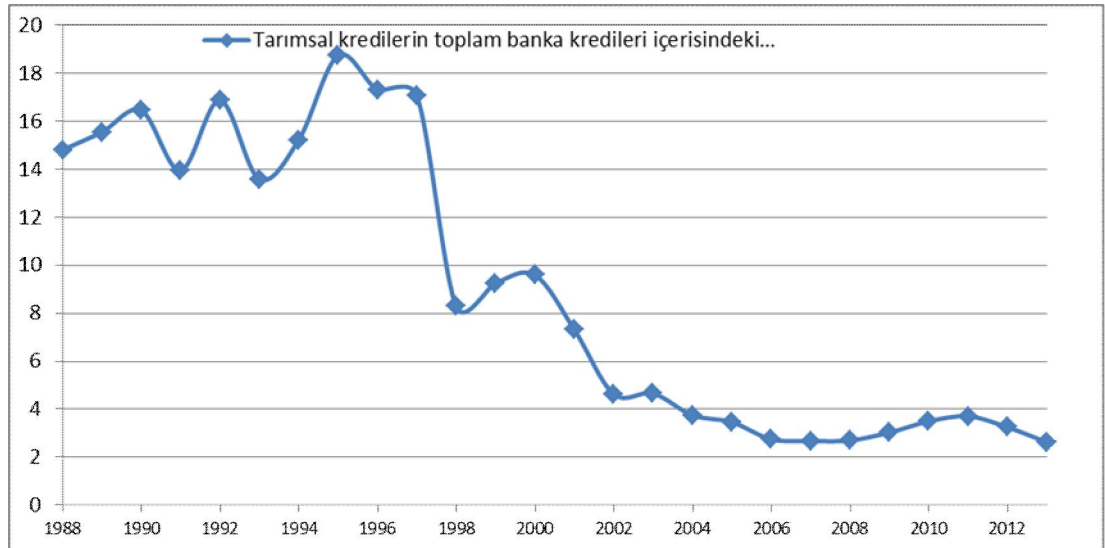
Akdeniz Bölgesinde kredi kullanımı incelendiğinde, bölgedeki iller içinde kredi kullanımı en fazla sırasıyla Adana, Antalya ve Mersin illerinde olmuştur (Çizelge 3.9). Tarım yoğunluğu diğer illere göre daha çok olan bu bölgede tarımsal kredi kullanımının aynı oranda fazla olması kaçınılmaz bir sonuçtur. Toplam krediler içerisinde en çok kredi kullanımı Adana ve Antalya iken, en az kredi kullanımı Osmaniye ve Burdur illerindedir. Ancak devlet politikalarından biri olan sübvansiyonlu tarımsal kredi sebebiyle kredi kullanımı düşük olan illerde kredi kullanımında bir artış yaşanmakta olduğu ifade edilebilir.

Çizelge 3.9. Kredilerin illere ve bölgeler göre dağılımı (2013)

Bölgeler ve İller*	İhtisas Kredileri(Milyon TL)			İhtisas Dışı Krediler (Milyon TL)	Toplam (Milyon TL)**
	Tarım	Mesleki	Diğer		
Akdeniz	4.694	1.713	725	85.214	92.346
Adana	1.309	300	53	18.536	20.198
Antalya	1.096	532	469	31.510	33.607
Burdur	255	43	4	1.364	1.666
Hatay (Antakya)	335	52	115	1.278	1.780
Isparta	276	45	27	2.145	2.493
İçel (Mersin)	524	30	76	1.452	2.082
Kahramanmaraş	121	47	37	865	1.070
Osmaniye	105	25	46	302	480

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2015

Şekil 3.3'te 1988-2013 döneminde tarımsal kredilerin toplam krediler içerisindeki değişimi oransal olarak verilmiştir. 1988 yılında reel fiyatlarla (2003 ÜFE =100) yaklaşık 7 milyar TL olan tarımsal kredilerin %79 artarak 2013 yılında 12 milyar TL'nin üzerine çıkmıştır. Buna karşın, diğer sektörlerdeki kredi ihtiyacının ve diğer ekonomik göstergelerin daha fazla gelişmesinin bir sonucu olarak tarım sektörünün toplam krediler içerisindeki payı %15'lerden, %3'e gerilemiştir.

Şekil 3.3. Tarımsal kredilerin toplam banka kredileri içerisindeki değişimi
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, 2015

3.2.1. Kurumsal olmayan finans kaynakları

Kurumsal olmayan finans kaynaklarından sağlanan kredileri iki gruba ayırmak mümkündür. Birincisi, komşu, arkadaş ve akraba gibi yakın çevreden sağlanan ve bir faiz ödemesinin genellikle söz konusu olmadığı, karşılıklı itimada dayalı ve herhangi bir teminat istenmeden borç alan ve veren arasında vadesi kararlaştırılan fakat yazılı bir metne geçmeyen borç alma şeklidir. Geçerliliğini giderek kaybeden bu yolla kredi sağlanması esasında alıcıyı da kullanıcı da çeşitli nedenlerle rahatsız edebilmektedir. Gerçekte mali durumunu iyi planlama durumunda olan kişiler veya işletmeciler, karşılıksız olarak borç verdiği paranın alternatif maliyetinin de farkında olarak borç vermeden kaçınma yollarını aramaktadırlar. Kişilerden borçlanmanın diğer bir yolu ise, farklı isimler altında borç veren şahıslar, ürün toplayıcıları veya verdiği borç karşılığı ürünü baştan satın alan kesimlerden borçlanmanın temin edilmesidir. Farklı isimler altında genellikle yüksek faiz ve borç veren şahıslara tefeci denmektedir. Bu kişiler genellikle kısa vade için borç vermekte ve yüksek faiz talep edilebilmektedir. Kredi alan için çok zorluklar taşıyan bu yöntem genellikle yoğun girdi kullanılan bakım döneminde hasat-harman zamanında veya pazarlama aşamasında mali sorunlarla karşılaşan yetiştiricilere başvurulmaktadır. Bu yolla borç kullandıran kişiler ya nakit verme şeklinde finans sağlamaktadırlar veya yüksek faizle verdikleri borcu geri alma şeklinde faaliyette bulunmaktadırlar. Diğer sektörlerle oranla kar oranı düşük sermayenin devir sürati yavaş olan tarım sektöründe küçük üreticilerin böyle kaynaklardan kredi almaları çok mecbur kalmadıkça uygun değildir. Ancak acil ihtiyaçların gerektiği zorunlu talepler kurumsal tarımsal kredi organizasyonları mekanizmasının iyi yapılanmadığı ve iyi çalışmadığı ekonomilerde küçük çiftçiler sık sık aynı, nakdi veya avans şeklinde kredi almak için bu kimselere başvurmak zorunda kalmaktadırlar (Çetin, 2008).

Kurumsal olmayan kredi kaynaklarından borç temin etmenin diğer bir usulü de üreticilerin tüccar ve satıcılardan ihtiyaç maddeleri alarak borçlanmalarıdır (Karacan, 1991).

Şahıslardan alınan krediler genellikle çok kısa vadeli ve yüksek faizli olduğundan çiftçiler bu kaynaklardan sağladığı borçlara güvenerek işletmesinde reorganizasyon faaliyetlerine veya işletme için uzun vadeli geliştirme programlarının uygulamalarına girişemezler ve gerçekte girişmemelidirler (Çetin, 2008).

3.2.2. Kurumsal finans kaynakları

3.2.2.1. T.C. Ziraat Bankası A.Ş.

Türkiye’de organize tarımsal kredinin temel taşı ve en önemli birimini T.C. Ziraat Bankası oluşturmaktadır. T.C. Ziraat Bankası’nın kuruluşu 15 Ağustos 1888 tarihine uzanmaktadır (Çetin, 2008). 1924 yılına kadar T.C. Ziraat Bankası sadece tarım kredisi veren bir hizmet veren bir devlet kuruluşu olarak faaliyette bulunmuştur. Sonrasında tarımsal kredilerden başka, her türlü banka muameleleri yapmak görev ve yetkisi verilmiştir. Bu suretle Banka bir ticari banka gibi de çalışmaktadır. 2000 yılı öncesinde çiftçilere yaygın olarak kredi veren T.C. Ziraat Bankası ve Tarışbank’tır (Yıldırım, 2008).

Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası direktifi ile görev zararları gerekçe gösterilerek Ziraat Bankası’nın tarıma kredi vermesi sınırlandırılmıştır. 2000 öncesinde tarıma yılda ortalama 3 milyar TL kredi veren T.C. Ziraat Bankası’nın tarım kredileri 2001’de 227 milyon TL’ye düşmüştür. 2001 krizinden sonra birçok banka kapatılmış, bazıları birleştirilmiş, bazıları el değiştirmiştir. Yabancı sermayenin sektördeki etkinliğinin arttığını, bankacılıkta yeni bir dönem başladığı bir dönem yaşanmıştır. Üç yıl aradan sonra Ziraat Bankası tarım kredileri yeniden açılmıştır. Diğer bankalar da 2004’ten itibaren tarım sektörüne dönük kredilere başlamıştır. Bugün bankalar tarım ve hayvancılığa kredi vermek, çiftçilere kredi kartı dağıtmak için piyasada rekabet halindedirler. Ziraat Bankası yılların deneyimi ve birikimi, şubelerinin yaygınlığı ve devlet destekli sübvansiyonlu kredilerle liderliğini korumaktadır. Türkiye İş Bankası, Akbank,

Halkbank, Şekerbank, Finansbank, Fortis, Vakıfbank, Türkiye Ekonomi Bankası, Yapı Kredi ve diğerleri tarım sektörüne yönelik özel paketler hazırlayarak çiftçiye kredi vermektedir. Ziraat Bankası'nın tarımsal kredileri yıllık 5 milyar TL'ye ulaşmıştır. Diğer bankaların verdiği toplam kredi ise 3.5 milyar TL civarındadır (Yıldırım, 2008). 2013 yılı sonunda tarıma açılan kredi miktarı 22 milyar TL'ye ulaşmıştır. Ziraat Bankası'nın tarımsal kredi faizi %10 olmasına karşın devlet destekli sübvansiyonlu kredileri ile uygulanan faiz oranı %5'e kadar düşmektedir. Özel bankaların uyguladığı faiz ise %15'in üzerinde kalmaktadır.

Tarım sektörüne en fazla kredi veren kuruluş T.C. Ziraat Bankası'dır. Nitekim Türkiye Bankalar Birliği verilerine göre 2000 yılında toplam tarımsal kredinin %90'ını T.C. Ziraat Bankası vermiştir. Bu rakam 2010 yılında %69'a gerilemiştir. Diğer banka/kurumların payı %21'e yükselmiştir.

Çizelge 3.10'da T.C. Ziraat Bankası A.Ş. tarafından son 11 yılda verilen toplam krediler ile tarımsal krediler verilmiştir. Buna göre cari fiyatlarla en fazla tarımsal kredi 2014 yılında iken, en az 2003 yılında olmuştur. T.C. Ziraat Bankası'nın sağladığı toplam kredilerin 2003 yılında %64'ten fazlası tarımsal kredilere ayrılmış, tarihsel süreç içerisinde toplam krediler içerisindeki tarımın payı oransal olarak azalarak 2014 yılında %14'e gerilemiştir.

Çizelge 3.10. T.C. Ziraat Bankası'nın toplam kredileri içerisindeki tarımsal kredinin payı

Yıllar	Cari değerlerle toplam kredi hacmi (milyar TL) (1)	Tarımsal krediler (milyar TL) (2)	(2)/(1)*100
2003	6.2	4.0	64.0
2004	9.1	5.0	55.3
2005	13.6	7.0	51.6
2006	17.3	8.0	46.3
2007	21.6	9.7	45.1
2008	30.8	6.4	20.7
2009	36.7	7.7	21.0
2010	57.4	13.6	23.7
2011	64.6	18.9	29.3
2012	71.0	17.9	25.2
2013	111.0	21.0	18.9
2014	183.0	27.8	15.2

Kaynak: TCZB, 2014; Ziraat Bankası Faaliyet Raporları

3.2.2.2. Tarım kredi kooperatifleri

Tarım Kredi Kooperatifleri 147 yıllık bir geçmişe sahip yaygın şube ağı ve kooperatifçilik alanında yetişmiş nitelikli personeliyle tarımsal üretim yapan ve kooperatiflere üye olan üreticilerin ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla ortaklarına kısa ve orta vadeli krediler kullanırmaktadır (Kandemir, 2010).

Kısa vadeli İşletme Kredileri, ortakların tarımsal işletmesinin tohumluk, fide, fidan, kimyevi gübre, zirai mücadele ilacı, karma hayvan yemi, akaryakıt gibi girdilerin temini ve nakit ihtiyaçlarının karşılanması amacı ile bir yıl vade ile verilen kredidir (Kandemir, 2010).

İşletme (çevirme) kredileri, ortağın yıllık devamlı üretim giderlerini karşılamak ve işletme sermayesinin eksik unsurlarını tamamlamak amacıyla o yılın ürün bedelinden ödenmek üzere en çok bir yıl vade ile açılmakta ve nakit olarak kullanılmaktadır (Kandemir, 2010).

Tohumluk kredileri bir dekardan elde edilecek ürün verimini artırmak amacıyla ortaklara aynı olarak hububat, patates gibi ürünler için kullanılan en çok 1 yıl vadeli kredidir. Bir dekardan elde edilecek ürün verimini artırmak amacıyla en çok bir yıl vadeli ve aynı olarak kullanılır (Kandemir, 2010).

Tarımsal bir işletmesi olan veya arazisi olmadığı halde doğrudan doğruya besicilik dahil hayvancılıkla uğraşan ortaklara hayvanların cinsi ve sayısı göz önüne tutularak verilen kredilerdir. Hayvancılık kredileri Büyük ve küçükbaş hayvancılık, arıcılık, kümes hayvancılığı kapsamaktadır. Zirai mücadele için açılan ilaç kredileri ile ürün cinsi ve ekim sahası göz önüne tutularak ortakların her türlü haşere, zararlı ile mücadele etmesini sağlamak üzere aynı olarak kullanılan kredilerdir. Ortakların ihtiyaç duydukları motorin ve madeni yağ ihtiyaçları aynı olarak karşılanmaktadır (Kandemir, 2010).

Kredi Limitleri (TKK, 2015):

-Genel Şahıs Haddi:40.000-TL

(Kooperatif yetkisinde azami kullandırabilecekleri kredi miktarı)

-Özel Şahıs Haddi:120.000-TL

(Bölge Birliğinin onayı ile Genel şahıs haddinin azami 3 katına kadar)

-Sözleşmeli Üretim Şahıs Haddi:120.000-TL

(Ortakla sözleşme yapmak şartıyla Bölge Birliği onayıyla Genel Şahıs haddinin 3 katına kadar)

Özel Şahıs ve Sözleşmeli Üretim haddinin üzerinde kredi talebinde bulunan ortakların kredi durumları Bölge Birliğinin teklifi üzerine Merkez Birliğince değerlendirilmektedir.

Ortaklardan istenen teminatlar: Kredinin; ödeme gücü bulunan en az iki ortağın müşterek borçlu ve müteselsil kefaleti ile kullandırılması esastır. 10.000 TL'nin üzerinde kredi tespit edilen ortaklar ile kendilerinden maddi teminat alınmasına lüzum görülen ortaklar için müşterek borçlu ve kefillik müessesesi yanında taşınmaz mal ipoteği ve/veya araç/traktör rehini alınır.

Tarımsal Kredi cari faiz oranı %12 olmakla birlikte, 2014 yılı Tarım Kredi Kooperatifi kapsamında kullandırılan kredilerin faiz oranları aşağıdaki şekildedir.

% 0 Faizli Krediler

1) Damızlık sığır yetiştiriciliği (etçi-süt)	: % 0
2) Damızlık düve yetiştiriciliği	: % 0
3) Büyükbaş/Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	: % 0
4) Büyükbaş hayvan besiciliği	: % 0
5) Küçükbaş hayvan besiciliği	: % 0
6) Tarımsal Sulama	: % 0

% 50 İndirimli (% 6) Faizli Krediler

7)Kontrollü örtü altı tarımı	:% 6
8) İyi tarım uygulamaları	: % 6
9) Organik Tarım- Su ürünleri	: % 6

- 10) Sertifikalı tohum, fide, fidan yurt içi üretimi/kullanımı : % 6
11) Standart fidan yurt içi üretimi/kullanımı : % 6
12) Kanatlı sektörü : % 6
13) Arıcılık : % 6
14) Tarımsal Mekanizasyon : % 6
15) Diğer Üretim konuları : % 6

3.2.2.3. Özel bankalar

Tarım sektörünün kredilendirilmesinde birçok ülkede tarım bankaları, tarımsal kooperatifler gibi önemli kredi kaynakları yanında özel bankalarda yer almaktadır. Türkiye’de tarımsal kredi organizasyonları içerisinde sınırlı tarımsal plasmanları ile özel bankalarda rekabet halindedirler.

Ticari bankalar, tarımın finansmanı açısından ele alındığında 2002 yılında toplam tarımsal krediler içerisinde payı %16.3 iken, 2009 yılında %55.8’e yükseldiği görülmektedir (Çizelge 3.11).

Çizelge 3.11. Özel bankaların toplam tarımsal krediler içindeki payı

Yıllar	%
2002	16.3
2003	42.4
2004	27.4
2005	33.0
2006	31.5
2007	30.1
2008	28.2
2009	55.8

Kaynak: TÜİK, 2015

3.2.2.6. Tarımsal kredi paketi bulunan bankalar

T.C. Ziraat Bankası ile ilgili bilgiler daha önceki başlıklar altında verilmiştir. Bunun dışındaki bankalar ile ilgili bilgiler bu bölümde sunulmuştur.

Vakıflar Bankası

Tarımda üretim metotlarını modernleştirerek üretimin hava şartlarına bağımlılığını azaltmak, yılın değişik zamanlarında birçok sebze-meyve türünün kaliteli ve verimli bir şekilde üretimine imkân veren sera tarımı ile üretimde kimyasal girdi kullanmadan toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını korumak amacıyla geliştirilen bitkisel ürünlerin ekolojik metotlarla üretilmesini teşvik etmek ve üretilen bu ürünlerin ihracatını arttırmak amacı ile bu konuda üretim yapan üreticilerin desteklenerek finansman ihtiyacının bankaca karşılanabilmesi amacıyla "Organik Tarım/Sera Üreticileri Kredisi" kullanılmaktadır.

-Kapalı ve açık alanda seracılık ve organik tarım konusunda faaliyet gösteren tüm üreticiler bu krediden yararlanabilmektedir.

-Kısa vadeli işletme ve tesis kredisi olarak TL cinsinden kullanılmaktadır.

-Açık alanda veya dış etkenlere bağlı kalmaksızın ısı, ışık, hava ve su gibi ekolojik koşulların kontrol altına alındığı, örtülü alanda yapılan üretim faaliyetleri ile ilgili olarak verilmektedir.

İşletme Kredisi: Altyapısı tamamlanmış alanlarda organik tarım ve sera üretimi yapan firmaların işletme ihtiyaçlarında kullanılmak üzere (tohum, fidan gübre, ilaç vb.) kullanılmaktadır. Ödeme şekli ise; en az 3 en fazla 12 ay vadeli olmak üzere aylık taksit ödemeli; 3 ay ödemesiz aylık eşit taksit ödemeli, 3'er aylık dönemlerde eşit taksit ödemeli olmak üzere maksimum 1 yıllıktır.

Tesis Kredisi: Organik tarım ve sera üretimi yapmak üzere tarlası alınmış ve diğer yatırım tutarının (kapalı alan, ısıtma, sulama vb.) yüzde 50'sine kadar kredi kullanılmaktadır. Ödeme şekli ise; en az 3, en fazla 24 ay vadeli olmak üzere aylık taksit ödemeli, 3 ay ödemesiz aylık eşit taksit ödemeli, 3'er aylık dönemlerde eşit taksit ödemeli olmak üzere maksimum 5 yıllıktır.

-Krediye banka indirimli faiz oranı uygulamakta, uygun koşullarda kullanılmaktadır.

-Teminat olarak ise; kefalet, gayrimenkul ve gerçek ticari işlemlerden doğan müşteri çek ve senetleri alınmaktadır (VB, 2014).

Akbank

-Tohum, gübre, ilaç, mazot alımlarının finansmanına yöneliktir tarım kredisi vermektedir.

-Yetiştirilen ürüne bağlı olarak 12 ay vade uygulanmaktadır.

-Vade sonunda anapara+faiz ödemesi yapılmaktadır.

-Besicilerin yem, ilaç alımları ve bakım masraflarına yönelik besicilik kredisi verilmektedir.

-Besicilik kredisine 12 ay vade yapılabilen; vade sonunda anapara+faiz ödemesi yapılmaktadır.

-Düzenli olarak kooperatiflere süt satışı gerçekleştiren işletmelerin veya çiftçilerin hayvan bakım giderlerinde kullanabilecekleri süt besiciliği kredisi vermektedir. Vadesi 18 aydır ve aylık eşit taksitli ödeme şeklinde geri ödemesi yapılabilmektedir.

-Süt besicilerinin büyükbaş hayvan alımlarında kullanabilecekleri hayvan alım kredisi de vermekte ve 12 ay vade uygulamaktadır. Ödemesi, aylık ve 3 aylık dönemlerde olabilmektedir.

-4 yıla kadar vade, aylık eşit taksit, dönem ödemeli (3-6-9-12 aylık) olarak traktör kredisi uygulanmaktadır.

-Sera yapımına yönelik sera kredisi uygulanmaktadır. Bu krediye 4 yıla kadar vade bulunmaktadır. Aylık eşit taksit veya dönem ödemeli (3-6-9-12 aylık) ödeme seçenekleri getirilmiştir (AB, 2014).

Finansbank

Sera Modernizasyon Kredisi;

100.000 TL'ye kadar yatırım kredisi taleplerinde, her yıl hasat dönemlerinde tek ödemeli veya 12 ay geri ödemesiz dönemler içeren kredi imkânları sunmaktadır.

48 aya varan vade ve 4 yıl sabit faiz garantisi ile eşit taksit veya esnek geri ödeme koşullarını nakit akışına göre müşteri belirleyebilecektir. Ayrıca 100.000 TL üzeri yatırım kredisi taleplerine her yıl hasat dönemlerinde tek ödemeli veya 12 ay geri ödemesiz dönemler ve 48 aya kadar vade seçenekleri ile maksimum 4 yıl sabit faiz garantisi içeren eşit taksitli veya esnek geri ödeme imkânı ile alternatif sunulmaktadır.

Tarım Makinesi Kredisi;

Birinci el yatırım kredisi taleplerinde, araçlar fatura değerinin %75 oranında kredilendirilmektedir. Ayrıca her yıl hasat dönemlerinde tek ödemeli veya 12 ay geri ödemesiz dönemler ve 36 aya kadar vade seçenekleri içeren eşit taksitli veya esnek geri ödeme imkânı sunulmaktadır.

İkinci el araçlarda ise, araçlar %60 oranında kredilendirilmektedir. Ayrıca her yıl hasat dönemlerinde tek ödemeli veya 6 ay geri ödemesiz dönemler ve 36 aya kadar vade seçenekleri içeren eşit taksitli veya esnek geri ödeme imkânı sunulmaktadır.

Mahsul Destek Kredisi;

Yatırım kredisi taleplerinde hasat dönemlerinde tek ödeme veya 12 aya kadar vade seçenekleri ile eşit taksitli veya esnek geri ödeme imkânı sunulmaktadır.

Teminatları ise; Gayrimenkul ipoteği, iki çiftçi kefaleti (20.000 TL ye kadar kefaletle verilebilmektedir), en az 70 dönüm arazidir (FB, 2014).

Halk Bankası

Seracılık Kredisi;

Bu krediden KOBİ tanımı içerisinde yer alan, sera faaliyetinde bulunan ya da bulunacak, Çiftçilik Belgesi sahibi gerçek veya tüzel kişiler yararlanabilmektedir. KOBİ tanımı içerisinde yer alan, seracılık faaliyetinde bulunan ya da bulunacak, seracıların sera yapım, onarım, ürünlerin paket ve ambalajlanması ile diğer işletme giderlerinin finansmanının sağlanması amacıyla tesis ve işletme kredisi şeklinde kullanılmaktadır.

-20.000 TL limiti ile 2 yıl vadeli %2 komisyonla kullanılabilen kredi türüdür (HB, 2014).

Türkiye İş Bankası

Küçük ve Orta İşletmelere Tarımsal Krediler;

Ziraat Odalarına bağlı 50 dekar tarımsal araziye sahip olan çiftçilerin azami 30.000 TL ye kadar, ekim-hasat zamanındaki finansman ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla kullanılan kredilerdir.

- Borçlu cari hesap (BCH) kredisi şeklinde kullanılacaktır.
- Sabit faizli ve azami 10 ay vadeli olarak kullanılacaktır.
- Vade sonunda talep edilmesi durumunda, firma lehine azami 3 aylık yeni bir "Hasat Kredisi" kullandırımını toplam kredi vadesi 12 ayı geçmemek koşuluyla mümkün olabilecektir.

Traktör Kredisi;

Ziraat Odalarına bağlı çiftçilerin, 0 km ve 5 yaşına kadar ikinci el traktör alımındaki finansman ihtiyacının karşılanabilmesi amacıyla;

0 Km traktörlerde, azami 60.000.- TL olarak kullanılan kredi tutarı, aracın teslim bedelinin %75'ini geçmeyecek şekilde belirlenmektedir. İkinci el traktörlerde, azami 35.000.-TL olarak kullanılan kredi tutarı, aracın kasko bedelinin %75'ini geçmeyecek şekilde belirlenmektedir.

Aylık Taksit Ödemeli veya Esnek Geri Ödeme planlı olarak kullanılacaktır. Faiz vade boyunca sabit kalmak kaydıyla, 1-36 ay arasında değişen vadelerde kullanabilmektedir (İB, 2014).

Garanti Bankası

Kısa Vadeli Üretim Finansmanı Kredileri;

Ürün ön finansmanını sağlayan kredi modelidir. Kredinin geri ödemesi, çiftçilerin nakit akış döngülerine uygun yapılandırılmıştır. Ürün hasat dönemlerinde ödeme olanağı sunan kredi, 9 aya kadar geri ödemesiz, toplamda 12 ay vadeli olarak kullanılabilir. Kredi kullanımı öncesinde ekilmiş olan ürünlerin Garanti Sigorta tarafından sigortalanması gerekmektedir. Kısa Vadeli Üretim Finansmanında sahip olunan tarlanın ipoteği ya da kefalet teminat olarak alınabilmektedir.

Temlikli Zirai Krediler;

Sözleşmeli tarımın finansmanı için yapılandırılmış olan çalışma; kooperatif, birlik, tarıma dayalı sanayi işletmesi ve tüccar firmalara yönelik olarak aralarında yaptıkları sözleşme gereğince üretim gerçekleştiren üreticilerin, üretim öncesinde ve esnasında ortaya çıkan ihtiyaçlarının finansmanı sağlanmak üzere geliştirilen kredi modelidir. Kredi vadesi, üretilen ürünün hasat dönemine paralel olarak belirlenmektedir. Kredinin asli teminatını ise

ana firma ile üretici arasındaki borç-alacak ilişkisinin bankaya temlik edilmesi oluşturmaktadır.

Traktör ve Biçerdöver Kredileri;

Her marka traktör ve biçerdöver alımları için, 48 ay vadeye kadar, uygun faiz oranları ve ürün hasat tarihlerine paralel ödeme planlarını içeren uygun vade koşullarında kredi imkânları sağlanmaktadır. Proforma faturanın %80'inin kredilendirilebildiği kredi, yalnızca yeni traktör veya biçerdöver alımları için geçerlidir.

Çiftçi Kredi Kartı;

Ticari faaliyetlerde kullanılmak üzere çiftçiler 1,000 TL limite kadar ticari kredi kartı talep edebilmektedir.

TMO Makbuz Senedi Kredileri;

Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) depolarına bırakılacak hububatlar için düzenlenecek makbuz senetleri karşılığında üreticiler ve sanayiciler kredi kullanabilmektedir. Makbuz senedi, ürünlerin mülkiyetini temsil eden, TMO tarafından düzenlenmiş, teminat olarak verilebilen, ciro edilebilen kıymetli evrak şeklinde olmalıdır.

Sera Kredileri;

Tarım sektörünün finansmanını desteklemek amacıyla, sera yapımına yönelik yapılan yatırımların finansmanını desteklemektedir. Yatırımcılara tahsis edilecek kredi tutarı ibraz edilecek fizibilite raporu paralelinde belirlenmektedir. Sera kredisi, 36 aya kadar vadelerde TL olarak ve 12 aya kadar vadelerle geri ödemesiz olarak kullanılabilir. Minimum 30 dönüm tapulu veya 20 dönüm sulanabilir tarla veya örtülü tarım yapılması durumunda 3 dönüm ekim yapılan arazi sahibi olma koşulu aranmaktadır (GB, 2014).

Denizbank

Sığır yetiştiricileri birliklerinin en az altı aydır üyesi olmak ve denetimi altında bulunmak, bir kooperatife süt teslim ediyor olmak, en az 10 baş sağmal

ineğin bulunması, sağmal inek başına en az 1 dekar arazinin bulunması, faaliyette bulunduğu hayvancılık dalında yeterli bilgi ve en az iki yıllık deneyime sahip olmak, veteriner hekim istihdam etmek veya Birliğin veterinerlik hizmetlerinden yararlanıyor olmak kaydıyla kullanılan kredi süt hayvancılığı kredisidir.

Arazi Alım Kredis;

Maksimum 48 ay vade ile ekspertiz değerinin yüzde 50'si kadar kredi kullanılabilmektedir. Faiz oranı %1.39 olup 6 aylık, 3 aylık, aylık ve hasat dönemlerinde olmak üzere çeşitli vadeler uygulanabilmektedir.

Meyve ve Tesis Kredis

Maksimum 48 ay vade ile bankanın anlaşmalı olduğu yerlerden alınan fidanların fatura toplamının yüzde 70'i kredilendirilmektedir. Faiz oranı %1.39'dur.

Ekipman Alım Kredis;

Maksimum 48 ay vade ile fatura bedelinin yüzde 70'i kredilendirilmektedir. Ekipmanların kullanılmamış olması gerekmektedir. 3 aylık, 6 aylık ve hasat zamanı ödeme seçenekleri bulunmaktadır.

Süt Hayvancılığı Kredis;

3 ve 6 ay vadeli ödemelerde inek başına 650 TL, ayda bir ödemelerde inek başına 900 TL kredi kullanılabilmektedir. Aylık %1.77, 3 aylık %1.80, 6 aylık %1.85 faiz alınmaktadır.

Tarımsal Yatırım Kredileri;

Traktörde, yeni ve 2. el (0-6 yaş) traktörler kredi kapsamındadır. Traktörün KDV dahil fatura bedelinin %70'i finanse edilmektedir. (2. el araçlarda kasko bedelinin). Diğer tarım alet ve makinelerinde ise KDV dahil fatura bedelinin %70'i finanse edilmektedir.

Esnek Ödemeli Kredi: Kredi, esnek ödemeli olarak kullanılabilmektedir. Taksit tutarları ve taksit tarihleri çiftçinin isteğine göre belirlenmektedir.

(24 ay vadeli kredilerde ilk 12 aylık dönem içerisinde toplam kredi anapara ve faiz ödemesinin en az 1/2'sinin yapılması, 36 ay vadeli kredilerde ilk yıl 1/3'ünün ikinci yıl 2/3'ünün ödenmesi gerekmektedir.)

Eşit Ödemeli Kredi: Kredi; 12 ayda, 6 ayda, 3 ayda ve 1 ayda bir eşit ödemeli olarak kullanılabilmektedir (DB, 2014).

3.2.2.7. Leasing ve faktöring

Leasingin tarihçesi M.Ö. 2000'li yıllara dayanmaktadır. Leasing, 1930'lu yıllarda ABD'de, 1960'lı yıllarda Avrupa ülkelerinde, 1970'li yıllarda gelişmekte olan ülkelerde görülmeye başlanmıştır. Türkiye'de ise leasing, 1985 yılından sonra gelişmeye başlamıştır (Kırlıoğlu ve Öztaş, 2015). Leasing kavramının kelime anlamı; finansal kiralama"dır. Yatırımların finansmanında geleneksel olarak kullanılan öz kaynak, satıcı kredisi ve banka kredilerine alternatif olarak kullanılan bir finansman enstrümanıdır. Finansal Kiralama; bir yatırım malının, mülkiyeti leasing şirketinde kalmak üzere belirlenen kiralara karşılığında kullanım hakkının kiracıya verilmesi ve sözleşmede belirlenen bir değer üzerinden sözleşme süresi sonunda mülkiyetin kiracıya devredilmesi esasına dayanmaktadır. Bu süre boyunca malın onarım-bakımı ve sigorta primlerinin ödenmesinden kiracı sorumlu olmaktadır. Türkiye'de halen finansal işlemleri 3226 sayılı kanun çerçevesinde yapılmakta olup üçlü finansal ilişkiye (kiralayan, kiracı, satıcı) dayalı olarak uygulanan leasing yönteminin esası, yatırımcıya, bir malın kullanım hakkının mülkiyet hakkından ayrılarak tahsis edilmesi ve bu sayede yatırımcıyı peşin veya kısa vadeli finansman yükünden kurtarmaya dayalıdır. Türkiye'de 28 adet finansal kiralama şirketi faaliyet göstermektedir. 2005 yılından 4.2 milyar \$ olan işlem hacmi 2006 yılında 4.9 milyar \$'a ulaşmıştır. 2011 yılında 4.3 milyar \$'dır (Çetin, 2014). Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK) tarafından yayımlanan 2013 yıllık faaliyet raporunda ise Türkiye'de 33 adet finansal kiralama şirketinin faaliyet gösterdiği belirtilmektedir. Sektörün işlem hacmi 2012 yılında 5.4 milyar \$, 2013 yılında ise yaklaşık 7 milyar \$ olarak gerçekleştirilmiştir. 2012 yılında tarım sektörünün, finansal kiralama işlem hacmi yaklaşık 230 milyon \$ iken 2013 yılında 327 milyon \$'a yükselmiş, 2014 yılında ise 206 milyon \$'a gerilemiştir. 2015 yılının ilk altı ayında işlem hacmi yaklaşık 121 milyon \$'dır. Sektörün payı ise 2012 yılında %4.29, 2013 yılında %4.58, 2014 yılında %2.66 ve 2015 yılında %3.79'dur (FİDER, 2015). Sektörde özellikle alet-ekipman temininde finansal kiralama'dan yararlanılmaktadır.

1980 yılından itibaren Türkiye ekonomisinin dışa açılmasıyla finans sektörünün tanıştığı yeni ürünlerden birisi de faktoringdir. Faktoring dünyada

çok eski bir geçmişe sahiptir. Ancak modern anlamda son 50 yıldır kullanılmakta olan faktoringin uygulaması genel olarak aynı da olsa, tam anlamıyla üzerinde mutabık kalınmış bir tanımı olmadığı için çeşitli uzmanlar ve yazarlar tarafından kullanılan birbirinden farklı pek çok tanımı ve bu tanımların uygulama ile farklılıkları bulunmaktadır (Uyanık, 2015). Faktoring kavramının genel tanımlardan birisi; firmaların açık hesap mal ve hizmet satışlarından doğan yurtiçi veya yurtdışı vadeli alacaklarının faktöring şirketi tarafından temlik alınması ile başlayan üç ayrı hizmetin bir arada sunulduğu işlevsel bir finansman yöntemidir (Çetin, 2008).

Faktoring, tüm işletmelerin, üreticilerin, yurtiçi ve uluslararası ticaret yapanların kullanabileceği bir finansman aracıdır. Türkiye’de 86 faktöring şirketi faaliyet göstermektedir. Mevcut faktöring şirketlerinin %75’i İstanbul, geri kalanı ise İzmit ve Ankara merkezli olarak çalışmaktadır. Faktoring cirosu Türkiye için giderek artış göstermekte olup, 2004 yılında 10.7 milyar \$ hacim, 2005’de 14 milyar \$, 2006 yılında ise 19.7 milyar \$’a ulaşmıştır (Çetin, 2008). 2012 yılında ise yaklaşık 42 milyar \$’a yükselmiştir (Çetin, 2014).

Tarım sektörünün faktoringteki payının %2 olduğu ve daha çok emtia ve tedarikçi finansmanında kullanıldığı ifade edilmektedir (Çetin, 2014).

3.3. Türkiye’de Hayvan Sektörüne Yönelik Politikalar ve Hayvancılık Kredileri

Türkiye’de bitkisel üretim başta olmak üzere, tarım sektörü önemli ölçüde desteklenmektedir. Fakat tarım politikalarının çoğu zaman amacına uygun bir şekilde uygulanamaması, süreklilik arz etmemesi ve desteklemelerin bazen yeterli seviyede olmaması, bu politikaların etkinliğini azalttığı, uzun dönemli yapısal politikalar yerine kısa dönemli destekleme politikalarının ön planda olduğu ve dolayısıyla bu faktörlerin tarımla ilgili problemlerin gerçek anlamda çözümünü engellediği ifade edilmektedir. Tarım politikalarıyla ilgili bu olumsuzluklar da, hayvancılık sektöründe daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır (Yavuz, 1999).

Hayvancılıkla ilgili desteklemeler, bitkisel üretim sektörüyle kıyaslandığında süreklilik arz etmediği, yeterli seviyede olmadığı ve bu desteklemelerin uygulanması için yeterli altyapının bulunmadığı belirtilmektedir. Tüm bunların sonucu olarak, IV. Plan döneminde tarımda hayvancılık sektörünün payının artırılması amaçlanırken, aksine 1960-1997 döneminde, bu sektörün payında azalma olmuştur (Yavuz vd., 1998).

Günümüzde de Türkiye’deki hayvancılık sektörünün karşılaştığı önemli sorunları, (i) sektörün ürettiği ürünler piyasasındaki istikrarsızlık, (ii) işletmelerin ekonomik büyüklükte olmaması, (iii) hayvan başına verimliliğin düşük olması, (iv) çiftçilerin örgütlenmesindeki yetersizlik ve (v) en önemli hayvancılık girdisi olan yem bitkileri üretimindeki başarısızlıklar olarak bildirilmektedir (Yavuz, 1999).

Politika uygulayıcıları, bu problemlerin çözümüne yönelik hayvancılık politikaları geliştirmiş ve uygulamışlardır. Uygulanan politikaları, (i) canlı hayvan ve hayvansal ürünlere yapılan ithalat sınırlamaları, (ii) veterinerlik hizmetleri, (iii) kültür ırklarının ithalatı ve sübvansiyon edilerek dağıtımı, (iv) suni tohumlama uygulamalarının teşvik edilmesi, (v) ihracat teşviki ve ithal girdi sübvansiyonları, (vi) tarımsal girdi desteği, (vii) destekleme alımları ve (viii) et

ve süt teŖvik primleri olarak sıralanabilir (Yurdakul vd., 1999). Uygulanan bu politikalara rağmen hayvan sayıları, geliŖmiŖ ülkelerin çoğundan fazla olmasına rağmen, hayvan baŖına verim hala dŖktr. Uygun olmayan bakım ve besleme Ŗartları, üreticilerin teknik bilgi dzelerinin ve pazarlama imkanlarının yetersizliği, ticari iŖletmelerin geliŖmesi için yeterli sermaye birikiminin ve hayvan sağlığı hizmetlerinin istenen seviyede olmaması, hayvancılık birliklerinin ülke genelinde yaygın olmayıŖı gibi sorunlar hala devam etmektedir (Anonim, 1995).

Yapılan alıŖmalar, hayvancılıkta yem masraflarının toplam masraflar içinde %60-70 oranında bir paya sahip en önemli hayvancılık girdisi olduğunu belirtmektedir (Yavuz, 1999). Dolayısıyla yem girdisi kullanımı 1990'lı yıllarda desteklenmiŖtir. 2000'li yıllarda ise yem bitkileri üretimine dönük teŖvikler söz konusudur.

Hayvan sağlığında kullanılan ve hayvancılıkta önemli bir girdi olan hayvan ilaçları için destekleme 3 Mayıs 1987 tarihinde yürürlüğe girmiŖtir. Çiftçilere ilaç bedellerinin fatura tutarı üzerinden %20'lik bir geri ödeme yapılmıŖ, bu uygulamaya 1992 yılında son verilmiŖtir (DemirtaŖ ve Talim, 1999).

Prim demeleri, üretilen süt ve canlı hayvanların belirlenen Ŗartlara haiz olan süt iŖleme ünitelerine ve kesimhanelere satılan ürün birimi baŖına yapılmaktadır. Bu destekleme biçimi, süt teŖvik primi adıyla 13 Mayıs 1987 tarihinde, et teŖvik primi olarak da 1 Mayıs 1990 tarihinde baŖlamıŖtır (Yurdakul ve ren, 1995). Et ve süt teŖvik primi uygulaması, süreklilik arz etmemesi yanında kg baŖına dŖen priminin reel değeri enflasyondan dolayı hızlı bir Ŗekilde dŖmesi gibi yanlıŖlıklara sahiptir. TeŖvik primi politikasının sürekli olmaması, bu politikanın yaygınlaŖmasını engellerken, teŖvik priminin reel değerini çabuk kaybetmesi, teŖvik etkisini hızlı bir Ŗekilde azaltmaktadır (Yavuz, 1999).

Dolayısıyla Türkiye'de 1923 yılından günümüze eŖitli destekleme politikaları ile hayvancılık desteklenmiŖ, 1950'li yıllara kadar destekler yerli ırkların ıslahı, hastalıkların kontrolü ve veterinerlik hizmetleri üzerine yoėunlaŖmıŖtır.

1950'li yıllarda Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu (TSEK), Et Balık Kurumu (EBK) ve Yem Sanayi (YEMSAN) gibi Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) aracılığı ile girdi ve ürün desteği şeklinde olmuştur. Bu destekler 1963 yılında başlayan planlı dönemle birlikte ivme kazanmıştır (Demir, 2009). 1995 yılında TSEK ve YEMSAN'ın tamamen özelleştirilmesi ile süt alımı ve yem desteği kaldırılmıştır. 2000 yılında yayınlanan 467 Sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı ile hayvancılık destekleme politikaları yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler, takip eden yıllarda alınan yeni kararlarla devam etmiştir. 2006 yılında yeniden düzenlenen 10811 sayılı karara göre, hayvancılık faaliyetlerinde ırk ıslahı, kaba yem üretiminin artırılması, verimliliğin artırılması, işletmelerin ihtisaslaşması, işletmelerde hijyen şartlarının sağlanması, hayvan sağlığı ve refahı, hayvan kimlik sisteminin teşviki, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması ile bunlarla ilgili kontrol, takip ve standartların iyileştirilmesi amacıyla mevcut destekleme araçlarına ek olarak et primleri, pazarlama destekleri, hayvancılık işletmelerinin modernizasyonu destekleri ile çevresel önlemlere yönelik tedbirler uygulamaya konulmuştur (Demir, 2009).

Özellikle 2004 yılından itibaren hayvancılık desteklerinde artış meydana gelmiş, hayvancılık desteklerinin tüm tarımsal destekler içerisindeki payının da yıldan yıla artış eğilimi göstermiştir. 2004 yılında tüm tarımsal destekler içerisinde hayvancılık desteklerinin payı %8.04 iken, bu oran 2005 yılında %9.56'ya, 2006 yılında %14.73'e (Yavuz, 2009), 2007 yılında %13.56'ya, 2008 yılında %22.6'ya (Mirmahmutoğulları, 2009), 2012 yılında %29'a ulaşmıştır (TKB, 2015).

Hayvancılık sektörüne verilen kredilerin en önemli kısmını, T.C. Ziraat Bankası ve bu bankanın finansmanını temin ettiği Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK) ve Tarım Satış Kooperatifleri (TSK) sağlamıştır. Bu kredilerin açılış amaçları, hayvansal gıda talebini yeterli bir şekilde üretebilmek için hayvancılığın geliştirilmesi, hayvan varlığını ıslah ederek kültür ve melez ırkların oranının artırılması, erken kuzu ve buzağı kesimini önlemek için işletmelere gerekli finansmanın sağlanması ve yeni teknolojilerin temin

edilerek modern hayvancılık işletmelerinin kurulması olarak sıralanabilir (Yurdakul ve Ören, 1995).

T.C. Ziraat Bankası 1992 ve 1993 yıllarında tarım kesimine açılan kredilerin sırasıyla sadece %10 ve %11.4'ü hayvancılık sektörüne verilmiştir (Yurdakul ve Ören, 1995).

Hayvancılıkla ilgili bir dizi kredi politikası 1990'lı yıllardan günümüze uygulanabilmektedir. Bunlar, damızlık sığır alımları için düşük faizli kredi, hayvancılığı geliştirmek için düşük faizli kredi, kasaplık ve damızlık sığır alımları için sübvansiyonlu kredi ve hayvancılığı geliştirmek için 7 yıl ödemeli faizsiz kredilerdir. Ayrıca yüksek verimli hayvanların yetiştirilmesi için, altyapı yatırımları, makine, alet ve işletme giderleri için uzun vadeli kredi uygulamaları söz konusu olmuştur.

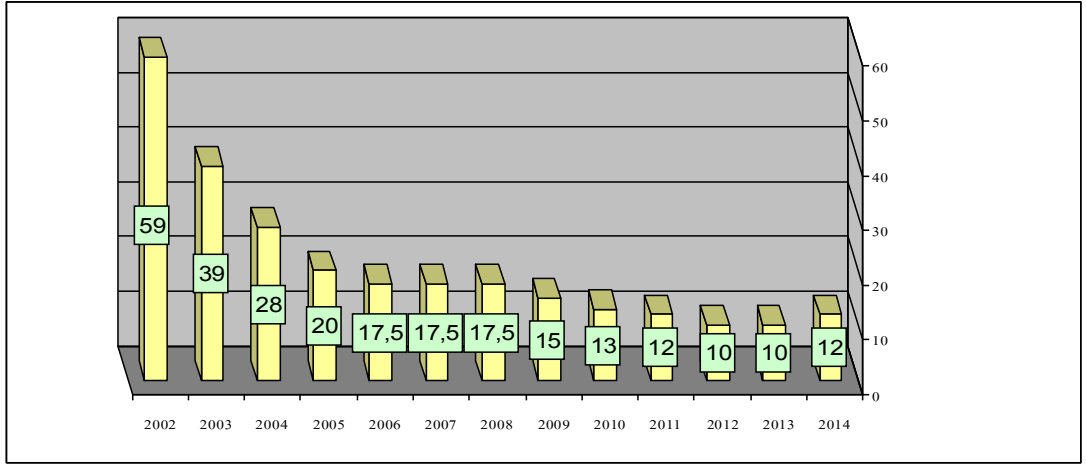
Çizelge 3.12'de tarım sektörüne en fazla kredi veren T.C. Ziraat Bankası'nın kredi faiz oranları verilmiştir. Çizelge 3.12'den de izlenebileceği gibi hayvancılığın geliştirilmesi için büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığa destek amacıyla kredi faiz oranının tamamının devlet tarafından karşılandığı görülmektedir. Sıfır faiz avantajı ile çiftçi hayvan satın alabilmekte ve bankaya her yıl taksitlerini faizsiz ödeyebilmektedir. Çizelgedeki diğer üretim konularında ise bankaya kredi faizinin yarısını çiftçi, diğer yarısını devlet ödemektedir (Çizelge 3.12).

Çizelge 3.12. 2014 yılı Ziraat Bankasının tarımsal kredi faiz oranları

Kredi konusu	Cari faiz oranı (%)	Sübvansiyonlu faiz oranı	Sübvansiyona konu olan kredi üst limiti (TL) (*)
Hayvansal üretim			
Damızlık sığır yetiştiriciliği	12	0	7.500.000
Damızlık düve yetiştiriciliği	12	0	7.500.000
Büyükbaş/küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	12	0	3.000.000
Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği	12	0	3.000.000
Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği	12	0	1.500.000
Kanatlı sektörü	12	0	1.500.000
Arıcılık	12	6	1.500.000
Kontrollü örtü altı tarımı			
Kontrollü örtü altı yetiştiriciliği	12	6	7.500.000
İyi tarım uygulamaları			
İyi tarım uygulama kredisi	12	6	3.000.000
Organik tarım			
Organik tarım	12	6	3.000.000
Tohum/fide/fidan kullanımı, işletimi			
Sertifikalı Tohum, Fide, Fidan Yurtiçi Üretimi/ Kullanımı	12	6	1.500.000
Standart Fidan Yurtiçi Üretimi/Kullanımı	12	6	1.500.000
Tarımsal sulama			
Tarımsal sulama	12	6	1.500.000
Tarımsal mekanizasyon			
Tarımsal mekanizasyon	12	6	500.000
Diğer Üretim Kredileri			
Diğer Üretim Konuları	12	6	500.000

Kaynak: TCZB, Ziraat Bankası, 2014

Tarım sektörüne dönük uygulanan faiz oranları, diğer kredi türlerinden daha düşük olmaktadır. T.C. Ziraat Bankası'nın 2002-2014 döneminde uyguladığı faiz oranları Şekil 3.4'te verilmiştir. 2002 yılında faiz oranları %59 iken tarımsal kredi faiz oranı her yıl azalmış, 2014 yılında %12 oranına gerilemiştir (Şekil 3.4).

Şekil 3.4. Ziraat Bankası faiz oranları
Kaynak: Ziraat Bankası, 2014

Tarım işletmelerinin üretim faaliyetleri sürecinde öz sermaye yanında, yabancı sermaye kaynaklarından krediler önemli olmaktadır. Özellikle tarımsal faaliyeti desteklemek için ve üretim faaliyetinde çiftçinin yanında olmak için devlet kuruluşları vardır. Bu kuruluşlar sayesinde düşük faiz oranlı, hayvan alımını destekleyici uzun vade ve sıfır faizli krediler verilmektedir. Bu sayede işletme alanını genişletirken, aynı zamanda büyümekte ve kalkınmaktadır. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. 2010 yılında, tarımsal üretimin yanı sıra Türkiye’de hayvancılığının geliştirilmesi ve hayvansal üretimin artırılması amacıyla Sıfır Faizli Hayvancılık Kredilerini uygulamaya koymuş ve bu kapsamda yaklaşık 50 bin çiftçiye toplam 3.6 milyar TL kredi kullanırılmıştır. 2010 yılında bankanın kullandığı tarımsal kredi tutarı 13.6 milyar TL iken, sıfır faizli kredilerin oranı %26’dır. 2011 yılında ise 63 bin üreticiye 2.3 milyar TL Sıfır Faizli Hayvancılık Kredisi kullanım yapılmıştır. Banka, Sıfır Faizli Hayvancılık Kredileri ile üreticilere iki yılda toplam 5.9 milyar TL kaynak aktarmıştır. Program kapsamında toplam 4.3 milyon hayvan için kredi kullanırılmıştır. Banka, 2012 yılında 9.755 üreticiye 455 milyon TL kredi kullanırılmıştır. Sıfır Faizli Hayvancılık Kredilerinin 2012 yıl sonu bakiyesi 4.341 milyon TL, üretici sayısı 68193 olmuştur. 2013 yılında tarım sektöründe faaliyet gösteren 254.610 adet üreticiye ve firmaya yıllık %0 ile %8.25 arasında değişen faiz oranları üzerinden 9.2 milyar TL kredi kullanırılmıştır. 2014 yılında toplam tarımsal kredi kullanım bakiyesi 7.1 milyar TL’dir (TCZB, 2014).

4. MATERYAL VE YÖNTEM

4.1. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini, Burdur ilinde faaliyet gösteren süt sığırcılığı işletmelerinden anket yöntemi ile elde edilen veriler oluşturmuştur. Ayrıca TÜİK, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ikincil verilerinden, konu ile ilgili yapılmış ulusal ve uluslararası çalışma bulgularından da yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler 2012 üretim dönemine aittir.

4.2. Yöntem

4.2.1. İşletmelerin seçiminde uygulanan yöntem

Bu çalışmada hedef kitle olarak süt sığırcılığı işletmeleri ele alınmıştır. Çalışma kapsamına Türkiye süt sığırcılığı içerisinde önemli bir konumda bulunan Burdur ili seçilmiştir.

Burdur İl Merkezi ve Burdur İli Damızlık Sığır Hayvan Yetiştiriciler Birliği'nden alınan verilere göre en çok süt sığır yetiştiriciliği yapan ilçeler olan Bucak, Yeşilova, Karamanlı ilçeleridir. Bu ilçelerdeki havyan yetiştiriciliği yapan işletmeler ana kitleyi (süt ineği sayısı) oluşturmuştur. Bu ana kitleye tabakalı örnekleme yöntemi uygulanarak görüşülecek işletme sayısı hesap edilmiştir. Örnek büyüklüğünün saptanması Neyman Yöntemi ile belirlenmiş ve aşağıdaki formül uygulanmıştır (Yamane, 2001):

$$n = \frac{\sum (N_h * S_h)^2}{N^2 * D^2 + \sum N_h * S_h^2}$$

Formülde;

n = örnek hacmi,

N = ana kitledeki toplam birim sayısını,

N_h = h. tabakadaki birim sayısını,

S_h = h. tabakanın standart sapmasını,

$Sh^2 = h$. tabakanın varyansını göstermektedir.

$$D^2 = d^2 / z^2$$

d^2 = ana kitle ortalamasından izin verilen hata miktarı (ortalamadan %5 sapmayla),

z^2 = izin verilen güvenlik sınırın (araştırmada öngörülen %95 güven sınırındır) dağılım tablosundaki değeridir.

Örnek işletmelerin tabakalara göre dağıtımı ise Neyman yöntemi ile yapılmıştır. Yöntemin formülü (Çiçek ve Erkan, 1996) aşağıda verilmiştir:

$$nh = \frac{N_h * Sh}{\sum N_h * Sh} * n$$

Buna göre; 1-6 baş ineğe sahip işletmeler I. grup, 7-12 baş ineğe sahip işletmeler II. grup, 13-26 baş ineğe sahip işletmeler III. grup ve 27 baş ve üzerinde ineğe sahip işletmeler IV. grup olarak tanımlanmış ve görüşülecek örnek sayısı %5 hata payı ve %95 güven aralığında 105 işletme olarak hesap edilmiştir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Görüşülen işletme sayıları ve grupları

İnek sayıları (baş)	İşletme genişlik grupları	Görüşülen işletme sayısı	
		N	%
1-6	I	18	17.1
7-12	II	30	28.6
13-26	III	27	25.7
27+	IV	30	28.6
Toplam		105	100.0

Anket yapılacak işletme sayısının ilçelere ve köylere dağıtımı 2012 yılı hayvan sayıları (süt ineği sayısı) dikkate alınarak yapılmıştır. Buna göre Merkezi ilçeden 49, Bucak ilçesinden 22, Yeşilova ilçesinden 24 ve Karamanlı ilçesinden 10 işletme ile görüşülmüştür (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Görüşülen işletmelerin ilçelere göre dağılımı

İlçeler	N	%
Merkez	49	46.9
Yeşilova	24	22.6
Bucak	22	21.1
Karamanlı	10	9.4
Toplam	105	100.0

Ana kitleden işletmeler tesadüfî olarak seçilmiştir. Tarım ekonomisi alanında yapılan araştırmalarda kullanılan veri toplama teknikleri ağırlıklı olarak anket, gözlem ve odak grup görüşmeleridir. Bu yöntemlerden uygulamada en çok kullanılanı anket yöntemi olup, bu çalışmada da veriler, ele alınan bölgede süt sığırı yetiştiriciliği ile uğraşan işletmelerden anket yoluyla, yüz yüze anket tekniği elde edilmiştir.

Konu ile ilgili üretici anket formları hazırlanmıştır. Bu kapsamda süt sığırı yetiştiriciliği ile ilgili anket formunda açık sonlu, iki seçenekli, çok seçenekli sorular ile 5'li Likert ölçeği tipinde soru formları yer almaktadır. Çalışmada esas anket uygulamasına geçilmeden önce hazırlanan anket formlarının işlerliği ön anket çalışmasıyla test edilmiştir.

4.2.2. İşletmelerin analizinde kullanılan yöntemler

Anket formunda;

- ✓ Üreticilerin sosyo-ekonomik özellikleri,
- ✓ Hayvancılık faaliyeti ile ilgili teknik bilgiler,
- ✓ Hayvancılık faaliyeti ile ilgili ekonomik bilgiler,
- ✓ Finansman yapıları,
- ✓ Tarımsal kredi kullanımı durumu,
- ✓ Kullanım yapan işletmelerin yıllara göre üretimindeki gelişim, ödeme gücü, banka seçimi ve ilişkileri, sosyal ve ekonomik durumu tespit edilecek ve üretim aşamasında etkili olan üretim faktörleri de incelenmiştir.

Örnekleme yardımıyla belirlenen işletmelerde doldurulan anketler ayrı ayrı gözden geçirilerek, hesaplamalar ve kontroller yapılmıştır. Anketlerden elde edilen işletmelere ait sosyo-ekonomik veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Süt inekçiliği ile uğraşan işletmelere ait bu faaliyete ait analizler finansman grupları olarak ayrı ayrı hesaplanmış, çapraz tablolar yapılmıştır. Ayrıca finansman kaynakları ile çeşitli işletme özellikleri arasında ilişkinin varlığı Ki-Kare testi ve varyans analizi ile test edilmiştir. Buna göre çalışmada aşağıdaki hipotezler test edilmiştir.

H₁ hipotez: Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde kredi kullanımı ile işletmecilerin eğitimi arasında ilişki vardır.

H₂ hipotez: İlgili işletmelerin finansman kaynakları ile işletmecinin deneyim süresi arasında ilişki vardır.

H₃ hipotez: Süt sığırcılığı işletmelerinin finansman kaynakları ile karlılığı arasında ilişki vardır.

H₄ hipotez: Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile maliyeti arasında ilişki vardır.

H₅ hipotez: Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile işletmenin hayvancılıktaki uyguladığı teknik arasında ilişki vardır.

H₆ hipotez: Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile örgütlülük arasında ilişki vardır.

H₇ hipotez: Süt sığırcılığı işletmelerinin finansman kaynakları ile tarımsal destekler arasında ilişki vardır.

H₈ hipotez: Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile hayvancılık faaliyetine devam kararı arasında ilişki vardır.

H₉ hipotez: Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile işletme büyüklük grupları arasında ilişki vardır.

Yukarıda ifade edilen hipotezlere için verilerin ölçeği dikkate alınarak Ki-Kare Bağımsızlık Testi veya varyans analizi uygulanmıştır. Ki-Kare Bağımsızlık Testi iki değişken arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu testte diğer ilişki analizlerinden farklı olarak ilişki kurulan değişkenlerin her ikisi de nominal (sınıflama) ya da ordinal (sıralama) ölçeklidir. Ki-kare analiz yöntemiyle ilgili

olarak bilinmesi gereken en önemli özellik serbestlik derecesidir. Serbestlik derecesi arttıkça "Ki-kare" testi normal dağılıma benzemeye başlamaktadır. Ayrıca "Ki-kare" değeri serbestlik derecesine bağlı olduğundan, analizde yer alan gözlem sayısı arttıkça "Ki-kare" değeri de artmaktadır. Sonuçta anlamlı farklılıkların varlığına ilişkin işaretler elde etme olasılığı da artar. "Ki-kare" analiz yönteminde H_0 (sıfır hipotezi) olarak değişkenler arasında ilişki yoktur varsayımı öne sürülür (Eymen, 2007).

"Ki-kare" analiz yöntemi daha çok düşük ölçüm düzeylerindeki değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinde kullanılmaktadır. "Ki-kare" analiz yöntemi gözlenen frekans değerleri ile teorik olarak beklenen frekans değerlerinin karşılaştırmasını yapar. Bir çapraz tabloda yer alan her bir hücre için bu iki değer arasındaki farkın kareleri alınır. Beklenen değere olan oranı bulunur. Bu oranların toplamı ise "Ki-kare" değerini verir. Bulunan bu değer kritik tablo değerinden büyük ise anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilebilir (Eymen, 2007).

Ki-Kare Formülü aşağıdaki şekildedir (Eymen, 2007).

$$\chi^2 = \sum (x_{ij} - E_{ij})^2 / E_{ij}$$

x_{ij} : Göze Değeri: i.satır, j.sütun gözlenen değeri

E_{ij} : Beklenen Göze Değeri = $(n_{i.} * n_{.j}) / n$

$n_{i.}$: i.satır toplamı $n_{.j}$: j.sütun toplamı n : veriler toplamı

Bu çalışmada, işletme büyüklüklerinin sınıflandırılmasında, inek sayıları dikkate alınmıştır. Buna göre işletmeler inek sayılarına göre; I. grupta yer alan işletmeler 1-6 adet, II. grupta yer alan işletmeler 7-12 adet, III. grupta yer alan işletmeler ise 13-26 adet ve IV. grupta yer alan işletmeler 27 adet ve üzeri ineğe sahip üzere dört gruba ayrılarak incelenmiştir.

Ayrıca çalışmada, finansman kaynakları dikkate alınarak da sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre I. grupta yer alan işletmeler kurumsal kaynaklardan kredi kullanan, II. grupta yer alan işletmeler kurumsal olmayan kaynaklardan kredi kullanan ve III. grupta yer alan işletmeler ise öz kaynaklarını

kullanılmaktadır. Finansman kaynağına göre işletmeler üç gruba ayrılarak irdelenmiştir. Görüşülen işletmelerin %57.1'i I. grupta, %17.1'i II. grupta ve %25.7'si III. grupta yer almaktadır (Çizelge 4.3).

Çizelge 4.3. Görüşülen işletmelerin finansman kaynağına göre dağılımı

Finansman kaynağı grupları	Finansman kaynağı	Frekans (N)	Yüzde (%)
I	Kurumsal	60	57.1
II	Kurumsal olmayan	18	17.1
III	Öz kaynaklar	27	25.7
Toplam		105	100.0

İşletmelerin genel yapısal özelliklerinin değerlendirilmesinde; işletmelerin arazi varlığı ve kullanım durumu, işletmecilerin yaşı, eğitim durumu, işgücü kullanımı gibi göstergeler incelenmiştir.

İşletmelerde bulunan hayvanlar Çizelge 4.4'teki katsayılar kullanılarak büyükbaş hayvan birimine (BBHB) çevrilmiştir.

Çizelge 4.4. Büyükbaş hayvan birimini hesaplamada kullanılan katsayılar

Hayvan cinsi	Katsayı
Boğa	1.40
İnek	1.00
Düve	0.70
Dana	0.50
Buzağı	0.20
Koyun-Keçi	0.10
Kuzu-Oğlak	0.05

Kaynak: Açıl ve Demirci, 1984

İşletmelerin sermaye yapıları da irdelenmiştir. Sermaye, toprağı bir çiftlik, bir işletme haline getiren ve çiftliği işleten tüm donatılardır. İşletmelerde sermaye fonksiyonlarına göre yapılan sınıflandırmada işletme bilançolarının aktifini; çiftlik ve işletme sermayesi, pasifini ise; yabancı ve öz sermaye oluşturmaktadır (Açıl, 1980). Toprak sermayesinin belirlenmesinde bölgede geçerli olan arazi alım-satım bedelleri, bina sermayesini değerlendirmede, işletmelerden elde edilen bilgilerden hareket edilmiştir. Alet-makine

sermayesi, yeni olanlarda satın alma bedelleri, eski olanlarda ise yarayırlılık durumlarına g6re alım-satım değeri 6zerinden kıymetlendirilmiştir.

Malzeme ve m6himmat sermayesi, dışarıdan satın alanlar i6in satın alma bedeline g6re, işletmelerde 6retilenler i6inse 6iftlik avlusu fiyatına g6re kıymetlendirilmiştir. İşletmenin para mevcudu, alacakları ve bor6ları saptanırken işletmecinin beyanı dikkate alınmıştır.

B6lgede s6t sığırcılığı 6retimi yapan işletmeler, farklı 6retim kollarında da faaliyet g6sterebilmektedirler. Bu nedenden dolayı araştırma kapsamında yer alan işletmelerin masraf kalemlerinin hesaplanmasında kısmi b6t6e analizi y6ntemi kullanılmıştır.

S6t sığırcılığı 6retiminin ekonomik sonu6larının değerlendirilmesinde, bu 6retim faaliyetine ait masraflar; değişken ve sabit 6retim masrafları olarak incelenerek 6izelge 4.5'te belirtilmiştir.

Ekonomik karakterleri bakımından masraf unsurları ikiye ayrılmaktadır. Bunlar; (i) 6retim kapasitesine bağlı olmayan sabit masraflar (kira, sigorta, amortisman, m6hendis, ustabaşı, ressam ve diğer daimi memurların maaşları, faiz vb.) ve (ii) 6retim hacmine g6re azalıp, 6oğalan, yani değişken masraflardır (A6ıl, 1977).

İşletmede sabit masrafların bir6oğunda bu ayırt edilebilme 6zelliği bulunmamasından dolayı bu masraf unsurlarının hesabında, işletmelerin s6t sığırcılığı faaliyetinden elde edilen GS6D'nin payı dikkate alınmış ve m6şterek sabit masraf unsurları bu pay ile 6arpılarak hesaplamalar yapılmıştır.

Maliyet: Belirli bir mal veya hizmet 6retiminde kullanılan 6retim vasıtalarına yapılan harcamaların toplamıdır (Aksoy, 1987).

Araştırmada 6retim faaliyetlerinde kullanıldığı tespit edilen aile işg6c6 6cret karşılıkları, y6relerde ge6erli ortalama işg6c6 6cret d6zeyleri esas alınmıştır.

Genel idare giderleri, değişen masraflar toplamının %3'ü alınarak hesaplanmıştır.

Sermaye faizi hesaplamasında, T.C. Ziraat Bankası'nın ilgili dönemdeki tarımsal kredi faiz oranının (2012 yılı itibariyle %10) 1/2'si dikkate alınmıştır.

Sabit sermaye unsurları, işletmenin aktifleri içinde çok büyük bir paya sahip olduğundan, bunların faiz masraflarının hesaplanması büyük önem taşımaktadır. Amortisman hesabında doğrusal bir yöntem uygulandığı zaman sabit sermaye unsurlarının ekonomik ömürleri boyunca ortalama yatırım tutarı, söz konusu sermaye unsurlarının maliyetin yarısına eşit olmaktadır. Bu nedenle amortisman tabi sabit sermaye unsurlarının yarı değeri üzerinde faiz hesabı yapılmaktadır (Kıral vd., 1999).

Çizelge 4.5. Süt sığırılığı yapan işletmelerin değişken ve sabit masraf unsurları

Değişken Masraflar	Sabit Masraflar
Yem masrafları	Genel idare giderleri (DM'nin %3'ü)
Kesif yem	Sabit sermayenin amortismanı (makine, bina)
Kaba yem	Bina tamir bakım masrafları (envanter değerinin %2.5'i)
Geçici işçilik ücretleri	Sabit sermayenin faizi (değeri/2; makine, bina), borç faizi
Tuz	Daimi-aile işgücü ücretleri
Veteriner ve ilaç masrafları	İnek amortismanı: (DD-KD)/ekonomik ömür
Su masrafları	İnek sermayesi faizi: ((DD-KD)/2+KD) x faiz
Elektrik masrafları	
Yataklık masrafı	
Temizlik malzemeleri masrafı	
Alet makine değişken masrafları	
Diğer	

Süt sığırılığı üretim faaliyetinin birim alana brüt, mutlak ve nisbi kârların hesaplanmasında;

Brüt Kâr = Gayrisafi üretim değeri - Değişken masraflar

Mutlak (Net) Kâr = Gayrisafi üretim değeri - Üretim masrafları

Nisbi (Oransal) Kâr = Gayrisafi üretim değeri / Üretim masrafları

formülleri kullanılmıştır (Kıral vd., 1999).

5. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

5.1. İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı

5.1.1. İncelenen işletmelerin sosyal yapısı

İşletmelerde; işletmecinin yaşı, eğitimi, tarımsal faaliyette deneyim süresi, hayvancılıkta deneyimi gibi özellikleri işletme yönetimi ve yeni tekniklerin tercihi konularında önemli olabilmektedir. Bu çerçevede, işletmecilerin yaşları, eğitimi, tarımsal faaliyetteki deneyim süreleri, hane genişliği, süt sığırcılığı faaliyetinde deneyim süreleri Çizelge 5.1'de verilmiştir. Ele alınan bölgede görüşülen işletmecilerin ortalama yaşları 50.86 yıl olarak hesaplanmıştır. İşletmeci yaşları, I. işletme genişlik grubunda 51.78 yıl, II. işletme genişlik grubunda 50.20 yıl, III. işletme genişlik grubunda 50.63 yıl, IV. işletme genişlik grubunda 51.17 yıldır (Çizelge 5.1). İşletmelerdeki hayvan varlığı grupları ile yaş arasında istatistikî olarak önemli bir fark bulunmamaktadır ($P>0.00$; $P= 0.983$).

İşletmecilerin eğitim süreleri yıl olarak irdelendiğinde, işletmeler ortalamasında eğitim düzeyi 6.60 yıl olduğu saptanmıştır. En fazla eğitim süresinin I. grup işletmelerdedir (Çizelge 5.1). İşletme genişlik grubu ile işletmeci eğitim süresi arasında bir istatistikî ilişki bulunmamaktadır ($P>0.00$; $P= 0.757$).

Sosyo-ekonomik hayatın vazgeçilmez bir unsuru olan nüfus, bütün sektörlerde işgücü kaynağı olarak kullanıldığı gibi, çeşitli sektörlerin ürettiği mal ve hizmetleri tüketmesi bakımından da önem arz etmektedir (Erkuş vd., 1995). İşletmelerde tarımsal aktivitelerde çalışan birey sayısı 1.94 kişidir (Çizelge 5.1). İşletmelerdeki hayvan varlığı grupları ile tarımsal faaliyetlerde çalışan birey sayısı arasında istatistikî bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.00$; $P= 0.636$).

İşletmelerde ortalama nüfus miktarı ve yaş gruplarına göre dağılımının tespiti, işletme başına düşen gelirin işletmede bulunan fertler arasında bölüşümü açısından önem arz ederken, diğer taraftan da, çalışabilir nüfusun ve aile iş

gücü miktarının tespit edilmesinde de yararlanılmaktadır (Kızıloğlu, 1994). Yapılan çalışmada işletmecilerin hane genişliği de değerlendirilmiştir. Buna göre aile ye sayısı ortalama olarak işletmelerde 4.31 kişi olarak tespit edilmiştir. En düşük hane genişliği I. grupta 4.00 kişi, en yüksek hane ye sayısı IV. grupta 4.57 kişi olarak tespit edilmiştir (izelge 5.1). İşletme genişlik grubu ile hane büyüklüğü arasında istatistikî bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.00$; $P= 0.396$). TK (2014) 2013 verilerine göre ilde hane genişliği 2.95 kişidir. Kutlar vd.(2013)'nin bölgede yaptığı çalışmada ise 3.82 kişidir. Çalışma bulguları Kutlar vd.(2013)'nin değerlerine yakındır.

Tarımsal retimdeki işletmecinin deneyim süreleri ise 24.78 yıl olarak bulunmuştur. İşletme genişlik grupları itibarıyla en fazla tarımsal faaliyet konusunda deneyim I. işletme genişlik grubunda (28.61 yıl), en az ise II. işletme genişlik grubundadır (22.07 yıl) (izelge 5.1). Diğer taraftan işletme genişlik grupları ile bitkisel üretim deneyim süresi arasında istatistikî olarak bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.00$; $P= 0.513$).

Ele alınan işletmelerde süt sığırıcılığı üretim faaliyetindeki işletmecinin deneyim süreleri ise 22.85 yıl olarak hesaplanmıştır. İşletme genişlik grupları itibarıyla; I. işletme genişlik grubunda 26.39 yıl, II. işletme genişlik grubunda 21.80 yıl, III. işletme genişlik grubunda 23.26 yıl, IV. işletme genişlik grubunda 21.40 yıl olduğu hesap edilmiştir. İşletme gruplarında en yüksek süt sığırıcılığı deneyiminin I. işletme genişlik grubunda olduğu belirlenmiştir (izelge 5.1). Süt sığırıcılığı üretim faaliyetindeki deneyim süreleri ile işletme genişlik grupları arasında istatistikî bir ilişki saptanmamıştır ($P>0.00$; $P= 0.654$).

Çizelge 5.1. İncelenen işletmelerin bazı zellikleri

İşletme genişlik grupları	İşletmeci yaşı (yıl)	İşletmeci eğitim düzeyi (yıl)	Hane genişliği	Tarımsal faaliyetlerde çalışan aile fert sayısı	Tarımsal faaliyette deneyim (yıl)	Hayvancılık faaliyetinde deneyim (yıl)
I	51.78	7.11	4.00	2.00	28.61	26.39
II	50.20	6.73	4.27	1.90	22.07	21.80
III	50.63	6.41	4.30	1.96	25.33	23.26
IV	51.17	6.33	4.57	1.93	24.70	21.40
İO	50.86	6.60	4.31	1.94	24.78	22.85

İO: İşletme ortlaması

İşletmeci yaşları, kurumsal finansman kaynağı grubunda 49.65 yıl, kurumsal olmayan finansman grubunda 50.33 yıl ve öz kaynağı kullanan grupta 53.89 yıldır. En fazla eğitim süresi kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerdedir. 4.56 kişi hane genişliği ile en fazla nüfusa sahip grup öz kaynak kullanan işletmelerdir. Bu grupta tarımsal deneyim fazladır. Bununla birlikte kurumsal finansman kaynağı grubunda hayvancılık faaliyetindeki deneyim daha fazladır (Çizelge 5.2).

Çalışmada H_1 hipotezi olarak ifade edilen “Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde kredi kullanımı ile işletmecilerin eğitimi arasında ilişki vardır” savı istatistiki olarak doğrulanamamıştır ($P>0.1$, $P=0.286$).

Çalışmadaki diğer bir hipotez (H_2 hipotezi) “İlgili işletmelerin finansman kaynakları ile işletmecinin deneyim süresi arasında ilişki vardır” savı da istatistiki olarak anlamlı çıkmamıştır ($P>0.1$, $P=0.847$).

Çizelge 5.2. İşletmecinin finansal kaynak kullanımına göre bazı özellikleri

Finansman kaynağı grupları	İşletmeci yaşı (yıl)	İşletmeci eğitim düzeyi (yıl)	Hane genişliği	Tarımsal faaliyetlerde çalışan aile fert sayısı	Tarımsal faaliyette deneyim (yıl)	Hayvancılık faaliyetinde deneyim (yıl)
I	49.65	6.52	4.33	1.95	24.27	23.02
II	50.33	7.22	3.89	2.00	24.33	22.22
III	53.89	6.37	4.56	1.89	26.22	22.89
IV	50.86	6.60	4.31	1.94	24.78	22.85

İşletmelerin hane nüfusunun ağırlıklı olarak eğitimi ilkökul düzeyindedir. Finansman kaynağı gruplarında da hane nüfusunun ilkökul seviyesinde eğitime sahipliği daha fazladır (Çizelge 5.3).

Çizelge 5.3. Finansal kaynak kullanımına göre 15 yaş üzeri hane halkı nüfusunun eğitim durumu

Finansman kaynağı grupları	Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksekokul/Üniversite	Toplam
N						
I	0.08	2.69	0.65	0.32	0.20	3.94
II	0.09	2.39	0.82	0.25	0.00	3.55
III	0.05	2.86	0.30	0.59	0.25	4.05
İO	0.07	2.73	0.46	0.36	0.28	3.90
%						
I	2.03	68.27	16.50	8.12	5.08	100.00
II	2.54	67.32	23.10	7.04	0.00	100.00
III	1.23	70.62	7.41	14.57	6.17	100.00
İO	1.79	70.00	11.79	9.23	7.18	100.00

İşletmelerin %91.43'ünün sosyal güvencesi bulunmaktadır. Finansman kaynağı grupları ile sosyal güvence sahipliği açısından istatistikî olarak ilişki yoktur ($p>0.05$; $p=0.885$). Bunun en büyük etkisinin Ziraat Odalarına kayıtlı işletmelerin sistemsel olarak sosyal güvencelerinin otomatik başlamış sayılmakta olduğu düşünülmektedir.

İşletmelerin finansal kaynak kullanımına göre sosyal güvence sahipliğinde önemli bir farklılık yoktur (Çizelge 5.4).

Çizelge 5.4. Finansal kaynak kullanımına göre sosyal güvence durumu

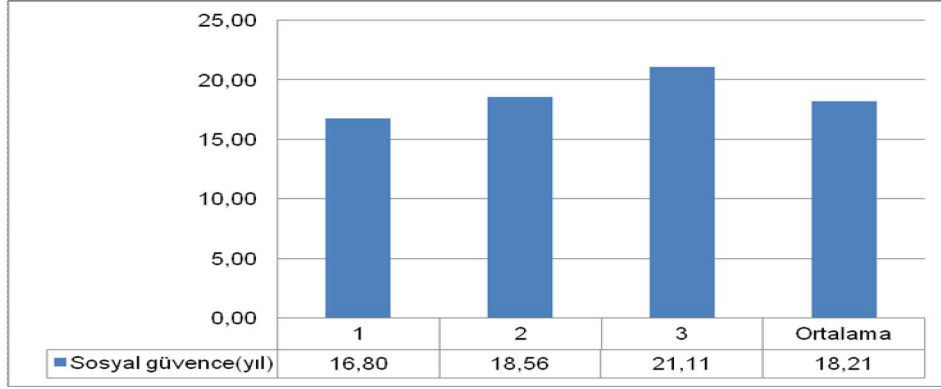
Finansman kaynağı grupları	Sosyal güvence durumu	
	Var	Yok
Oran (%)		
I	90.00	10.00
II	94.44	5.56
III	92.59	7.41
İO	91.43	8.57

Ortalama işletmelerin sosyal güvenceleri başlangıç yılı 1996'dır ve ortalama 18.21 yıldır işletme sahiplerinin sosyal güvenceleri bulunmaktadır. İşletme genişlik grupları ile sosyal güvence süresi arasında istatistikî olarak bir ilişki yoktur.

Kurumsal kaynaklı kredi kullanan işletmelerin sosyal güvence süresi 16.80 yıl iken, kurumsal olmayan kaynaklı kredi kullananlarda bu değer 18.56 yıl, öz kaynaklarını kullanan işletmelerde ise 21.11 yıldır (Şekil 5.1). Ancak sosyal

güvence süresi ile finansman kaynak grupları açısından istatistikî olarak ilişki yoktur ($p>0.05$; $p=0.311$).

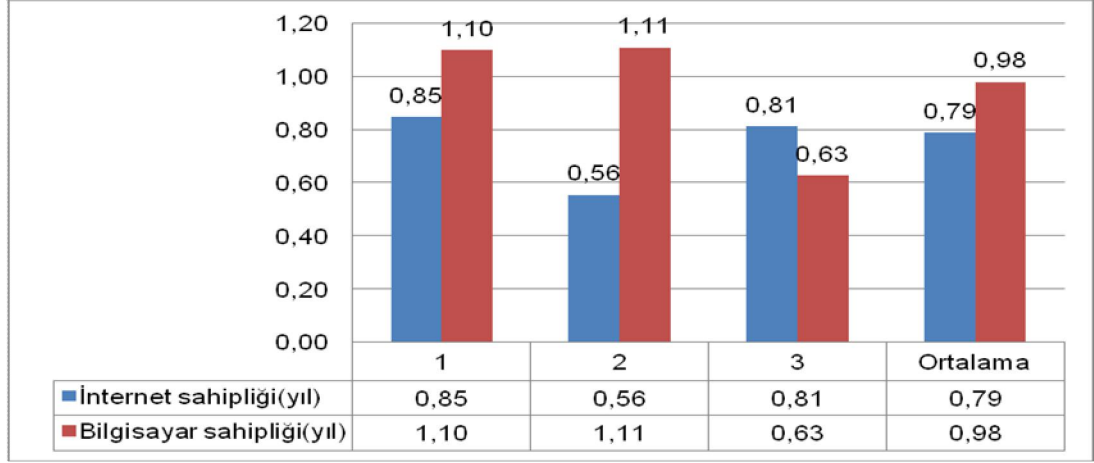
Şekil 5.1. Finansal kaynak kullanımına göre sosyal güvence süreleri

105 işletme ile yapılan görüşme sonucuna göre işletmecilerin %29.52'sinde bilgisayar sahipliği ve %27.62'sinde internet sahipliği bulunmaktadır. Finansal kaynağı öz kaynak olan işletmelerde bilgisayar sahipliği oranı %18.52 ve internet sahipliği oranı %14.81 oranı ile en düşüktür (Çizelge 5.5).

Çizelge 5.5. Finansal kaynak kullanımına göre bilgisayar ve internet sahipliği

Finansman kaynağı grupları	Bilgisayar sahipliği	İnternet sahipliği
	(%)	(%)
I	35.00	31.67
II	27.78	33.33
III	18.52	14.81
İO	29.52	27.62

İşletmelerin ortalamasında bilgisayar sahiplik süresi 0.98 yıl, internet sahiplik süresi ise 0.79 yıldır. Kurumsal kaynaklı kredi kullanan işletmelerin bilgisayar sahiplik süresi 1.10 yıl, kurumsal olmayan finansman kullanan işletmelerde 1.1 yıl ve öz kaynak kullanan işletmelerde 0.63 yıldır. Kurumsal kaynaklı kredi kullananların internet kullanımı yaklaşık 0.85 yıldır. Diğer finansal kaynak kullananlar ise 0.56 ile 0.81 yıl arasında değişmektedir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2. Finansal kaynak kullanımına göre bilgisayar, internet sahiplik süresi

5.1.2. İncelenen işletmelerin arazi varlıkları

Arazi, tarımsal faaliyette vazgeçilmeyen bir üretim aracıdır. Çünkü tarımda arazi üretimin hem kuruluş yerini hem de üretimin bizzat yapıldığı yeri teşkil etmektedir (Açıl, 1980).

Türkiye’de tarım işletmelerinin sahip oldukları araziler miras ve diğer nedenlerle küçülmüştür. Özel mülkiyete dayalı küçük aile işletmelerinin hakim olduğu bir tarımsal yapı bulunmaktadır. Zaman içinde işlenen arazilerdeki genişlemeyle birlikte, işletme sayısı da artış göstermiştir. 1960 yılında ortalama işletme büyüklüğü 55.3 dekar iken, 2001 yılındaki tarım sayımına göre işletme sayısı 3.02 milyon olmuş, ortalama işletme büyüklüğü 61 dekara çıkmıştır (Miran, 2005). “Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)” verileri dikkate alındığında bu rakamın 2011 yılı itibarıyla 6.8 hektara yükseldiği görülmektedir (TCKB, 2014). İşletme ölçeği küçülürken parça sayısı da artmaktadır. 2001 Genel Tarım Sayımı (GTS) sonuçlarına göre, Türkiye’de işletme başına ortalama 4.1 adet parsel düşmekte olup, ortalama parsel büyüklüğü 15 dekadır. Bu veriler, Türkiye’de parçalı arazi yapısını ve tarım işletmelerinin küçük ölçekte olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, 2006 yılında yapılan Tarımsal İşletme Yapı Araştırması sonuçları, tarım arazilerindeki parçalanmanın halen devam ettiğine işaret etmektedir. GTHB ÇKS verilerine göre de, 2002 yılında Türkiye’de işletme başına 5.9 adet

parsel düşmekte idi. Bu rakam 2011 yılında 6.9 adet parsel yükselmiştir (TCKB, 2014). Bu durumun yaratmış olduğu problemler diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de arazi toplulaştırması yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır. Türkiye’de 1973 yılından bu yana arazi düzenleme çalışmaları farklı mevzuat ve kurumlar tarafından yapılmaktadır. Bu da beraberinde uygulama problemlerini gündeme getirmektedir (Ulger ve Çay, 2012).

Görüşülen işletmelerde 55.96 dekar işletme arazisi bulunmaktadır. Bunun %76.63’ü mülk, %23.24’ü kira ve %0.14’ü ortak arazidir. Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerde işletme arazisi daha fazladır (68.33 da). Kurumsal olmayan kaynaklardan kredi sağlayan ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde mülk arazi oranı, kurumsal kaynağı kullanan işletmelerde kira arazi oranı daha yüksektir (Çizelge 5.6). Finansman kaynağı grupları ile kiralanan arazisi arasında istatistikî olarak da fark bulunmaktadır ($P < 0.05$).

Çizelge 5.6. Finansal kaynak kullanımına arazi mülkiyet durumları

Finansman kaynağı grupları	Mülk arazi		Kira arazi*		Ortak Arazi		Toplam arazi**	
	Miktar	Oran	Miktar	Oran	Miktar	Oran	Miktar	Oran
	(da)	(%)	(da)	(%)	(da)	(%)	(da)	(%)
I	39.37	67.70	18.69	32.14	0.10	0.17	58.15	100.00
II	65.33	95.61	2.89	4.23	0.11	0.16	68.33	100.00
III	35.74	83.41	7.11	16.59	0.00	0.00	42.85	100.00
İÖ	42.89	76.63	13.00	23.24	0.08	0.14	55.96	100.00

*($F_{hesap} > F_{cetvel}$, 9.827 > 3.94)($P < 0.05$) ** $F_{hesap} > F_{cetvel}$, 4.527 > 3.94)($P < 0.05$)

Türkiye’de işlenebilir tarım arazisi miktarı 25 milyon hektar olup, ekonomik olarak sulanabilir arazi miktarı 8.5 milyon hektardır. 2010 yılı verilerine göre halk sulamaları da dâhil olmak üzere yaklaşık 5.3 milyon hektar alan sulamaya açılmıştır. Böylece ekonomik olarak sulanabilecek tarım arazisinin %62’si sulama imkânına kavuşturulmuştur. İleriki yıllarda sulamaya açılacak alan ise 3.2 milyon hektardır (Akşit, 2013).

Görüşülen işletmeler de ise ortalamasında 55.96 dekar olan işletme arazisinin %58.77’si sulanabilmektedir. 2.41 dekar arazi ise nadasa

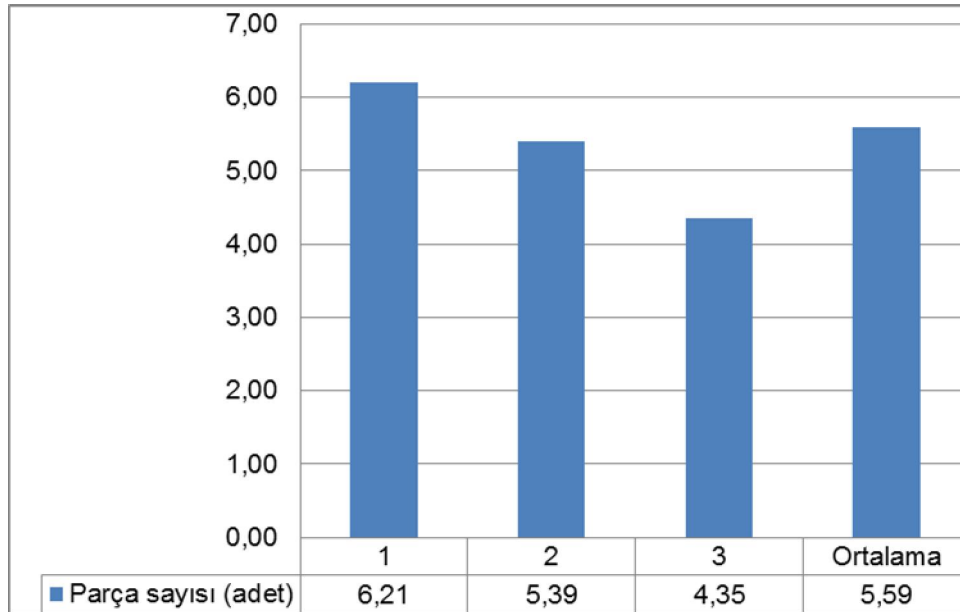
birakılmaktadır. Kurumsal olmayan finansman kaynağı grubundaki işletmelerde sulanan arazi oranı diğerlerine göre daha yüksektir (Çizelge 5.7).

Çizelge 5.7. Finansal kaynak kullanımına arazilerinin sulanabilirlik durumları

Finansman kaynağı grupları	Sulanabilir Arazi		Sulanamayan Arazi		Nadas Arazi Miktar (da)	Toplam arazi	
	Miktar (da)	Oran (%)	Miktar (da)	Oran (%)		Miktar (da)	Oran (%)
I	29.07	49.99	29.03	49.93	3.33	58.15	100.00
II	54.81	80.20	13.44	19.67	2.39	68.33	100.00
III	26.78	62.49	16.07	37.51	0.37	42.85	100.00
IO	32.89	58.77	23.03	41.15	2.41	55.96	100.00

Türkiye’de toplam arazi parça sayısı 12323405’dir. Burdur ili arazi parça sayısı 140621’dir (TÜİK, 2014).

İşletmelerin arazi parça sayısı en fazla 6.21 adet ile kurumsal kaynaklı kredi kullanan işletme grubundadır. Bunu kurumsal olmayan kaynaklı kredi kullanan II. grup (5.39) ve öz kaynak kaynaklı III. grup (4.35) takip etmektedir. 105 işletmenin ortalama arazi parça sayısı ise 5.59’dur (Şekil 5.3).

Şekil 5.3. İşletmelerin finansal kaynak kullanımına göre arazi parça sayısı

5.1.3. GSÜD'nin üretim faaliyetlerine göre dağılımı

Tarımsal faaliyetin ekonomik sonuçlarından biri olan Gayrisafi Üretim Değeri (GSÜD) tüm işletmeye veya işletme faaliyetlerinden birine (bitkisel üretim, hayvansal üretim, büyükbaş hayvancılık gibi) ait brüt gelir olarak tanımlanabilir (İnan, 2006).

Buna göre incelenen işletmelerdeki GSÜD'nin en fazla kısmını hayvancılık üretim faaliyeti oluşturmaktadır (%87.43). Bunu bitkisel üretim takip etmektedir (%12.57). Elde edilen sonuçlarına göre GSÜD; hayvancılık, bitkisel üretim ve meyvecilik ile finansman kaynağı grupları arasında istatistikî olarak anlamlı farklılıklar bulunmaktadır (Çizelge 5.8).

2005 yılında Göller Bölgesinde yapılan bir çalışmada ise incelenen işletmelerin en yüksek GSÜD'ni anason üretiminde gerçekleştirmiş, bunu arpa, nohut ve buğday izlemiştir (Bal, 2005).

Hayvancılıktan elde edilen GSÜD en fazla öz sermaye kullanan işletme grubundadır. Nitekim bu grupta GSÜD'nin %92.28'i hayvancılıktan sağlanmaktadır. Bitkisel GSÜD'nin payı ise en düşüktür (%7.72). Bu grup işletmeler küçükbaş üretim faaliyetine de diğer gruplara nazaran ağırlık vermektedir. Kurumsal finansman kaynağı kullanan işletmelerde ise büyükbaş GSÜD'nin payı daha fazladır (%84.67) (Çizelge 5.8).

Çizelge 5.8. Finans kaynağı türüne göre GSÜD'nin dağılımı (%)

Üretim Şubeleri	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	IV
Tarla bitkileri	12.13	14.88	6.83	10.90
Sebzecilik	1.78	0.71	0.80	1.32
Meyvecilik	0.55	0.19	0.09	0.35
Bitkisel üretim	14.46	15.77	7.72	12.57
Büyükbaş	84.67	77.41	79.61	82.04
Küçükbaş	0.88	6.82	12.67	5.39
Hayvancılık	85.54	84.23	92.28	87.43
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00

5.1.4. İşletmecilerin sermaye yapıları

Ekonominin hangi kesiminde olursa olsun, sermaye kazanç elde etmek için işletmeye tahsis edilen varlıkların parasal değerleri toplamını ifade etmektedir (Işıklı vd., 1994). Tarımda sermaye, toprağı çiftlik ya da işletme haline getiren ve çiftliği işleten bütün araç ve gereçlerdir. Tarımda sermaye karakter bakımından iki ayrı gruba ayrılmaktadır. Birinci grubu teşkil eden sermaye, tamamen ya da esas itibariyle bir insan etkisi olmadan vücuda gelmiştir. İkinci grup sermaye ise insanın fiziki ve zihinsel çalışmasının etkisiyle meydana gelmiştir (Açıl, 1980).

Aktif sermaye, işletmeye yatırılmış bütün sermaye unsurlarının toplamıdır. İncelenen işletmelerde aktif sermaye 462945.29 TL'dir. Finansman gruplarına göre aktif sermaye 448284.56 TL ile en düşük değeri III. grup (öz kaynaklarını kullanan) işletmelerde, en yüksek değeri ise 530204.67 TL ile II. grup (kurumsal olmayan kaynak kullanan) işletmelerde bulunmaktadır (Çizelge 5.9).

Diğer benzer çalışmalara göre çiftlik sermayesinin aktif sermaye toplamı içerisindeki oranı; Saner (1993) %81.96, Fidan (1996) %66.93, Armağan (1999) %70.75, Bayramoğlu (2003) %75.85, Nizam (2006) %80.31, Tokmak (2009) %39.33, Gözener (2013) %57.77 olarak hesaplanmıştır. İncelenen işletmelerdeki çiftlik sermayesinin aktif sermaye içerisindeki oranı, belirtilen çalışmalarla daha düşük paya sahiptir.

İşletmelerde çiftlik sermayesi 278455.90 TL'dir. Aktif sermaye içerisinde çiftlik sermayesinin oranı %60.15'tir. Bu oran kurumsal finansman kaynağını kullanan işletmelerde %60.40, kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerde %69.14 ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde %52.51'dir (Çizelge 5.9).

İncelenen işletmelerin çiftlik sermayesini oluşturan toprak sermayesi, arazi ıslahı sermayesi, bina sermayesi, bitki sermayesi değerleri ve bunların toplam aktif sermaye içindeki payları Çizelge 5.9'da verilmiştir.

Toprak sermayesi işletmenin mülk arazisi, ortakçılıkla ve kiracılıkla işlettiği arazinin kıymetlerinin toplamından oluşmaktadır (Açıl ve Demirci, 1984). İşletmelerin toprak sermayesi 215442.57 TL'dir. Toprak sermayesinin aktif sermaye içerisinde payı %46.54'tür (Çizelge 5.9). Toprak sermayesi ile finansman grupları arasında ($p < 0.05$ değerlerine göre) istatistikî olarak bir ilişki vardır ($p = 0.000$). Kurumsal olmayan finans kaynağı ile kurumsal finans kaynağı kullanan işletmelerde arazi varlığı fazla olduğundan, bu işletme gruplarında toprak sermayesinin payı daha fazladır.

Diğer çalışmalarda toprak sermayesinin aktif sermaye toplamı içerisindeki payı; Saner (1993) %66.28, Fidan (1996) %39.18, Armağan (1999) %53.67, Dağıstan (2002) %31.85, Bayramoğlu (2003) %47.04, Nizam (2006) %63.67, Tokmak (2009) %6.68, Yılmaz (2010) %59.05, Gözener (2013) %21.99 olarak hesaplanmıştır.

Bina sermayesi, tarım işletmelerindeki insanların ve ürünlerin, canlı ve cansız demirbaşların muhafazasını sağlamaktadır. Bu sermaye grubuna işletmedeki arsalar her çeşit binalar, çiftlik avlusu ve yollar dâhildir. Bunlar içerisinde arsalar işletmeye bir masraf yüklediği halde, diğerleri amortisman, tamir ve bakım gibi masraf kalemlerini oluşturmaktadır (Açıl, 1980). Bina sermayesi, işletmelerin aktif sermaye içerisinde %12.14'ünü oluşturmaktadır (Çizelge 5.9).

Saner (1993) bina sermayesinin aktif sermaye toplamı içerisindeki payını %11.10, Fidan (1996) %21.40, Armağan (1999) %13.14, Dağıstan (2002) %12.88, Bayramoğlu (2003) %25.72, Nizam (2006) %10.50, Tokmak (2009) %32.65, Yılmaz (2010) %23.27, Gözener (2013) %32.84 olarak hesaplanmıştır. İncelenen işletmelerdeki bina sermayesinin aktif sermaye içerisindeki oranı, genel olarak belirtilen çalışmalara göre düşük bir paya sahiptir.

İşletme sermayesi, çiftlik sermayesini aktif hale getirebilmek için son derece önemli bir unsurdur (Çetin, 2008). Hayvan sermayesi, alet ve makine sermayesi, malzeme ve mühimmat sermayesi ile para sermayesi toplamı işletme sermayesini oluşturmaktadır.

Alet makine sermayesinin tarım işletmelerinde dengeli bir şekilde bulunması, yapılan işlerin çabuklaştırılmasının yanında işgücü tasarrufuna, verimlilik artışına ve maliyeti düşürücü etki sağlamaktadır (İnan, 2006). Alet makine varlığından envantere alınacak olanlar, bir yıldan fazla işletmede kullanılan ve dolayısıyla amortismanına tabi olanlardır (Aras, 1988).

İncelenen işletmelerdeki alet-makine sermayesi 25485.24 TL'dir. Alet-makine sermayesinin aktif sermayeye oranı %5.51'dir (Çizelge 5.9).

Diğer çalışmalarda alet-makine sermayesinin aktif sermaye toplamı içerisindeki payı; Saner (1993) %7.36, Fidan (1996) %12.60, Armağan (1999) %7.34, Dağıstan (2002) %9.44, Bayramoğlu (2003) %10.34, Nizam (2006) %6.36, Tokmak (2009) %16.86, Yılmaz (2010) %5.85, Gözener (2013) %5.02 olarak hesap edilmiştir. İncelenen işletmelerdeki alet-makine sermayesinin aktif sermaye içerisindeki oranı, belirtilen çalışmalara göre daha düşüktür. Yılmaz (2010) ve Gözener (2013) değerlerine yakındır.

Hayvan sermayesini tarım işletmelerinde bulundurulan tüm canlı hayvanları kapsamaktadır. Hayvan sermayesi (canlı envanter), genel olarak çiftliğin ekonomik faaliyetleri için gereklidir. Canlı envanterin bulunması, işletmelere belirli bir özellik vermektedir (Açıl, 1980). İşletmelerdeki hayvan sermayesi 140575.00 TL'dir. Bu sermayenin aktif sermayeye oranı ise %30.37'dir. Bu oran kurumsal finansman kaynağını kullanan işletmelerde %29.23, kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerde %22.78 ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde %38.87'dir (Çizelge 5.9). Dolayısıyla öz kaynaklarını kullanan işletmelerde daha fazladır.

Saner (1993) hayvan sermayesinin aktif sermaye toplamı içerisindeki payını %10.09, Fidan (1996) %14.92, Armağan (1999) %20.79, Dağıstan (2002) %26.65, Bayramoğlu (2003) %12.88, Nizam (2006) %12.79, Tokmak (2009) %49.04, Yılmaz (2010) %10.15, Gözener (2013) %32.28 olarak hesap edilmiştir. İncelenen işletmelerdeki hayvan sermayesinin aktif sermaye içerisindeki oranı, belirtilen çalışmalara geneline göre daha yüksektir.

Malzeme ve mühimmat sermayesi; işletmede üretilen tohumluk, gübre, yem ve satılacak ürünlerin değerleri ile işletmeye dışarıdan satın alınan kimyasal gübre, yem, akaryakıt ve ilaç gibi girdilerin toplamından oluşmaktadır (Saner, 1993). İncelenen işletmelerdeki malzeme ve mühimmat sermayesi 13355.24 TL'dir. Malzeme ve mühimmat sermayesinin aktif sermayeye oranı ise %2.88'dir (Çizelge 5.9).

İşletmelerin faaliyette bulunabilmeleri ve bu faaliyetlerden başarı sağlayabilmeleri için işletme büyüklüğüne, faaliyet koluna ve işletmedeki organizasyon yapısına bağlı olarak değişken miktarda para sermayesine ihtiyaç duyulmaktadır (Bülbül, 1973). Para sermayesi işletmelerin aktif sermaye hesabında yer alan, işletmecinin kasasında mevcut olan nakit, bankada bulunan vadeli ve vadesiz mevduat hesapları, alacaklar, iştirak payları, poliçe ve bonolardan oluşmaktadır (Açıl ve Demirci, 1984). Görüşülen işletmelerde para sermayesi, nakit para mevcudu ve alacaklardan oluşmakta olup 5073.90 TL'dir. Para sermayesinin aktif sermaye toplamı içerisindeki payı %1.10'dur (Çizelge 5.9).

Tarım işletmelerinde hayvan varlığı, alet-makine varlığı, sabit işletme sermayesini; malzeme mühimmat varlığı, para mevcudu ise döner işletme sermayesini oluşturmakta; döner işletme sermayesi ile sabit işletme sermayesi toplamı da işletme sermayesini ifade etmektedir.

İşletme sermayesi 184489.38 TL olup; kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerde 163613.00 TL ile en düşük, öz kaynaklarını kullanan işletmelerde 212895.67 TL değeri ile en yüksektir. Kurumsal finansman kaynağını kullanan işletmelerde ise 177969.47 TL'dir. İşletmeler

sermayesinin aktif sermaye içerisindeki payı ise %39.85'tir. İşletme sermayesinin payı %47.49 oranı ile en yüksek öz kaynaklarını kullanan işletmelerdedir. Aynı şekilde sabit işletme sermayesinin payının da öz kaynaklarını kullanan işletmelerde en yüksek değeri (%44.31) aldığı tespit edilmiştir (Çizelge 5.9).

Çok yönlü üretimde bulunan (bitkisel ve hayvansal üretimi birleştirerek en rasyonel bir şekilde çalışan) işletmelerde, toplam sermayenin; %25'ini toprak, %25'ini bina, %25'ini hayvan, %10'unu alet-makine, %10'unu malzeme ve mühimmat ile %5'ini de para sermayesi oluşturması istenmektedir (Erkuş vd., 1995). Bu açıdan incelenen işletmeler değerlendirildiğinde; toprak sermayelerinin daha fazla, diğer unsurların ise daha az olduğu ifade edilebilir. Hayvancılık sermayesi ise istenen düzeyin üzerindedir.

Pasif sermaye ise, borç ve borç faizleri, kira ve ortaklıkla işlenen arazi değerleri ile öz sermayeden oluşmaktadır. İşletmelerin pasif sermaye miktarı ortalama 462945.29 TL olarak bulunmuştur. İşletmelerde pasif sermayenin %85.90'nını borçlar, %9.89'unu kira ortaklık payı oluşturmaktadır. Dolayısıyla yabancı sermayenin payının %15.79 olduğu hesap edilmiştir. Pasif sermayenin %84.21'ini de öz sermaye oluşturmaktadır. Bu oran kurumsal finansman kaynağını kullanan işletmelerde %76.26, kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerde %95.75 ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde %92.80'dir (Çizelge 5.9).

Gül (1998) tarafından yapılan benzer bir çalışmada öz sermayenin pasif sermaye içerisindeki payı %94.2 olarak bulunmuştur. Sayılı (2001) tarafından Amasya ilinde yapılan çalışmada ise bu oran %85.56 olarak belirlenmiştir.

Saner (1993) öz sermayesinin pasif sermaye içerisindeki payını %88.30, Fidan (1996) %88.05, Dağıstan (2002) %95.18, Bayramoğlu (2003) %87.32, Nizam (2006) %77.34, Tokmak (2009) %93.74, Yılmaz (2010) %83.89, Gözener (2013) %90.31 olarak hesaplanmıştır. İncelenen işletmelerdeki öz sermayesinin pasif sermaye içerisindeki oranı, genel olarak belirtilen çalışmalara göre yakın bir değere sahiptir.

Çizelge 5.9. Finansman kaynağına göre işletmelerde sermaye unsurları

Sermaye unsurları	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	IO
	Tutar (TL/işletme)			
Toprak sermayesi	203420.33	321597.22	171388.89	215442.57
Bina sermayesi	60033.33	38750.00	59296.30	56195.24
Arazi ıslahı sermayesi	3350.00	2166.67	2444.44	2914.29
Bitki sermayesi	4591.67	4077.78	2259.26	3903.81
Çiftlik sermayesi (A)	271395.33	366591.67	235388.89	278455.90
Hayvan sermayesi	131350.33	120786.67	174266.48	140575.00
Alet-makine sermayesi	26681.67	23141.67	24388.89	25485.24
Sabit işletme sermayesi	158032.00	143928.33	198655.37	166060.24
Malzeme ve mühimmat sermayesi	13027.47	16786.67	11796.00	13355.24
Para sermayesi	6910.00	2898.00	2444.30	5073.90
Döner işletme sermayesi	19937.47	19684.67	14240.30	18429.14
İşletme sermayesi (B)	177969.47	163613.00	212895.67	184489.38
Aktif sermaye (A+B)	449364.80	530204.67	448284.56	462945.29
Borçlar	40894.32	12041.89	7392.33	27333.39
İndi borçlar	65770.83	10500.00	24888.89	45783.33
Yabancı sermaye (C)	106665.15	22541.89	32281.22	73116.72
Öz sermaye (D)*	342699.65	507662.78	416003.33	389828.56
Pasif sermaye (C+D)*	449364.80	530204.67	448284.56	462945.29
	Oran (%)			
Toprak sermayesi	45.27	60.66	38.23	46.54
Bina sermayesi	13.36	7.31	13.23	12.14
Arazi ıslahı sermayesi	0.75	0.41	0.55	0.63
Bitki sermayesi	1.02	0.77	0.50	0.84
Çiftlik sermayesi (A)	60.40	69.14	52.51	60.15
Hayvan sermayesi	29.23	22.78	38.87	30.37
Alet-makine sermayesi	5.94	4.36	5.44	5.51
Sabit işletme sermayesi	35.17	27.15	44.31	35.87
Malzeme ve mühimmat sermayesi	2.90	3.17	2.63	2.88
Para sermayesi	1.54	0.55	0.55	1.10
Döner işletme sermayesi	4.44	3.71	3.18	3.98
İşletme sermayesi (B)	39.60	30.86	47.49	39.85
Aktif sermaye (A+B)	100.00	100.00	100.00	100.00
Borçlar*	9.10	2.27	1.65	5.90
İndi borçlar*	14.64	1.98	5.55	9.89
Yabancı sermaye (C)*	23.74	4.25	7.20	15.79
Öz sermaye (D)*	76.26	95.75	92.80	84.21
Pasif sermaye (C+D)*	100.00	100.00	100.00	100.00

*($F_{\text{hesap}} > F_{\text{cetvel}}$, $9.956 > 3.94$)($P < 0.05$)

5.2. İşletmelerin Hayvancılık Faaliyet Yapısı

5.2.1. Hayvancılık faaliyetinin teknik yapısı

Tarımsal yapılar, “özellikli yapılar” olup, tasarımı diğer yapılara göre önemli farklılıklar gösterir. Tarımsal yapılar sadece bir bina veya tesis değil, bizzat tarımsal üretimin yapıldığı ortamlardır. Dolayısıyla tarımsal yapılar üretim amacı ile kurulurlar ve tüm yapısal unsurları ile içerisinde gerçekleştirilen üretimin miktar ve kalitesi üzerine etkilidirler. Tarımsal üretimde materyal bitki, hayvan ya da herhangi bir tarımsal üründür. Dolayısıyla ekonomik bir işletmecilik, canlıların biyolojik, fizyolojik ve davranışsal isteklerinin karşılandığı yapı ve tesislerle olasıdır. Günümüzde gelişmiş ülkelerde bitki, hayvan ve tarımsal ürünlerin davranışları, istekleri, tercihleri ve özelliklerinin belirlenmesine çok sayıda bilimsel çalışmalar yapılmakta ve tarımsal yapıların planlanması ve projelendirilmesi, bu çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre gerçekleştirilmektedir (Öneş, 1986). İşletmelerin hayvan sahipliği ile açık ahır ve depo alanları ile istatistikî olarak ilişki vardır. İşletmelerin tamamı kapalı ahıra sahiptir. İşletmelerin %31.43’ü açık ahıra, %26.67’si depoya, %25.71’i sundurmaya sahiptir (Çizelge 5.10).

Çizelge 5.10. Finans kaynağına göre bazı varlıklara ilişkin sahiplik durumları

Finansman kaynağı grupları	Kapalı ahır		Açık ahır		Depo		Sundurma	
	Miktar (N)	Oran (%)	Miktar (N)	Oran (%)	Miktar (N)	Oran (%)	Miktar N	Oran (%)
I	18	100.00	16	26.67	12	20.00	19	31.67
II	30	100.00	9	50.00	8	44.44	1	5.56
III	27	100.00	8	29.63	8	29.63	7	25.93
İO	105	100.00	33	31.43	28	26.67	27	25.71

Finansman kaynağına göre işletmelerin ortalama ev büyüklüğü 102.90 m² iken, evlerinin değer ortalaması 43952.38 TL’dir. Finansman gruplarına göre en düşük değer ve m²’si II. grupta, en yüksek değer ise I. grupta olduğu görülmektedir. Finansman gruplarının kapalı ve açık ahır değerlerinin en yüksekleri I. gruptadır (kurumsal finansman kaynağını kullanan işletmeler). Traktör sahiplik değeri en yüksek grup I. grup (kurumsal finansman kaynağını kullanan işletmeler) iken bu grubu sırasıyla III. (öz kaynaklarını kullanan

işletmeler) ve II. grup (kurumsal olmayan finansman kaynağını kullanan işletmeler) takip etmektedir (Çizelge 5.11).

Finansman kaynağı kurumsal olan işletmelerde ev ile kapalı ahır alanı daha fazladır (sırasıyla 102 m², 36 m²). Kurumsal olmayan kaynaklardan kredi sağlayan ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde açık ahır oranı kurumsal kaynaklı kredi kullananlara göre daha azdır. Finansman kaynağı grupları ile açık ahır değeri arasında istatistikî olarak da fark bulunmaktadır (P<0.05). Kurumsal olmayan kaynaklı kredi kullanan işletmelerde samanlık büyüklüğü daha yüksektir (54 m²). Tüm işletmelerdeki süt sağım makine adedi yaklaşık olarak aynı değerdir ve ortalaması 1.09'dur. İşletmelerdeki traktör değeri ortalaması 13838.10 TL iken en yüksek değere sahip grup kurumsal kaynaklı kredi kullananlardadır (Çizelge 5.11).

Çizelge 5. 11. Finans kaynağına göre sahip oldukları bazı varlıklar

Varlıklar	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
Ev büyüklük(m ²)	106.18	96.83	99.63	102.90
Ahır (kapalı) büyüklük(m ²)	36.73	14.94	26.81	30.45
Ahır (açık) büyüklük (m ²)	5.03	6.17	4.63	5.12
Samanlık büyüklük(m ²)	18.68	54.44	27.52	27.09
Depo büyüklük (m ²)	3.30	13.33	5.89	5.69
Sundurma büyüklük (m ²)	6.17	0.56	4.26	4.71
Traktör değeri (TL)	14500.00	12611.11	13185.19	13838.10
Süt sağım makinesi(adet)	1.10	1.06	1.07	1.09

*(F_{hesap}>F_{critical}, 4.716>3.94)(P<0.05)

5.2.1.1. Hayvancılığa başlama süresi

İşletmelerin hayvancılık faaliyetinin ana nedeni irdelendiğinde; hem ticari hem de öz tüketimin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Sadece ticari amaçlı hayvancılık faaliyetini işletmelerin %48.57'si belirtmiş iken, öz tüketim ile ticari amaçlı hayvancılık faaliyetini işletmelerin %51.43'ü ifade etmiştir.

İşletmelerin finansal kaynak kullanımına göre hayvancılık faaliyetlerindeki ana amacın ticari amaçlı olması, en yüksek oran ile kurumsal olmayan kaynakları kullanan (%61.11'i) ve kurumsal olan kaynakları kullanan (%50.00'si) işletmelerdedir.

Öz tüketim ve ticari amaçlı hayvancılık faaliyeti ile uğraşan işletme grubu en fazla %62.96 oranı ile öz kaynak kullanan işletmelerdedir (Çizelge 5.12).

Çizelge 5.12. Finansal kaynak kullanımına göre hayvancılık ile uğraşma şekli

Finansman kaynağı grupları	Ticari	Öz tüketim ve Ticari
		%
I	50.00	50.00
II	61.11	38.89
III	37.04	62.96
İÖ	48.57	51.43

Görüşülen işletmelerde hayvancılık üretim faaliyetine başlamada ana etkenin devlet desteği olması gelmektedir (%54.29). Bunu babadan kalma (%23.81) ve satın alarak başlama (%21.90) izlemektedir. Hayvancılık üretim faaliyetine başlamada ana etkenin devlet desteğinin en fazla olduğu kurumsal olmayan kaynakları kullanan II. (%61.11) ve öz kaynağını kullanan III. grup işletmelerdir (%59.26) (Çizelge 5.13).

İstatistiki olarak hayvancılığa başlama şekli ile işletme hayvan büyüklüğü gruplar arasında farklılık bulunmamaktadır. Hayvancılık üretim faaliyetine başlamada, satın alarak olması en yüksek oranını finansman kaynağı olarak kurumsal olan kaynakları kullanan işletmelerde(%25.00'i), miras yolunun en yüksek oranını finansman kaynağı olarak kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmelerde (%27.78'i) olduğu saptanmıştır (Çizelge 5.13).

Çizelge 5.13. Finansal kaynak kullanımına göre hayvancılığa başlama şekli

Finansman kaynağı grupları	Babadan miras	Satın alarak	Devlet desteği	Toplam
	N(Sayı)			
I	15	15	30	60
II	5	2	11	18
III	5	6	16	27
İÖ	25	23	57	105
Oran (%)				
I	25.00	25.00	50.00	100.00
II	27.78	11.11	61.11	100.00
III	18.52	22.22	59.26	100.00
İÖ	23.81	21.90	54.29	100.00

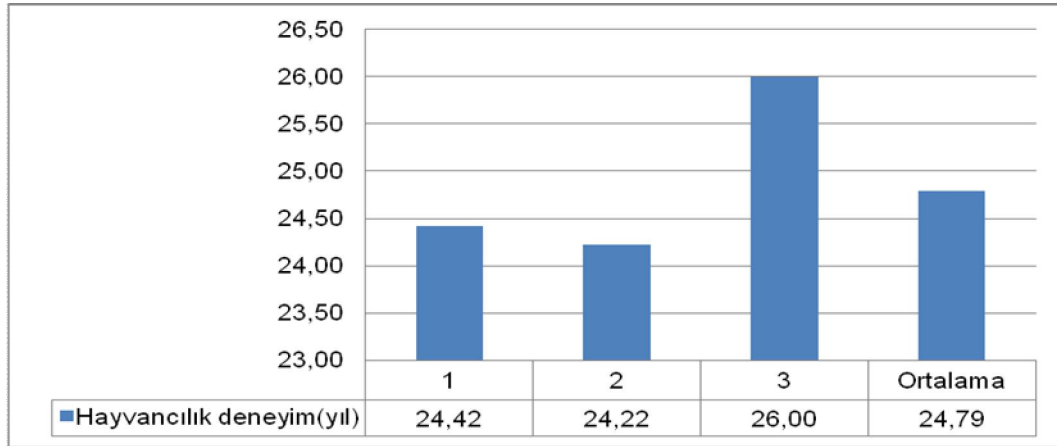
İşletmelerde finansal kaynak durumuna göre eğitim alma oranı en yüksek %3.70 ile öz kaynağını kullanan III. grup işletmelerdir. Bunu sırasıyla kurumsal olan kaynakları kullanan I. grup işletmeler takip etmektedir (%3.33). Hiç eğitim almayan işletmeler, kurumsal olmayan kaynak kullanan II. grup işletmelerdir (Çizelge 5.14).

Çizelge 5.14. Finansal kaynaklarına göre hayvancılık üzerine eğitim alma durumu

Finansman kaynağı grupları	Eğitim Alan (%)	Eğitim Almayan (%)	Toplam (%)
I	3.33	96.67	100.00
II	0.00	100.00	100.00
III	3.70	96.30	100.00
İO	2.86	97.14	100.00

İşletmelerin deneyim sürelerine irdelendiğinde; ortalama deneyim süresi 24.79 yıldır. En fazla deneyimli olan grubun 26.00 yıl ile finans kaynağı öz kaynak olan III. grup işletmelerdedir. Bu rakam, kurumsal olan kaynakları kullanan işletmelerde (I. grup) 24.42 yıl, kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmelerde (II. grup) 24.22 yıldır (Şekil 5.4).

Özkaynak kaynaklı finans sağlayan işletmelerin, kurumsal ya da kurumsal olmayan kaynaklı kredi kullananlardan daha fazla deneyim süresinin olması, deneyim süresinin fazla olması kredi kullanımına işletmelerin uzak bakmasına neden olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır (Şekil 5.4).

Şekil 5.4. İşletmelerin kullandıkları finans kaynağı türüne göre hayvancılık faaliyetindeki deneyim süreleri

5.2.1.2. Hayvan varlığı

Türkiye, hayvan varlığı bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. 25 milyon civarındaki koyun sayısı ve 11 milyon civarındaki sığır sayısı ve 6.5 milyon civarındaki keçi sayısı ile dünyada önemli bir konumdadır. Buna karşın birim hayvan başına alınan verim azdır. Kişi başına düşen hayvansal ürün tüketimi de istenen düzeyde değildir. Türkiye’de toplam işletme sayısı 3076650 adet iken büyükbaş hayvan sayısı 11147438 adettir. Burdur’da işletme sayısı 24886 adet ve büyükbaş hayvan varlığı 104580’dir (TÜİK, 2014).

Anket yapılan 105 işletmenin ortalama hayvan varlığı BBHB cinsinden 31.02 baştır. I. grup hayvan varlığı ortalaması BBHB cinsinden 7.72 baş, II. grubun hayvan varlığı ortalaması 12.34 baş, III. grubun hayvan varlığı ortalaması 34.02 baş ve IV. grubun hayvan varlığı ortalaması 60.99 baştır. İşletmeler ortalamasında toplam hayvan varlığı 31.02 baştır (Çizelge 5.15).

Çizelge 5.15. İşletmelerde hayvan varlığı

İşletme genişlik grupları	Toplam hayvan varlığı (BBHB)**
I	7.72
II	12.34
III	34.02
IV	60.99
İO	31.02

**F hesap değeri (55.25) (P<0.05)

İşletmelerin finans kaynaklarına göre sığır varlıkları incelendiğinde; öz kaynak kullanan işletmelerin sığır varlığının 31.97 baş ile daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunu 26.14 baş ile kurumsal olan kaynakları kullanan işletmeler (I. grup), 23.11 baş ile kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmeler (II. grup) takip etmektedir. Kredi kullanımı olmayan işletmelerde sığır varlığı daha fazladır (Çizelge 5.16).

İşletmelerin finans kaynaklarına göre toplam hayvan varlıkları irdelendiğinde; öz kaynak kullanan işletmelerin BBHB cinsinden hayvan varlığı 41.51 adet ile daha fazladır. Bunu 28.20 adet ile I. grup(kurumsal olan kaynakları kullanan işletmeler), 24.70 adet ile II. grup(kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmeler) takip etmektedir. Kredi kullanımı olmayan işletmelerin hayvan varlığı daha yüksektir (Çizelge 5.16).

Öz kaynağını kullanan işletmelerin hayvan varlıklarının yüksek olduğu, kredi kullanarak işletmesini finanse eden işletmelerin hayvan varlığının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla çalışmanın “Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile işletme büyüklük grupları arasında ilişki vardır” H_0 hipotezi kabul edilmiştir.

Çizelge 5.16. Finansman gruplarına göre işletmelerde hayvan varlığı (BBHB)

Finansman kaynağı grupları	Toplam büyükbaş varlığı (BBHB)	Toplam hayvan varlığı (BBHB)**
I	26.14	28.20
II	23.11	24.70
III	31.97	41.51
İO	27.12	31.02

F cetvel değeri (2.35) < F hesap değeri (3.508) (P<0.05)

İşletmelerde finans kaynaklarına göre toplam hayvan varlıkları Çizelge 5.17’de verilmiştir. Hayvan sayılarının önemli bir kısmını inek varlığı oluşturmaktadır. Bölgedeki bazı işletmelerde sığır faaliyetinin yanında keçi yetiştiriciliği de yapılmaktadır.

Çizelge 5.17. Finans kaynağı türüne göre hayvan varlıkları

Hayvan varlığı	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İO
	Adet			
Boğa	0.17	0.39	0.11	0.19
İnek	17.18	13.94	20.74	17.54
Düve	5.73	6.44	7.93	6.42
Dana	7.45	6.61	8.48	7.57
Buzağı	5.23	4.78	6.67	5.52
Koyun	1.33	0.00	3.89	1.76
Kuzu	0.42	0.00	1.11	0.52
Keçi	0.92	11.94	25.93	9.24
Oğlak	0.50	7.78	14.26	5.29
İş hayvanı	0.18	0.06	0.19	0.16

İşletmelerde yerli, melez ve kültür inekleri bulunmaktadır. İşletmelerde büyükbaş hayvan varlığının ağırlıklı olarak kültür ırkından oluştuğu görülmüştür. Kurumsal kaynaklı kredi kullanan işletmelerin kültür inek ortalaması 16.78 baş iken, finans kaynağı öz kaynak olan işletmelerin kültür inek ortalaması 19.85 baştır. Öz kaynak sahibi işletmelerin kültür inek sahiplik ortalaması işletme ortalamasının üzerindedir (Çizelge 5.18).

Kültür ineklerin ortalama laktasyon süresi 248.57 gün iken, hayvan başına günlük süt verimi 18.29 kg'dır. Kültür ineklerinde en yüksek laktasyon süresi 249.82 gün ile kurumsal finans kaynaklarını kullanan işletmelerde, en düşük laktasyon süresi ise 246.81 gün ile öz kaynaklarını kullanan işletme gruplarındadır (Çizelge 5.18).

İşletmelerin süt verimi ortalaması (yerli ırkta 2182.43 kg/yıl, melez ırkta 3338.58 kg/yıl, kültür ırklarında 4546.34 kg/yıl), Akkaş ve Şahin (2008) tarafından Burdur ilinde Siyah Alaca (Holştayn) ırkı ile ilgili yaptıkları çalışma sonucuna (5735.67 kg) göre düşüktür. Aynı çalışmada laktasyon süresini 305 gün olarak bulmuşlardır (Akkaş ve Şahin, 2008).

Buna karşın Gözener (2013)'in TR83 bölgesinde (Samsun, Amasya, Tokat ve Çorum illeri) yaptığı çalışma bulgularına göre süt verimi (yerli ırkta 1419.91 kg/yıl, melez ırkta 2103.51 kg/yıl, kültür ırkında 3272.38 kg/yıl) daha yüksektir.

Burdur ili örnekleminde yapılan diğ er bir ç alışmada ise, laktasyon süresi 238.20 gün, süt verimi 4506.71 kg/yıl olarak bulunmuştur (Demircan vd., 2006). Bu ç alışmanın laktasyon süresinin Demircan vd., (2006) daha yüksek, verimin ise yakın değerde olduğu ifade edilebilir.

Araştırma bulgularına göre kurumsal ve kurumsal olmayan finans kaynağını kullanan işletmelerin kültür ırkı süt verimi %10 anlamlılık düzeyinde öz kaynaklarını kullanan işletmelere nazaran daha yüksektir.

Çizelge 5.18. İşletmelerin finans kaynağı türüne göre sağılan inek sayıları

	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
Yerli (adet)	0.07	0.06	0.19	0.10
Melez (adet)	0.17	0.11	0.48	0.24
Kültür (adet)	16.78	13.61	19.85	17.03
Yerli ortalama günlük süt verimi (kg/baş)	10.00	11.00	10.80	10.56
Yerli ortalama laktasyon süresi(ay)	206.67	205.00	207.00	206.67
Melez ortalama günlük süt verimi (kg/baş)	14.80	15.00	14.44	14.60
Melez ortalama laktasyon süresi(ay)	229.00	225.00	228.89	228.67
Kültür ortalama günlük süt verimi (kg/baş)	18.46	18.72	17.62	18.29
Kültür ortalama laktasyon süresi(ay)	249.82	247.06	246.81	248.57

5.2.1.3. Yem Kullanımı

Burdur ilindeki tarım arazilerinde hayvan yemi olarak genellikle silajlık mısır, yonca ve arpa (yeşil ot veya tanesi ve samanı) yetiştirilmektedir. Bölgede yonca ve silajlık mısır yetiştirebilmek için mutlaka sulama suyuna ihtiyaç duyulmaktadır. Mısır yazlık ekilen sıcak sever bir tahıl olduğu ve yazın Burdur'a neredeyse hiç yağmur yağmadığı için sulanması şarttır. Yoncanın ise bahar sonundaki ilk biçiminden sonra yaz boyu biçildikçe sulanması gerekmektedir. Burdur Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü verilerine göre ilde 209828 hektar tarım arazisininin 61936 hektarı (%37) sulanmaktadır (Oğuz vd., 2013a).

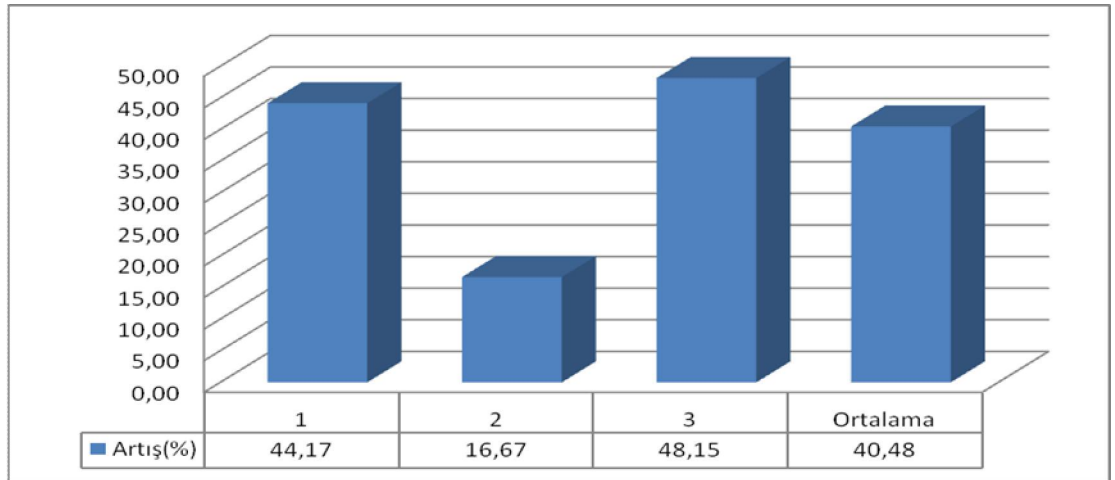
İşletmelerde yem bitkileri ekim alanında son yıllarda artış olduğu gözlemlenmiştir. İşletmelerin %48.57'si, 2000 yılından bu yana yem bitkileri ekim alanlarında artışın olduğunu bildirmişlerdir. En fazla artış öz kaynağını

kullanan işletme grubunda yaşanmıştır (işletmelerin %66.67'sinde). Kurumsal kaynaklı kredi kullanan I. gruptaki işletmelerin de yarıya yakınında (%48.33'ünde) yem bitkileri ekili alanları artmıştır (Çizelge 5.19).

Çizelge 5.19. İşletmelerin finansal kaynak kullanımına göre yem bitkileri ekim alanlarında 2000 yılından bu yana değişimi

Finansman kaynağı grupları	Artış olmadı	Artış oldu	Toplam
N			
I	31	29	60
II	14	4	18
III	9	18	27
İO	54	51	105
%			
I	51.67	48.33	100.00
II	77.78	22.22	100.00
III	33.33	66.67	100.00
İO	51.43	48.57	100.00

Yem bitkileri alanındaki artış ortalama %40.48 oranındadır. Kurumsal olan kaynakları kullanan işletmelerde ve öz kaynaklarını kullanan (III. grup) işletmelerde sırasıyla %44.17, %48.15 ile yem bitkileri artışı ortalamasının üzerinde bir artış gerçekleşmiştir. Kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmelerde (II. grup) ise yem bitkileri artış oranı %16.67 oranı ile işletme ortalamasının altındadır (Şekil 5.5).

Şekil 5.5. Finansman kaynağı gruplarına göre yem bitkileri alanında artış miktarı

İşletmelerde en çok kullanılan yem çeşidi %49.90'lık oran ile kaba yemdir. Bunu, %41.80 oran ile dane yem, %8.30 oran ile kesif yem izlemektedir. Kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmelerde toplam kullanılan yemin %49.09'unu dane yem oluşturmakta olduğu tespit edilmiştir. Bunu %39.17 oranı ile kaba yem, %11.74 oranı ile kesif yem takip etmiştir. Kurumsal olan kaynakları kullanan işletmelerde ise toplam kullanılan yemin %49.89'unun kaba yem, %44.56'sının dane yem, %5.54'ünün ise kesif yem olduğu hesaplanmıştır. Öz kaynağını kullanan işletmelerde ise toplam yem kullanımı içerisinde önceliği kaba yemin aldığı (%55.34'ü), bunu %33.59 ile dane yem ve %11.07 ile kesif yemin takip ettiği saptanmıştır (Çizelge 5.20).

Diğer çalışmalarda kaba yem oranı %68 iken, kesif yem oranı %20'dir (Oğuz vd., 2013a). Demircan vd. (2006) tarafından Burdur ilinde yapılan çalışmada ise toplam yemin %39.68'i kesif, %46.51'i kaba ve %13.81'i yeşil yemdir.

Çizelge 5.20. İşletmelerin finansman kaynağına göre yem kullanım miktarı

Finansman kaynağı grupları	Kesif	Kaba	Dane	Toplam	Günlük toplam
	kg				
I	6557.46	59021.89	52716.82	118296.17	13.03
II	14368.33	47917.73	60060.59	122346.66	14.46
III	17823.52	89080.48	54076.93	160980.93	13.88
İO	10793.45	64847.67	54325.50	129966.62	13.50
	%				
I	5.54	49.89	44.56	100.00	
II	11.74	39.17	49.09	100.00	
III	11.07	55.34	33.59	100.00	
İO	8.30	49.90	41.80	100.00	

Finansman kaynağı gruplarına göre büyükbaş hayvan birimi başına yem kullanımı işletme ortalamasında 4925.71 kg'dır. Yem kullanımı kurumsal olmayan kaynakları kullanan ve öz kaynağını kullanan işletmelerde ortalamanın üzerindedir. İşletmelerde en çok kullanılan yem çeşidinin de kaba yemdir. Buna karşın finansman kaynağına göre büyükbaş hayvan birimi başına verilen yem çeşidinde de farklılık bulunmaktadır. Kesif yemi en fazla kurumsal olmayan kaynakları kullanan işletmeler vermişlerdir. Dane yemi ise en fazla kurumsal olan kaynakları kullanan işletmeler uygulamışlardır. Kaba yemi ise en fazla öz kaynaklarını kullanan işletmeler vermiştir (Çizelge 5.22).

Çizelge 5.21. Finansman kaynağına göre BBHB'ne yem kullanımı

Finansman kaynağı grupları	Kesif	Kaba	Dane	Toplam
				kg/BBHB
I	252.88	2452.95	1418.30	4756.18
II	790.99	2108.65	1199.74	5279.38
III	565.48	2747.38	942.08	5066.67
IO	425.51	2469.64	1258.37	4925.71

Çalışmada işletmelerin finansman kaynağı kurumsallaştıkça uyguladığı teknik arasında ilişki bulunmaktadır. “Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile işletmenin hayvancılıktaki uyguladığı teknik arasında ilişki vardır” H_5 hipotezi yem kullanımı açısından irdelendiğinde; kurumsal olmayan ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde daha fazla kullanımının olduğu, istatistiki açıdan ($F_{hesap} > F_{cetvel}$; $5.639 > 2.35$) bu sonucun da anlamlı olduğu tespit edilmiştir.

Finans kaynağı kurumsal olmayan kaynaklar olan II. grup işletmelerde en fazla kuru yem kullanımı olduğu tespit edilmiştir. İşletme ortalaması büyükbaş hayvan birimi başına 2558.21 kg kuru madde cinsinden yem verilmiştir. Bu sonuçla, I. grupta bulunan finans kaynağı kurumsal kaynak olan işletmeler kuru madde cinsinden en az yem kullanan işletmelerdir (2368.18 kg). Diğer çalışmalarda günlük kaba yem kullanım miktarları işletmelere göre 1-10 kg arasında değişmekte olduğu ve günlük ortalama süt verimi ile kaba yem kullanım miktarları arasında belirgin bir ilişki olduğunu bildirmişlerdir. İşletmelerin hayvan başına kaba yem kullanımı 7-10 kg (Oğuz vd., 2013a) iken, bu araştırmada kaba yem kullanımı daha yüksektir (Çizelge 5.22).

Çizelge 5.22. Finansman kaynağına göre kuru madde cinsinden yem kullanımı

Finansman kaynağı grupları	Kesif	Kaba	Dane	Toplam	BBHB toplam
Kg					
I	5901.71	17986.35	36201.17	60089.23	2368.18
II	12931.50	15051.87	42241.63	70225.00	3040.50
III	16041.17	27673.23	38506.01	82220.41	2658.95
İO	9714.11	19974.21	37829.35	67517.67	2558.21
%					
I	9.82	29.93	60.25	100.00	
II	18.41	21.43	60.15	100.00	
III	19.51	33.66	46.83	100.00	
İO	14.39	29.58	56.03	100.00	

5.2.1.4. İşgücü kullanımı

Ekonomik yaşamın itici gücü insan olduğu için, nüfus ve ekonominin ilişkisi oldukça fazladır. Nüfus bir yandan çeşitli ihtiyaçlarımızı karşılayan mal ve hizmetler için talep oluştururken, öte yandan üretimin önemli bir ögesi olan işgücü arzını sağlar (Rehber, 1993). Üretimde bulunabilmek için gerekli üretim faktörlerinden birisi de emektir. Emek, direkt olarak insan varlığı ile alakalı olup, sosyal ve ekonomik yönü olan bir varlıktır. Tarım işletmelerindeki nüfus varlığı, söz konusu işletmelerin aile işgücü varlığını oluşturmaktadır (Gündoğmuş, 1998).

Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerde günlük işgücü kullanımı daha fazladır (4.26 sa). İşletmelerde işgücü kullanımının en fazla sağım ve bakım işlerinde olduğu belirlenmiştir. İşletme grupları ile süt sığırcılığı günlük üretim faaliyetinde işgücü kullanımı arasında istatistikî olarak fark bulunmaktadır ($P < 0.05$). En az işgücü kullanımı öz kaynağını kullanan işletmelerdedir (Çizelge 5.23).

Çizelge 5.23. İşletmelerin finans kaynağına göre günlük işgücü kullanımı

	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
	Saat			
Saçım	1.48	1.25	1.13	1.35
Bakım	0.98	1.08	0.91	0.98
Sulama*	0.76	0.92	0.85	0.81
Otlatma	0.13	0.06	0.15	0.12
Ahır temizliği	0.79	0.95	0.94	0.86
Toplam	4.15	4.26	3.98	4.12
	%			
Saçım	35.76	29.37	28.37	32.80
Bakım	23.71	25.46	22.79	23.79
Sulama	18.28	21.54	21.40	19.63
Otlatma	3.21	1.31	3.72	3.00
Ahır temizliği	19.03	22.32	23.72	20.78
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00

*($F_{\text{hesap}} > F_{\text{cetvel}}$, $4.091 > 2.35$)($P < 0.05$)

İşletmelerin finansman kaynağına göre yabancı işgücü kullanım oldukça düşüktür. İşletmelerin %80'i yabancı işgücü kullanmazken, %20'si kullandığını belirtmiştir. Yabancı işgücü kullanımı kurumsal finans kaynağını kullanmayan işletmelerde en fazladır (%50'si). En düşük kullanım ise %11.11 ile öz kaynağını kullanan işletmelerdedir (Çizelge 5.24). Genel olarak bölgedeki süt sığırcılığı işletmeleri, faaliyetlerinde aile işgücünden yararlanmaktadır.

Çizelge 5.24. İşletmelerin finans kaynağına göre yabancı işgücü kullanımı

Finansman kaynağı grupları	Hayır	Evet	Toplam
	N		
I	51	9	60
II	9	9	18
III	24	3	27
İÖ	84	21	105
	%		
I	85.00	15.00	100.00
II	50.00	50.00	100.00
III	88.89	11.11	100.00
İÖ	80.00	20.00	100.00

5.2.1.5. Bilgi kaynakları

Tarımsal gelişmenin odağında daima insanın bilgiyi geliştirme, işleme, yayma, paylaşma ve kullanımındaki etkinliği vardır. Bugün tarım, bilgiye dayalı niteliğini giderek artırmakta, insanın yalnız çevre koşullarına değil, doğrudan biyolojik materyale müdahalesini de kapsamına almaya çalışmaktadır. Artık bilginin temel kaynağı çiftçinin tarlası değil, profesyonel araştırmacıların yürüttüğü bilimsel çalışmalardır. Tarımla ilgili bilgilerin çiftçilere iletilmesi ve öğretilmesi için çok sayıdaki ve kademede ki örgün eğitim kurumları yanında, çok geniş yaygın eğitim, bilgilendirme, danışmanlık hizmetleri yürütülmektedir (Kızılaslan, 2009).

İşletmelerin sıklıkla yararlandığı tarımsal bilgi kaynakları; televizyon, veteriner (özel), tarım ilçede çalışan veteriner olarak belirtilmiştir. Öz kaynağını kullanan işletmelerde öncelikli bilgi kaynağı özel veteriner (3.67) olup bu kaynağı, TV (3.56), Tarım İlçe Müdürlüğündeki veterinerler (3.41) takip etmektedir. Finansman kaynağı kurumsal veya kurumsal olmayan işletmelerde ise bilgi kaynağının başında TV (sırasıyla 4.60, 4.11) gelmektedir. Bu bilgi kaynağını özel veterinerler izlemektedir (sırasıyla 4.20 ve 3.22) (Çizelge 5.25).

Çizelge 5.25. İşletmelerin finans kaynağına göre hayvan yetiştiriciliğinde yararlandığı bilgi kaynaklarının önem düzeyi

Bilgi Kaynakları	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
	Ortalama			
Televizyon	4.60	4.11	3.56	4.25
Veteriner (özel)	4.20	3.22	3.67	3.90
Tarım ilçedeki veterinerler	2.93	2.22	3.41	2.93
Kooperatiften	2.53	2.56	2.81	2.61
Diğer yetiştiriciler	2.43	2.11	2.89	2.50
Tarım teşkilatından	1.98	1.89	2.26	2.04
Kendim araştırıyorum	1.75	2.11	2.56	2.02
Ürün satıcılarından	1.92	1.78	2.15	1.95
Gazete reklamları	1.18	1.22	1.41	1.25
Fuarlardan	1.18	1.22	1.33	1.23
Üniversite	1.35	1.00	1.00	1.20
Muhtar/öğretmen vb gibi köyün ileri gelenlerinden	1.12	1.00	1.00	1.07

Ölçek	Hiç önemli değil	Önemli değil	Orta düzeyde	Önemli	Çok önemli
	1	2	3	4	5

Yeni ürünlerden haberdar olma şekli daha çok TV kanalı ile olmaktadır. Diğer yetiştiriciler, ürün satıcıları ve veterinerler (özel) diğer önemli bilgi kaynaklarıdır (Çizelge 5.26).

Kurumsal kaynaklardan kredi sağlayan işletmelerin en fazla yeni ürünün haberdar olma yolu (3.67) ile televizyon, en az kullanılan haberdar olma kanalı ise gazete reklamlarıdır (Çizelge 5. 26).

Kurumsal olmayan kaynaklardan kredi sağlayan işletmelerin de en fazla yeni ürünün haberdar olma kanalı (2.56) televizyon, en az haberdar olma yolu ise üniversitedir (Çizelge 5. 26).

Öz kaynağını kullanan işletmelerin en fazla yeni ürünün haberdar olma kanalı (3.07) diğer yetiştiricilerdir. En az kullandığı kanalın ise üniversite olduğu ortaya çıkmıştır (Çizelge 5. 26).

Diğer çalışmalarda, işletmelerin yeni ürünün haberdar olma kanalı daha çok diğer çiftçiler olduğu, en düşük haberdar olma şeklinin ise %1 ile kooperatifler olduğu saptanmıştır (Kızılaslan, 2009).

Çizelge 5.26. Finans kaynağına göre süt sığırcılığı faaliyet kolunda yeni ürünün haberdar olma kanallarının önem düzeyi

Bilgi Kaynakları	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İO
	Ortalama			
Televizyon	3.67	2.56	2.22	3.10
Diğer yetiştiriciler	2.67	2.44	3.07	2.73
Ürün satıcılarından	2.42	2.28	2.96	2.53
Veteriner (özel)	2.38	2.11	2.67	2.41
Tarım ilçedeki veteriner	2.22	2.00	2.56	2.27
Tarım teşkilatından	2.08	1.44	1.74	1.89
Fuarlardan	1.38	1.89	2.33	1.71
Kooperatiften	1.73	1.44	1.74	1.69
Kendim araştırıyorum	1.85	1.28	1.37	1.63
Muhtar/öğretmen vb gibi köyün ileri gelenlerinden	1.25	1.44	1.67	1.39
Üniversite	1.35	1.00	1.00	1.20
Gazete reklamları	1.07	1.22	1.33	1.16

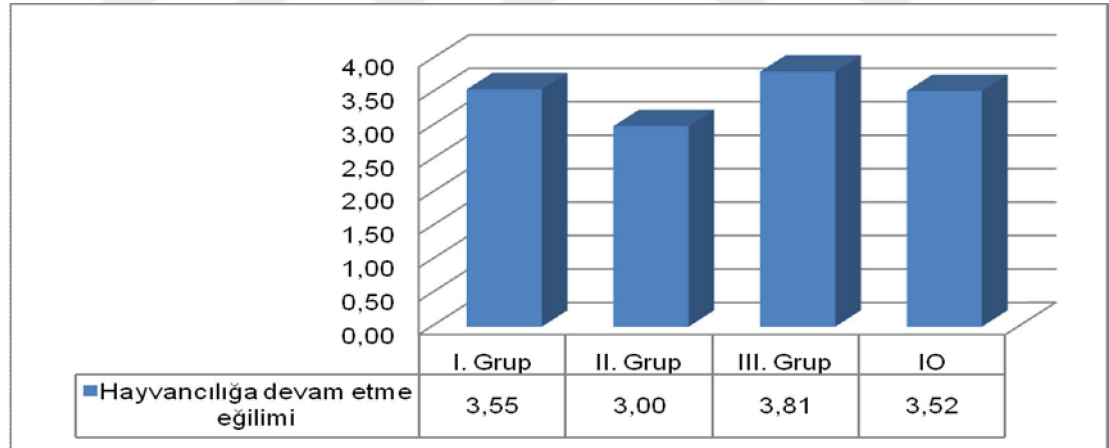
Ölçek	Kesinlikle hayır	Biraz	Kararsızım	Büyük ölçüde	Kesinlikle evet
	1	2	3	4	5

5.2.1.6. Hayvan bakımı

Kurumsal kaynaklardan kredi sağlayan ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde hayvancılığa devam etme eğilimi daha fazladır. Buna karşın finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmeler, üretim faaliyetine devam eğilimi konusunda kararsız kalmışlardır. İşletmelerin hayvancılığa devam etme eğilimi işletmeler ortalaması 3.52 olup, devam etme kararlılığı yönündedir (Şekil 5.6)

İşletmelerde hayvan sürüsü büyüklüğü arttıkça da hayvancılık faaliyetine devam etme eğilimi yükselmektedir. Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile hayvancılık faaliyetine devam kararı arasında istatistiki olarak ilişki vardır (H_8 hipotez).

Hayvansal faaliyetlerini her şekilde sürdürme eğiliminin, finansman kaynağı öz kaynak olan işletmelerde daha yoğun olduğu gözlemlenmiştir. Finansman kaynağı kurumsal olmayanlarda bu eğilim en düşüktür (Şekil 5.6).

Şekil 5.6. İşletmelerin finans kaynağına göre hayvancılığa devam etme eğilimi

Ölçek	Kesinlikle hayır	Hayır	Kararsızım	Evet	Kesinlikle evet
	1	2	3	4	5

Büyükbaş hayvan başına düşen mera arazisi 0.9 dekar olarak tahmin edilmekte ve olması gerekenin çok altında olduğu ifade edilmektedir (GTHB, 2006). Türkiye’de, çayır mera alanlarının azalmakta ve hayvansal üretim için ciddi bir sorun olmaktadır. Bununla beraber, mera tahribatının getireceği problemler de göz ardı edilmemelidir. Tahribatın temel nedeni meraya karşı

hiçbir sorumluluk duyulmadan erken ve aşırı, bir başka ifadeyle, kontrolsüz otlatmadır. Mera olarak nitelenen alanların bölgelere göre ancak %15-50'sinin bitki ile kaplı olduğu ve bu alanların kuru ot veriminin 45–100 kg/da arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Nitelikleri bu düzeye inmiş alanları, öncelikle mera olarak değil, erozyondan korunması gereken alanlar olarak düşünmek daha doğru olur. Buna rağmen bu alanları hayvancılığın hizmetine hazırlamak için mera ıslahına ciddi olarak eğilmek, sorunun büyük ve önemli olduğunu kabul etmek gerekir (Akman vd., 2007).

Bölgedeki süt sığırcılığı işletmecilerinin merada otlatma düzeyi düşüktür (%14.29'u). Öz kaynağını kullanan işletme grubunda merada otlatma durumu daha fazladır (%25.93). Kurumsal kaynaklı kredi kullanan ve kullanmayan işletmelerde merada otlatma durumu sırasıyla %11.67 ve %5.56'dır (Çizelge 5.27).

Çizelge 5.27. İşletmelerin kullandıkları finans kaynağına göre merada otlatma durumu

Finansman kaynağı grupları	Hayır	Evet	Toplam
I	88.33	11.67	100.00
II	94.44	5.56	100.00
III	74.07	25.93	100.00
IV	85.71	14.29	100.00

İşletmelerin mera kullanım ortalamaları günde 1.17 saattir. Finansman kaynağı öz kaynak olan işletmelerde mera kullanım durumu en yüksek (2.07 saat/gün) iken, en düşük değeri 0.44 saat/gün ile finansman kaynağı kurumsal olmayan kaynaklı işletmelerde olduğu gözlemlenmiştir (Çizelge 5.28).

Çizelge 5.28. İşletmelerin finans kaynağına göre mera kullanım durumları

Üretim şubeleri	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	Toplam
	Ortalama			
Mera otlatma süresi(saat/gün)	0.98	0.44	2.07	1.17
Merada otlatma(ay/yıl)	0.12	0.06	0.26	0.14

Finansman kaynağına göre işletmelerin silaj yapma durumu irdelendiğinde; Finansman kaynağı kurumsal olmayan ve öz kaynağını kullanan işletmelerde silaj işletmeciler tarafından yapılmamaktadır. Finansman kaynağı kurumsal olan işletmelerin yalnızca %5'i silaj yaptığını beyan etmiştir. Araştırma sahasında daha fazla hayvanı olan işletmelerde silaj yapılabilmektedir.

Diğer çalışmalarda işletme sahipleri tahıl ekimini %30.1 oranında silaj elde etme amacıyla gerçekleştirildiğini bildirmişlerdir. İşletmelerin %94'ünde silaj kullanıldığı, ancak bunun %13'ünde silajı kendi imkânlarıyla yaptığı sonucu ortaya çıkmıştır (Oğuz vd., 2013b). Bu çalışma bulgularına göre silaj yapma oranı diğer çalışmalara göre düşüktür.

Finansman gruplarına göre işletmelerin silaj yapmama nedenlerinin başında %53.33 oranı ile silaj yapmayı bilmediği beyanı gelmektedir. İşletmelerin %25.71'i teknik alet ekipmanı olmadığını beyan etmiş, %18.10'u finansman kaynağının yetersizliğini ve %2.86'sı dışarıdan aldığı için silaj yapmadığını belirtmiştir. Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerde silaj yapmamanın en yüksek nedeni, %83.33 oranı ile silaj yapmasını bilmemeleri olduğu sonucu çıkmıştır. Kurumsal olmayan kaynaklardan kredi sağlayan ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde silaj yapmasını bilmemesi ve yeterli finansman kaynağı olmaması en yüksek nedenler iken, kurumsal kaynağı kullanan işletmelerde silaj yapmasını bilmemesi ve teknik alet ekipmanının olmaması en yüksek nedenlerdir.

İşletmelerin hayvancılık konusunda bilgilendirilme istekliliği Çizelge 5.29'da verilmiştir. İşletmelerin %70.48'i bilgilendirme istemektedir. Küçük ölçekli işletme gruplarında bu oran en düşüktür (%44.44). Finansman kaynağı kurumsal kaynaklı olan işletmelerde hayvancılık konusunda bilgilendirme istekliliğinde olanların sayısı en fazladır(%80). Finansman kaynağı grupları ile bilgilendirme istekliliği arasında istatistikî olarak fark bulunmaktadır($P<0.05$) (Çizelge 5.29).

Çizelge 5.29. İşletmelerin finans kaynağına göre hayvancılık konusunda bilgilendirme durumu

Finansman kaynağı grupları	Evet	Hayır	Toplam
	%		
I	80.00	20.00	100.00
II	61.11	38.89	100.00
III	55.56	44.44	100.00
İO	70.48	29.52	100.00

** $X^2_{\text{hesap}} > X^2_{\text{cetvel}}$, $X^2_h > X^2_{2, 0.05}$, 6.263 > 5.99

İşletme genişlik gruplarına göre hayvancılık konusunda bilgilendirilmek istenilen konular arasında en yüksek talep işletme ortalamasına göre hayvan bakımı konusu olmuştur (%70.48). Bilgilendirilmek istenilen verim artışı konusu ise işletmelerin sadece %30'u tarafından talep edilmiştir. Finansman kaynağı kurumsal kaynaklar olan işletmelerde bilgilendirilmek istenilen konu işletme ortalamasının da üzerinde, hayvan bakımı olmuştur (%80). Verim artışı konusu ise öz kaynaklarını kullanan işletmelerde daha fazladır (Çizelge 5.30).

Çizelge 5.30. Finans kaynağına göre hayvancılık konusunda bilgilendirilmek istenen konular

Finansman kaynağı grupları	Verim artışı	Hayvan bakımı	Toplam
	%		
I	20.00	80.00	100.00
II	38.89	61.11	100.00
III	44.44	55.56	100.00
İO	29.52	70.48	100.00

İşletmelerin %18.10'u kendisi araştırma yaptığı için bilgilendirilmek istemediğini beyan etmiştir. Finansman kaynağı kurumsal olan I. grupta bu oran %86.67'dir (Çizelge 5.31).

Çizelge 5.31. İşletmelerin finans kaynağına göre hayvancılık konusunda bilgilendirilmek istenmeme nedeni

Finansman kaynağı grupları	Gerek duymuyor	Kendi araştırıyor	Toplam
	%		
I	86.67	13.33	100.00
II	66.67	33.33	100.00
III	81.48	18.52	100.00
İO	81.90	18.10	100.00

İşletme gruplarında %51.43 oranla yenilik uygulama durumu ara sıra cevabı en yüksektir. İşletmelerin %41.90'ı yenilikleri çoğunlukla uygulamakta iken, %6.67'si nadiren uygulamaktadır (Çizelge 5.32).

Finansman kaynağı kurumsal olmayan ve öz kaynak olan işletmelerin %55.56'i ara sıra yenilikleri uygulamaktadır. Finansman kaynağı kurumsal olan işletmelerde yenilik uygulama düzeyi daha fazladır (%48.33'ü) (Çizelge 5.32).

Çizelge 5.32. İşletmelerin finans kaynağına göre yenilikleri uygulama durumu

Finansman kaynağı grupları	Nadiren	Arasıra	Çoğunlukla %	Toplam
I	8.33	48.33	43.33	100.00
II	5.56	55.56	38.89	100.00
III	3.70	55.56	40.74	100.00
IO	6.67	51.43	41.90	100.00

İşletmelerin %70.48'i hijyen uygulamalarında dezenfektanları ön plana çıkarmaktadır. %9.52'si ile eldiven kullanarak yapılmaktadır (Çizelge 5.33).

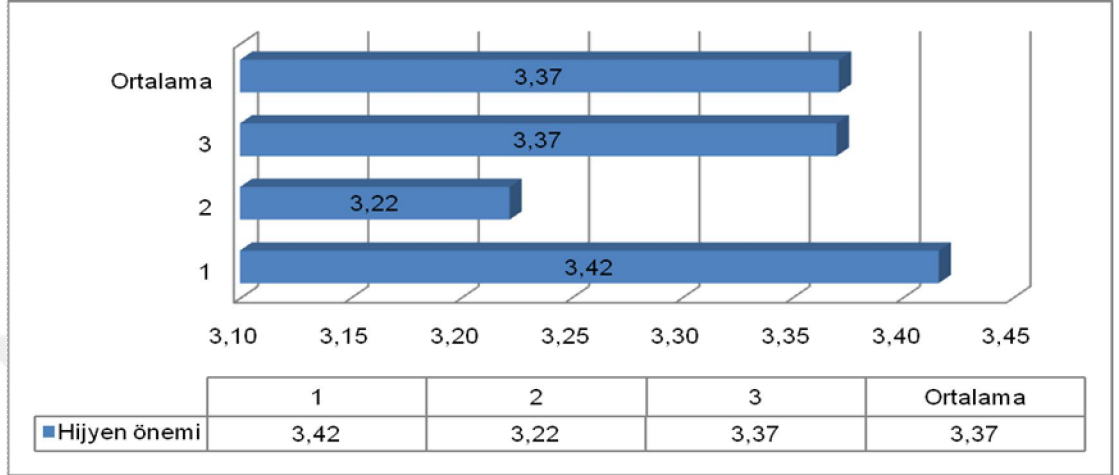
Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerde hijyen şekli %83.33 oranla dezenfektandır ve toplam 15 işletmede uygulanmakta, işletme ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Finansman kaynağı kurumsal olan işletmelerde dezenfektan kullanan işletme sayısı 43'tür (Çizelge 5.33).

Çizelge 5.33. İşletmelerin finans kaynağına göre hijyen uygulamaları

Finansman kaynağı grupları	Eldiven	Dezenfektan	Her ikisi
	N		
I	4	43	13
II	2	15	1
III	4	16	7
IO	10	74	21
	%		
I	6.67	71.67	21.67
II	11.11	83.33	5.56
III	14.81	59.26	25.93
IO	9.52	70.48	20.00

İşletme gruplarına göre hijyene önem verme 3.37 ortalama ile orta düzeyin üzerindedir. İşletmede hayvan sürüsü büyüklüğü artışı ile hijyene verilen önem artmaktadır (P<0.05).

Finansman kaynağı kurumsal olan işletmelerde hijyene verilen önem daha fazladır ve işletme ortalamasının üzerindedir (3.42). Kurumsal olmayan kaynaklardan kredi sağlayan ve öz kaynaklarını kullanan işletmelerde hijyene verilen önemin daha düşüktür (Şekil 5.7).

Şekil 5.7. İşletmelerde hijyenin önemi

Ölçek	Hiç önemli değil	Önemli değil	Orta düzeyde	Önemli	Çok önemli
	1	2	3	4	5

İşletme gruplarına göre uzun vadeli hayvancılık kredisine başvuru durumu %9.52'dir. İşletmedeki hayvan sayısı arttıkça başvuru durumu artmaktadır.

Finansman kaynağı kurumsal olan işletmelerde uzun vadeli hayvancılık kredisine başvuranların oranı %16.67'dir. Finansman kaynağı kurumsal olmayan ve öz kaynağını kullanan işletme gruplarında uzun vadeli krediye başvuru bulunmamaktadır. Finansman kaynağı grupları ile başvuru durumu istatistikî olarak anlamlıdır ($P < 0.05$) (Çizelge 5.34).

Çizelge 5.34. Finansman kaynağına göre işletmelerin uzun vadeli hayvancılık kredisine başvuru durumu

Finansman kaynağı grupları	Oran (%)	
	Evet	Hayır
I	16.67	83.33
II	0.00	100.00
III	0.00	100.00
İÖ	9.52	90.48

Görüşülen işletmelerin, işletmesinde ziraat mühendisi/veteriner çalıştırma durumu düşüktür (%4.76).

Kurumsal finansal kaynak kullanan grupta, işletmesinde ziraat mühendisi/veteriner çalıştırma durumu söz konusudur (%8.33). Diğer gruplarda ziraat mühendisi/veteriner çalıştırılmamaktadır (Çizelge 5.35).

Çizelge 5.35. Finansman kaynağına göre ziraat mühendisi/veteriner çalıştırma durumu

Finansman kaynağı grupları	Hayır	Evet
	Oran (%)	
I	91.67	8.33
II	100.00	0.00
III	100.00	0.00
İÖ	95.24	4.76

İşletme gruplarına göre işletmeleri veteriner hekimin ziyaret sıklığı ayda bir şeklindedir (%44.76'sında). Ayda bir veteriner hekimin ziyareti %55.56 oranı ile öz kaynaklarını kullanan işletmelerde en yüksektir. Kurumsal ve kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerde ise bu oranlar sırasıyla %45.00 ve %27.78'dir (Çizelge 5.36). Bölgede yapılan bir çalışmada hayvanlara düzenli Veteriner Hekim kontrolü yapılmadığı tespit edilmiştir (Elmaz vd., 2010).

Çizelge 5.36. Finansman kaynağına göre işletmesine veteriner hekimin ziyaret sıklığı

Finansman kaynağı grupları	Ayda bir	Üç ayda bir	Yılda bir	Toplam
	%			
I	45.00	46.67	8.33	100.00
II	27.78	66.67	5.56	100.00
III	55.56	22.22	22.22	100.00
İÖ	44.76	43.81	11.43	100.00

İşletmelerin sürüsünde karşılaştığı hastalıklara karşı, %69.52'si veterinerlere danışmakta, %20.95'si kendisi ilaç alıp vermekte, %9.52'si ise köyün ileri gelenlerine danışmakta olduğunu belirtmiştir (Çizelge 5.37).

Finansman kaynağı kurumsal olmayan ve kurumsal olan işletmeler, sürülerine hastalık geldiğinde; ağırlıklı olarak (sırasıyla %83.33 ve %76.67 oranla) veterinerlere danışmaktadırlar (Çizelge 5.37). Elmaz vd., (2010) tarafından bölgede yapılan çalışmada, işletmelerin (%43.2) Tarım İl Müdürlüğü, (%31.8) Burdur İli Damızlık Sığır Yetiştiriciler Birliği, (%10.9)

Veteriner Fakültesi, (%7.8) Köy-Koop. ve (%6.3) serbest veteriner hekimlerden bilgi desteği aldıklarını bildirmişlerdir. Bu çalışmada işletmelerin veteriner hekim çağırma oranı diğer çalışmaya göre oldukça yüksektir. Finansman kaynağı grupları ile işletmelerin sürüsüne karşı hastalık tavrı arasında farklılık bulunmaktadır (Çizelge 5.37).

Çizelge 5.37. Finansman kaynağına göre sürüsünde hastalıklara karşı tavrı

Finansman kaynağı grupları	Hastalıklara karşı tavrı			Toplam
	Köyün ileri gelenlerine soruyorum	Kendisi ilaç alıp veriyor	Veterinere danışıyorum	
	%			
I	8.33	15.00	76.67	100.00
II	0.00	16.67	83.33	100.00
III	18.52	37.04	44.44	100.00
İÖ	9.52	20.95	69.52	100.00

Ele alınan işletmelerin sürüsünde gördüğü hastalığa neden olarak, işletme ortalamasına göre bitkisel üretimde kullanılan kimyasallar %62.86 oranla en yüksek iken, sırasıyla %20.95 oranla yemler ve %16.19 oran ile iklimle bağlı faktörler ifade edilmiştir (Çizelge 5.38).

Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerde bitkisel üretimde kullanılan kimyasallar hayvan sürüsündeki hastalıkların nedeni olarak daha fazla oranda bildirilmektedir(%83.33) (Çizelge 5.38). Burdur ilinde yapılan çalışmada hayvan hastalığında en önemli risk yemler olduğu belirlenmiştir (Elmaz vd., 2010). Öz sermayesini kullanan işletmelerde de yemler hastalık nedeni olarak daha fazla oranda ifade edilmektedir (%40.74). Finansman kaynağı gruplarına göre hastalık nedenleri arasında istatistikî olarak ilişki anlamlıdır ($p < 0.05$) (Çizelge 5.38).

Çizelge 5.38. Finansman kaynağına göre sürüsünde hastalıkların nedeni

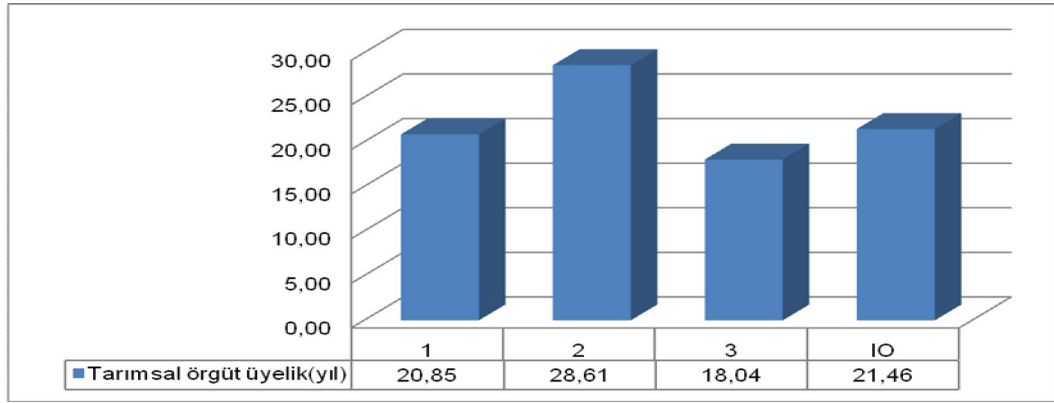
Finansman kaynağı grupları	Yemler	İklimle bağlı faktörler	Bitkisel üretimde kullanılan kimyasallar	İÖ
I	16.67	18.33	65.00	100.00
II	5.56	11.11	83.33	100.00
III	40.74	14.81	44.44	100.00
İÖ	20.95	16.19	62.86	100.00

* $X^2_{\text{hesap}} > X^2_{\text{cetvel}}$, 10.798 > 5.99

Hayvan ölümleri ile karşılaştığında imha şekli; işletmelerin %79.05'unda gömme şeklindedir. İşletmelerin %20.95'i ise diğer yöntemler kullanmaktadır (sokak hayvanlarına vermek vb). Finansman kaynağı kurumsal olmayan ve olan işletme gruplarında hayvan ölümleri sonrası davranış şekli olarak gömüyorum oranı daha yüksektir (sırasıyla %94.44 ve %83.33). Finansman kaynağı gruplarına göre ölen hayvanları imha etme arasında istatistikî olarak ilişki anlamlıdır ($p<0.05$).

Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerde örgütlere üyelik süresi en fazladır (28.61 yıl). Örgüte üyelik süresi kurumsal kaynaklı finans sağlayan işletmelerde 20.85 yıl iken, öz kaynak sahibi işletmelerde örgüte üyelik süresi 18.04 yıl ile işletme ortalamasının altındadır (Şekil 5.8).

Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile işletmelerin örgütlülük süresi arasında ilişki bulunmaktadır (H6 hipotez). Nitekim finansmanını öz kaynağı ile karşılayan işletmelerin örgütlere üyeliğinin daha azdır. Örgüte üyelik kurumsal olmayan ve kurumsal olan işletmelerde daha fazla ve daha uzun sürelidir.

Şekil 5.8. Finansman kaynağına göre işletmelerde örgüte üyelik

Türkiye'de toplam TARSİM sigorta bedeli 11 milyon iken, bu oranın %67'si bitkisel üretim, %33'ü hayvansal üretim yapan işletmelere yapılmıştır. Burdur ili Türkiye'deki tarımsal sigortanın %1'lik payına sahiptir (TARSİM, 2013).

İşletme gruplarına göre işletmelerin yarısından fazlası (%54.29) hayvanlarına sigorta yaptırmamaktadır. Primler düşük olursa yaptıracağını beyan edenlerin oranı ise %45.71'dir (Çizelge 5.39).

Finansman kaynağı öz kaynak olan işletmelerde sigorta yaptırma düşüncesi düşüktür. Nitekim %77.78'si sigorta yaptırmama eğilimindedir. Finansman kaynağı kurumsal olmayan finans kaynağı kullanan işletmelerin %66.67'si, kurumsal finans kaynağı kullanan grubun ise %50'si primlerin düşük olması durumunda sigorta yaptırma istekliliğinde olduklarını beyan etmiştir (Çizelge 5.39).

Çizelge 5.39. Finansman kaynağına göre işletmelerin sigorta yaptırma düşüncesi

Finansman kaynağı grupları	Hayır	Primler düşük olursa	İÖ
		%	
I	50.00	50.00	100.00
II	33.33	66.67	100.00
III	77.78	22.22	100.00
IO	54.29	45.71	100.00

5.2.2. Hayvancılık faaliyetinin ekonomik yapısı

Bu bölümde, süt sığırcılığı yetiştiriciliği yapan işletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarının analizi yapılmıştır. Bu çerçevede işletmelerin süt sığırcılığı üretim faaliyetinden elde ettiği gayrisafi üretim değeri (GSÜD), brüt kar (BK), mutlak kar (MK), nisbi kar (NK), sabit masraflar (SM), değişen masraflar (DM), üretim masrafları (ÜM) gibi ekonomik göstergeleri sunulmuştur.

5.2.2.1. Gayrisafi üretim değeri

Bir üretim dönemindeki işletmelerin ürettikleri bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerleri ile yıl içerisinde meydana gelen prodüktif envanter kıymet artışları toplamı, işletmelerin toplam GSÜD'ni oluşturmaktadır (Erkuş vd., 1995).

Hayvan sayısı büyüklük gruplarına göre işletmelerin hayvancılık gayrisafi üretim değeri Çizelge 5.42'de verilmiştir. İşletme ortalamasında 127445.08

TL'dir. İşletmelerin GSÜD'nin %56.40'ını süt üretimi, %37.30'unu prodüktif demirbaş artışları, %4.03'ünü destekler, %2.26'sını gübre geliri oluşturmaktadır. IV. ve III. işletme gruplarında GSÜD, işletme ortalamasının üzerindedir. Bu değerler sırasıyla 245228.02 TL ve 128941.20 TL'dir. İşletme grupları ile GSÜD arasındaki ilişki istatistikî olarak anlamlıdır (Çizelge 5.40).

Çizelge 5.40. İşletmelerde hayvancılık gayrisafi üretim değeri

Gelirler	İşletme genişlik grupları				İO
	I	II	III	IV	
	TL/İşletme				
Süt üretim değeri*	18544.03	34204.07	70051.00	143208.86	71881.50
Prodüktif demirbaş artışı*	12561.11	23373.00	51245.19	89366.33	47541.90
Destekler*	1976.78	3169.80	4762.30	9350.67	5140.74
Gübre geliri	3644.44	2000.00	2882.72	3302.16	2880.94
Toplam*	36726.36	62746.87	128941.20	245228.02	127445.08
	%				
Süt üretim değeri	50.49	54.51	54.33	58.40	56.40
Prodüktif demirbaş artışı	34.20	37.25	39.74	36.44	37.30
Destekler	5.38	5.05	3.69	3.81	4.03
Gübre geliri	9.92	3.19	2.24	1.35	2.26
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

*İstatistikî olarak anlamlıdır.

Burdur ilinde yapılan diğer bir çalışmada, işletmelerin GSÜD içerisindeki pay dağılımının %57.94'ü süt gelirini oluştururken, %35.54'ünü hayvan değeri oluşturmaktadır (Demircan vd., 2006).

İşletmelerin finansman kaynağı gruplarına göre GSÜD değerleri Çizelge 5.41'de verilmiştir. Finansman kaynağı öz kaynak olan işletmelerin GSÜD en yüksektir (148.220 TL/işletme). GSÜD içerisinde en yüksek payı süt üretim değeri almış olup (%56.40), II. ve III. grup işletmelerde süt üretim değeri payı işletme ortalamasının üzerindedir. Prodüktif demirbaş artışı oranı tüm işletmelerde ortalama %37.30 iken, finansman kaynağı öz kaynak olan işletmelerde diğer gruplara göre değeri en yüksektir (53930 TL/işletme). Desteklerin GSÜD içerisindeki payı %4.03 iken, II.grup işletmelerde 3.538 TL/işletme ile en yüksek paya sahiptir. GSÜD içerisinde gübre geliri payı %2.26'dır. Gruplar arasında en fazla pay kurumsal olmayan kaynaklarla finansman sağlayan işletmelerdedir (Çizelge 5.41).

Demircan vd. (2006), Burdur ilinde süt sgrcılığı faaliyet kolunda hesapladıkları gayrisafi üretim değerinin %57.94unu süt üretim değeri, %35.54unu PDKA, %3.72sini süt primi destekleri, %2.60ını gübre üretim değeri ve %0.20sini ise yem çuvalları satışı oluşturmuştur.

Adana ilinde yapılmış benzer bir çalışmada, işletmelerde elde edilen GSDnin %79.84unu süt üretim değeri, %17.99unu PDKA, %1.39unu süt ürünleri üretim değeri ve %0.79unu da gübre üretim değerinin oluşturduğu tespit edilmiştir (Yılmaz, 2010).

Hatay ilinde yapılmış benzer konuda bir çalışmada, işletmelerin GSDnin %76sını süt ve süt ürünleri, %22sini PDKA ve %2sini de gübre üretim değerinin oluşturduğu hesaplanmıştır (Yılmaz vd., 2003).

Yılmaz vd. (2015) Doğu Akdeniz Bölgesinde süt sgrcılığı işletmelerinin GSDnin %65.12sini süt üretim değerinin oluşturduğunu tespit etmişlerdir. Bunu sırasıyla PDKA (%30.38), gübre üretim değeri (%3.30) ve süt ürünleri üretim değeri (%1.20) takip ettiğini hesaplamışlardır.

Çizelge 5.41. Finansman yapısına göre işletmelerde hayvancılık gayrisafi üretim değeri

Gelirler	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
	TL/işletme			
Süt retim değeri	69245.46	59394.19	86064.24	71881.50
Prodüktif demirbaş artışı	48229.17	35668.89	53930.00	47541.90
Destekler	5255.13	4348.22	5414.89	5140.74
Gübre geliri	2715.05	3538.62	2811.11	2880.94
Toplam	125444.8	102949.9	148220.2	127445.1
	%			
Süt retim değeri	55.20	57.69	58.07	56.40
Prodüktif demirbaş artışı	38.45	34.65	36.39	37.30
Destekler	4.19	4.22	3.65	4.03
Gübre geliri	2.16	3.44	1.90	2.26
Toplam	100.00	100.00	100.00	100.00

5.2.2.2. İşletmelerin desteklemelerden yararlanma durumu

İşletmelerin tarımsal desteklerden yararlanma oranı en yüksek süt primi desteğidir (%88.57). Bunu hayvan başı desteklemesi ve yem bitkileri desteği

takip etmektedir(sırasıyla %47.62 ve %41.90). En az yararlanan tarımsal destek ise danışmanlık desteğidir (%6.67). Buzağı desteğinden yararlanma oranı %24.76'dır. İşletme grupları ile buzağı desteğinden yararlanma durumu arasında istatistik olarak bir ilişki yoktur ($p>0.05$) (Çizelge 5.42).

Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerde süt primi destekleme oranı en fazla iken, süt priminden yararlanan kurumsal kaynaklı finansman sağlayan işletmelerde destek miktarı en fazladır. Destekler arasında hayvan başı desteklemelerden yararlanma oranı %47.62'dir (Çizelge 5.42).

Tarımsal kredi kullanan işletmelerin kredi kullanırken tüm hayvan varlığını İlçe/İl Tarım Müdürlüğü'ne bildirmek durumundadır. Bildirim ne kadar doğru ise o kadar kredi ve destekleme alma hakkına sahip olur. Bu nedenle kredi kullanan işletmelerde finans kaynağı kurumsallaştıkça desteklemeden yararlanmada artış eğilimi gösterdiği tespit edilmiştir. Süt ve hayvan başı destek tutarlarını en fazla kurumsal olmayan kaynaklı kredi kullanan işletmeler yararlanmıştır (Çizelge 5.42). Çalışmanın; "süt sığırcılığı işletmelerinin finansman kaynakları ile tarımsal destekler arasında ilişki vardır" H_7 hipotezidir. Bu noktada da kurumsal olmayan ve kurumsal kaynak kullanan işletmelerde süt primi desteği ve hayvan başı desteklemeden yararlanma oranı ile süreleri daha fazladır.

Çizelge 5.42. Finansman yapısına göre desteklemelerden yararlanma

Destekler	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
Alan bazlı desteklerden yararlanma durumu(%)	20.00	11.11	29.63	20.95
Yem bitkileri desteğinden yararlanma durumu (%)	50.00	27.78	33.33	41.90
Süt primi desteğinden yararlanma durumu (%)	88.33	94.44	85.19	88.57
Hayvan başı desteklemeden yararlanma durumu (%)	45.00	61.11	44.44	47.62
Buzağı desteğinden yararlanma durumu (%)	16.67	27.78	40.74	24.76
Danışmanlık desteğinden yararlanma durumu (%)	8.33	5.56	3.70	6.67
Alan bazlı desteklerden yararlanma süresi(yıl)	0.15	0.11	0.30	0.18
Yem bitkileri desteğinden yararlanma süresi (yıl)	0.95	0.56	0.67	0.81
Süt primi desteğinden yararlanma süresi (yıl)	3.53	4.06	2.67	3.40
Hayvan başı desteklemeden yararlanma süresi (yıl)	1.15	2.50	1.56	1.49
Buzağı desteğinden yararlanma süresi (yıl)	0.17	0.28	0.41	0.25
Danışmanlık desteğinden yararlanma süresi (yıl)	0.08	0.06	0.04	0.07

5.2.2.3. Üretim masrafları

İşletme masrafları; sabit ve değişken masraflar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sabit masraflar, üretim hacmine bağlı olmayan masraflardır. İster üretim yapılsın, ister yapılmıyın bu masraflar meydana gelecektir. Değişken masraflar ise, üretim hacmine bağlı olan masraflardır. Bu masraflar üretim yapıldığı sürece ortaya çıkmaktadır (Rehber, 1993).

İşletmelerin üretim maliyetleri, finansman kaynaklarına göre Çizelge 5.43'te sunulmuştur. Buna göre işletmeler ortalamasında üretim masrafları 105556.46 TL'dir (Çizelge 5.43).

İşletmeler ortalamasında, üretim maliyetleri içerisinde değişen masraflar %71.05, sabit masraflar %28.95 paya sahiptir. Değişen masraflar toplamı 74999.85 TL, sabit masraflar toplamı ise 30556.61 TL'dir (Çizelge 5.43).

Değişen masraflar içerisinde yem giderleri en önemli maliyet kalemidir. İşletmelerin ortalama yem giderleri 67988.33 TL'dir. Üretim maliyetleri içerisindeki yem giderinin payı %64.41'dir. Değişen masrafları oluşturan diğer maliyet unsurları; veteriner gideri 2942.86 TL, tuz maliyeti 798.86 TL, elektrik ve su maliyeti toplamı ise 1209.05 TL, sigorta - vergi maliyeti 603.43 TL, suni tohumlama maliyeti 561.10 TL, pazarlama maliyeti 312.14 TL, makine tamir-bakım maliyeti 211.71 TL, yakıt maliyeti 272.38 TL'dir (Çizelge 5.43).

Sabit masraflar içerisinde en yüksek pay işçilik masrafıdır (12024.77 TL). diğer önemli sabit maliyet unsurları; inek amortismanı 9127.10 TL, inek faizi 4107.20 TL, genel idari giderler 2250.00 TL, makine amortismanı 675.51 TL, bina faizi 612.14 TL, makine faizi 337.76 TL, bina amortismanı 244.86 TL, bina tamir-bakım gideri ise 189.05 TL'dir (Çizelge 5.43).

Finansman gruplarında değişen masrafların payı; kurumsal kaynak kullanan işletmelerde %71.81, öz kaynak kullananlarda %70.28 ve kurumsal olmayan kaynak kullananlarda ise %69.56'dır. Sabit masrafların payı ise kurumsal

kaynak kullanan işletmelerde %28.19, öz kaynak kullananlarda %29.72 ve kurumsal olmayan kaynak kullananlarda %30.44'tür (Çizelge 5.43).

Üretim maliyetleri öz kaynakları kullanan işletmelerde daha fazladır (117119.75 TL). En düşük ise 88776.87 TL ile kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerdedir (Çizelge 5.43).

İncelenen bütün gruplarda yem masrafı en önemli masraf kalemidir (Çizelge 5.43).

Diğer çalışmalarda da işletme maliyetini etkileyen en önemli faktör yem olup, maliyetin yaklaşık %60'ını, konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda ise %80'e yakınına meydana getirmektedir.

İşçilik masrafları ise ikinci sırada yer almakta ve maliyetin yaklaşık %20'sini meydana getirmektedir. Geri kalan masraflar yani ahır ve samanlık masrafı inek sermayesinin faizi, inek amortismanı, alet ve makine masrafları, veteriner ve ilaç masrafları, aydınlatma giderleri ve su masrafları maliyetin yaklaşık %20'sini meydana getirmektedir (Aksoy,1987).

Adana ilinde yapılmış bir çalışmada, işletmelerin toplam değişen masrafları içerisinde yem masrafının %89.34 ile en yüksek pay aldığı belirlenmiştir (Yılmaz, 2010). Yılmaz vd., (2000), Hatay ilinde yaptıkları çalışmada, işletmelerin süt sığırcılığı değişen masrafları içerisinde yem masrafının %77.17 ile en yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Gül (1998), Adana ilinde yaptığı çalışmada ise, değişen masrafların önemli bir bölümünü (%85.6) yem masraflarının oluşturduğu belirlemiştir. Aktürk vd. (2005), Çanakkale Biga'da yaptıkları çalışmalarında, yem masraflarının değişen masraflar içerisindeki payını %71.3 olarak bulmuşlardır. Şahin (2001) ise Kayseri ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerde değişen masraflar içinde yem masraflarının payını %86.6 olarak bulmuştur.

Demircan vd. (2006), Burdur ilinde süt sığırcılığı konusunda yaptıkları çalışmalarında değişen masrafların üretim masrafları içerisindeki payını

%68.31 olarak hesap etmişlerdir. Sabit masrafların payını ise %31.69 olarak tespit etmişlerdir.

Yılmaz vd. (2015), Doğu Akdeniz Bölgesindeki süt sığırcılığı işletmelerinde üretim masrafları içerisinde değişen masrafların payını %72.27 ve sabit masrafların payını da %27.73 olarak tespit etmişlerdir. Yılmaz (2010), Adana ilinde yaptığı benzer bir çalışmada, ortalama üretim masrafları içerisinde değişen masrafların daha yüksek oranda olduğunu (%72.39) saptamıştır. Öztürk ve Karkacier (2008), Tokat ilinde yaptıkları çalışmada ise, üretim masrafları içerisinde değişen masrafların payını %83.59 ve sabit masrafların payını %27.61 olarak bulmuşlardır.

Demircan vd. (2006), yem masraflarının toplam üretim masraflarının %58.20'sini oluşturduğunu hesaplamışlardır.

Çizelge 5.43. Finansman kaynağına göre işletmelerde maliyet unsurları

Maliyet unsurları	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
	Maliyet (TL/işletme)			
Yem Masrafları	68694.93	55433.41	74788.05	67988.33
-Kesif yem	13400.03	15782.53	20366.97	15599.96
-Kaba yem	19266.06	14065.93	26549.91	20247.60
-Dane yem	36028.85	25584.95	27871.17	32140.78
Veteriner	2997.67	2684.44	2993.33	2942.86
Tuz	797.00	800.00	802.22	798.86
Elektrik	600.50	597.22	844.81	662.76
Su	614.17	507.22	810.37	646.29
Sigorta	672.00	480.00	533.33	603.43
Suni tohumlama	573.25	451.11	607.41	561.10
Pazarlama	303.00	378.89	287.96	312.14
Makine tamir-bakım	226.50	160.00	213.33	211.71
Yakıt	202.25	262.22	435.00	272.38
Değişen masraflar toplamı	75681.27	61754.53	82315.83	74999.85
Genel idari giderler	2270.44	1852.64	2469.47	2250.00
Daimi işçi	10642.57	12577.58	15102.20	12024.77
Bina amortismanı	252.33	213.89	248.89	244.86
Bina faizi	630.83	534.72	622.22	612.14
Bina tamir-bakım	125.83	188.89	329.63	189.05
İnek amortismanı	9133.28	7199.01	10398.77	9127.10
İnek faizi	4109.98	3239.56	4679.44	4107.20
Makine amortismanı	716.06	600.54	635.40	675.51
Makine faizi	358.03	300.27	317.70	337.76
Diğer faiz	1466.34	315.25	-	988.23
Sabit masraflar toplamı	29705.69	27022.34	34803.72	30556.61
Üretim masrafları	105386.95	88776.87	117119.55	105556.46
	Üretim masrafları içerisindeki payı (%)			
Yem Masrafları	65.18	62.44	63.86	64.41
-Kesif yem	12.72	17.78	17.39	14.78
-Kaba yem	18.28	15.84	22.67	19.18
-Dane yem	34.19	28.82	23.80	30.45
Veteriner	2.84	3.02	2.56	2.79
Tuz	0.76	0.90	0.68	0.76
Elektrik	0.57	0.67	0.72	0.63
Su	0.58	0.57	0.69	0.61
Sigorta	0.64	0.54	0.46	0.57
Suni tohumlama	0.54	0.51	0.52	0.53
Pazarlama	0.29	0.43	0.25	0.30
Makine tamir-bakım	0.21	0.18	0.18	0.20
Yakıt	0.19	0.30	0.37	0.26
Değişen masraflar toplamı	71.81	69.56	70.29	71.05
Genel idari giderler	2.15	2.09	2.11	2.13
Daimi işçi	10.10	14.17	12.89	11.39
Bina amortismanı	0.24	0.24	0.21	0.23
Bina faizi	0.60	0.60	0.53	0.58
Bina tamir-bakım	0.12	0.21	0.28	0.18
İnek amortismanı	8.67	8.11	8.88	8.65
İnek faizi	3.90	3.65	4.00	3.89
Makine amortismanı	0.68	0.68	0.54	0.64
Makine faizi	0.34	0.34	0.27	0.32
Diğer faiz	1.39	0.36	-	0.94
Sabit masraflar toplamı	28.19	30.44	29.71	28.95
Üretim masrafları	100.00	100.00	100.00	100.00

İşletmelerin büyükbaş hayvan birimi başına maliyetleri finansman kaynaklarına göre Çizelge 5.44'te verilmiştir. Buna göre işletmeler

ortalamasında BBHB başına düşen üretim masrafları 3892.54 TL'dir. Değişen masraflar 2765.76 TL, sabit masraflar ise 1126.78 TL'dir.

Değişen masraflar içerisinde en yüksek gider, yem masraflarıdır. Finansman kaynağına göre işletmelerin BBHB başına ortalama yem giderleri 2.507 TL, olup kurumsal finansman kaynağı kullanan işletmelerde daha fazladır (2618.47 TL), öz kaynakları kullanan işletmelerde en azdır (2339.02 TL) (Çizelge 5.44).

BBHB başına düşen değişen masraflar içerisinde veteriner gideri 108.52 TL, tuz maliyeti 29.46 TL, elektrik-su maliyeti 48.27 TL, sigorta 22.25 TL, suni tohumlama maliyeti 20.69 TL, pazarlama maliyeti 11.51 TL, makine tamir-bakım 7.81 TL, yakıt 10.04 TL'dir (Çizelge 5.44).

BBHB düşen sabit masraflar içerisinde en yüksek değeri daimi-aile işgücü masrafıdır (443.39 TL). İnek amortismanı 336.58 TL, inek faizi 151.46 TL, genel idari giderler 82.97 TL, faiz 36.44 TL, bina faizi 22.57 TL, makine faizi 12.46 TL, makine amortismanı 24.91 TL, bina amortismanı 9.03 TL, bina tamir-bakım gideri ise 6.97 TL'dir (Çizelge 5.44).

Çizelge 5.44. Finansman kaynağına göre işletmelerde büyükbaş hayvan birimi başına maliyet

Maliyet unsurları	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
	Maliyet (TL/BBHB)			
Yem Masrafları	2628.47	2399.14	2339.02	2507.21
-Kesif yem	512.72	683.06	636.98	575.28
-Kaba yem	737.17	608.77	830.36	746.67
-Dane yem	1378.57	1107.31	871.68	1185.26
Veteriner	114.70	116.18	93.62	108.52
Tuz	30.50	34.62	25.09	29.46
Elektrik	22.98	25.85	26.42	24.44
Su	23.50	21.95	25.34	23.83
Sigorta	25.71	20.77	16.68	22.25
Suni tohumlama	21.93	19.52	19.00	20.69
Pazarlama	11.59	16.40	9.01	11.51
Makine tamir-bakım	8.67	6.92	6.67	7.81
Yakıt	7.74	11.35	13.60	10.04
Değişen masraflar toplamı	2895.79	2672.70	2574.45	2765.76
Genel idari giderler	86.87	80.18	77.23	82.97
Daimi işçi	407.14	544.25	472.33	443.39
Bina amortismanı	9.65	9.26	7.78	9.03
Bina faizi	24.14	23.14	19.46	22.57
Bina tamir-bakım	4.81	8.18	10.31	6.97
İnek amortismanı	349.47	311.57	325.22	336.58
İnek faizi	157.26	140.21	146.35	151.46
Makine amortismanı*	27.40	25.99	19.87	24.91
Makine faizi*	13.70	13.00	9.94	12.46
Diğer faiz*	56.10	13.64	-	36.44
Sabit masraflar toplamı	1136.54	1169.42	1088.49	1126.78
Üretim masrafları	4032.33	3842.12	3662.94	3892.54

*İstatistiki olarak anlamlıdır.

5.2.2.4. İşletmelerde karlılık göstergeleri

Toplam işletme masrafları değişken ve sabit masraflardan oluşmuştur. Brüt kâr, üretim faaliyetlerinin rekabet güçlerini belirleyen ve işletme organizasyonunun başarısını gösteren önemli bir kriterdir (Erkuş vd., 1995). GSÜD'den değişken masraflar çıkartılarak brüt kâr hesaplanmıştır.

Brüt kar, gayri safi üretim değerinden toplam değişen masrafların çıkarılması ile elde edilir. Bir işletmede net bir gelir elde edebilmek için, toplam brüt karın, değişen masrafların dışında kalan masraf unsurlarından büyük olması gerekir. Bu bakımdan işletmede gelir elde etmek için brüt karı azamiye çıkarmak başlıca amaçtır (Aygören, 2010).

Brüt kâr işletmenin çeşitli üretim kollarını karşılaştırmaya elverişli olan bir kıymettir. Brüt kâr hesabında sabit masraflar dikkate alınmadığı için daha kesin ve tutarlı sonuçlara ulaşılabilmektedir (Karagölge, 1996).

İşletme başına toplam brüt kar değerleri Çizelge 5.45'de verilmiştir. Buna göre, tüm işletmeler genelinde ortalama brüt kar 52445.23 TL/işletme'dir. İşletme genişlik gruplarına göre brüt kar; IV. Grup (27 baş ve üzeri) işletmelerde işletme ortalamasının üzerinde 101482.96 TL/işletme iken, 1-6 baş işletmelerde 14966.42 TL, 7-12 baş işletmelerde 25692.30 TL ve 13-26 baş işletmelerde 52670.21 TL'dir. BBHB başına brüt kar değeri işletme genişlik grupları irdelendiğinde; II. grupta (7-12 baş) işletme ortalamasının üzerindedir (2081.47 TL/BBHB).

Nisbi kâr ise gayrisafi üretim değerinin üretim masraflarına oranlanmasıyla bulunmaktadır. Net kar ise, hayvansal üretim sonucunda elde edilen gayri safi üretim değerinden toplam üretim masraflarının çıkartılmasıyla elde edilir. Bu değer daha çok tarımsal işletmelerin kendi içerisinde başarısını tespit etmeye olanak tanımaktadır. Kar, gelir ile gider arasındaki farktır. İşletmenin temel amacı da, kar elde etmek ve bu karı en yüksek yapmak için yollar aramaktır. Gayri safi üretim değeri ile üretim masrafı arasındaki farka mutlak kar denir (Kıral vd., 1999).

İşletme gruplarını nispi kar değerine irdelendiğinde; işletme ortalamasında 1.21'dir. Nispi kar IV. grup işletmelerde en yüksek iken, I. grup işletmelerde en düşüktür.

İşletme gruplarına göre ortalama mutlak kar işletme başına 21888.62 TL/işletme'dir. 1-6 baş hayvan bulunduran I.grup işletmelerde mutlak kar 166.35 TL ile en düşük çıkmıştır.

İncelenen işletmelerde 1 lt sütün üretim maliyeti Çizelge 5.47'de verilmiştir. İşletmelerin birim süt üretim maliyetleri, üretim maliyetlerinin süt üretimlerine oranlanması ile hesaplanmıştır. 1 kg sütün maliyeti işletme ortalaması 0.63 TL, satış fiyatı 0.82 TL'dir.

Diğer çalışmalarda, 1 kg sütün maliyeti 1.072 TL çıkmıştır (Bülbül vd., 1994). 2006 yılında yapılan bir çalışmada ise, 1 kg süt satış fiyatı 0.468 TL iken sütün maliyeti 0.455 TL'dir (Demircan vd., 2006). Diğer bir çalışmada, 73 işletmede yapılan anket çalışması sonucuna göre 1 kg sütün maliyeti 0.61 TL, satış fiyatı ise 0.73 TL olarak belirlenmiştir (Gündüz vd., 2011).

Çizelge 5.45. İşletmelerde karlılık ve birim maliyet göstergeleri

Göstergeler	İşletme genişlik grupları				
	I	II	III	IV	İO
Brüt kar(TL/işletme)	14966.42	25692.30	52670.21	101482.96	52445.23
Brüt kar(TL/BBHB)	1939.49	2081.47	1883.07	1923.36	1934.02
Mutlak kar(TL/işletme)	166.35	10047.15	21570.24	47050.01	21888.62
Mutlak kar(TL/BBHB)	21.56	813.97	771.18	891.72	807.19
Nisbi kar(işletme)	1.00	1.19	1.20	1.24	1.21
Nisbi kar(BBHB)	0.91	1.25	1.32	1.36	1.30
1 kg süt maliyeti	0.95	0.64	0.62	0.61	0.63
1 kg süt satış fiyatı	0.87	0.80	0.81	0.83	0.82
Üretim maliyeti(TL/işletme)	105556.46	105556.46	105556.46	105556.46	105556.46
Üretim maliyeti(TL/BBHB)	4737.80	4269.49	3838.74	3755.98	3892.61

Finansman kaynaklarına göre işletmelerin karlılık göstergeleri ve birim süt maliyeti değerleri Çizelge 5.46'da verilmiştir. Buna göre, brüt kar; 65904.41 TL/işletme ile en yüksek değeri öz sermayesini kullanan işletmelerdedir. BBHB düşen brüt kar değerleri de en fazla öz sermayesini kullanan işletmelerdedir (Çizelge 5.46).

Mutlak kar işletme başına en yüksek değerini 31100.69 TL ile öz sermayesini kullanan işletmeler gerçekleştirmiştir. En düşük değerini 14173.06 TL ile kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmelerdedir. BBHB düşen mutlak kar değeri de öz sermayesini kullanan işletmelerdedir (972.68 TL/BBHB) (Çizelge 5.46).

Dolayısıyla nispi kar sonucu da 1.27 değeri ile öz sermayesini kullanan işletmelerde en yüksektir (Çizelge 5.46).

1 kg sütün maliyeti de 0.58 TL ile öz sermayesini kullanan işletmelerde en düşüktür. Bu değer kurumsal kaynak kullanan işletmelerde 0.64 TL, kurumsal

kaynak kullanmayan işletmelerde 0.70 TL'dir. Satış fiyatı ise işletmelerde 0.82 ile 0.84 TL arasında değişmektedir (Çizelge 5.46).

Araştırmada “Süt sığırcılığı işletmelerinin finansman kaynakları ile karlılığı arasında ilişki vardır” H₃ hipotezi test edilmiş, her ne kadar öz sermayesini kullanan işletmeler ortalamasında mutlak kar, nisbi kar değerleri daha yüksek olsa da istatistiki açıdan farklılık bulunmamıştır.

Çalışmada üretim maliyeti, öz finansmanını kullanan işletmelerde daha düşüktür. İşletme finansmanını yabancı kaynak ile karşılayan çiftliklerde maliyet daha yüksektir. Buna karşın “Burdur süt sığırcılığı işletmelerinde finansman kaynakları ile maliyeti arasında ilişki vardır” H₄ hipotezi testinde istatistiki açıdan gruplar arasında farklılık tespit edilmemiştir.

Çizelge 5.46. Finansman kaynağına göre işletmelerde karlılık göstergeleri ve birim maliyet

Göstergeler	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
Brüt kar(TL/işletme)	49763.54	41195.40	65904.41	52445.23
Brüt kar(TL/BBHB)	1904.10	1782.92	2061.18	1934.02
Mutlak kar(TL/işletme)	20057.86	14173.06	31100.69	21888.62
Mutlak kar(TL/BBHB)	767.47	613.40	972.68	807.19
Nispi kar(işletme)	1.19	1.16	1.27	1.21
Nispi kar(BBHB)	1.27	1.20	1.43	1.30
1 kg süt maliyeti	0.64	0.70	0.58	0.63
1 kg süt satış fiyatı	0.82	0.84	0.82	0.82
Üretim maliyeti(TL/işletme)	105386.95	88776.87	117119.55	105556.46
Üretim maliyeti(TL/BBHB)	4032.41	3842.23	3662.95	3892.61

5.3. İşletmelerin Kredi Kullanımı

5.3.1. İşletmelerin kredi kullanım kaynakları

Tarımsal işletmelerde finansman kaynakları öz finansman ve yabancı finansman olarak ikiye ayrılmaktadır. Öz finansman işletmenin kendi yarattığı kaynağı yine işletmede kullanarak faaliyetlerini devam ettirmesidir. Yabancı finansman ise ödünç alınan parayı faaliyetlerde kullanmayı ifade etmektedir. Tarımsal üretimi finanse etmek ile kırsal kesimi finanse etmek temelde aynı işlemler gibi görünmekle birlikte, bu iki tür finansman arasında çok ciddi farklar mevcuttur. Öncelikle tarımsal üretim her zaman kırsal kesimdeki nüfus tarafından yapılmamaktadır. Şehirlerde yaşayan sermaye sahibi kişilerin marjinal sermaye getirisi oldukça yüksek olan tarımsal üretime yatırım yapması sık rastlanan bir durumdur. Diğer yandan kırsal kesimde yaşayan kişilerin finansman ihtiyaçları yalnızca tarımsal üretimden kaynaklanmamaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde kırsal kesimin bireysel finansman ihtiyaçlarını karşılayan dev kuruluşlar mevcuttur. Ancak gelişmekte olan ülkelerde tarım ürünleri piyasalarının yeteri kadar gelişmemesi nedeniyle ürün fiyatlarının oldukça değişken olması ve bu durumun kırsal kesimde yaşayanların ödeme gücünün tespiti konusunda zorluk oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde kırsal kesimin bireysel finansman ihtiyaçları ya resmi olmaya kanallardan (akrabalardan borç alma, tefecilerden borç alma) ya da devlet destekli tarımsal üretim kredilerinin amaç dışı kullanımı yoluyla sağlandığı görülmektedir (Kandemir, 2010).

Bankaların ortama mevduat vadelerinin 30–45 gün olduğu düşünüldüğünde risk ve belirsizliklerle dolu uzun vadeli kredi kullandırma bankalar açısından önemli bir engel oluşturmaktadır. Buna ek olarak tarım sektörünün genellikle yasalarla korunan belirli faiz oranları üzerinden kredilendirilme zorunluluğuyla bankalar için düşük kar anlamına gelmektedir. Özellikle küçük tarımsal işletmeleri finanse etme konusunda faaliyet gösteren bir finansal kuruluş her ne kadar riski tabana yaymış gibi görünse de aslında aynı doğa koşullarından aynı şekilde etkilenen büyük bir işletmeyi finanse etmiş durumdadır

(Kandemir, 2010). İşletmelerin 2015 yılında tarımsal kredi kullanma durumu kaçınılmaz bir sonuçtur.

Çalışmada yabancı kaynak kullanımı işletmeler ortalamasında 17050 TL'dir. Kurumsal kaynak kullanan işletmelerde bu değer 29004.17 TL iken kurumsal kaynak kullanmayan işletmelerde 2777.78 TL'dir.

Kurumsal kaynak kullanan işletmelerin oranı %57.14'tür. Bu işletmelerin %60'ı incelenen dönem itibari ile T.C. Ziraat Bankasından (ZB) kredi kullanmıştır. Diğer bankalardan (DB) kredi kullanan işletmelerin sayısı 10, oranı ise %16.67'dir. Kurumsal kaynak kullanan işletmelerin %78.33'ü Tarım Kredi Kooperatifleri(TKK)'nden kredi kullanmaktadır.

Bölge itibariyle işletmelerin %44.76'sı Tarım Kredi Kooperatifinden, %34.29'u Ziraat Bankasından, %17.14'ü kurumsal olmayan kaynaklardan ve %9.52'si Özel Bankalardan kredi kullanmıştır (Çizelge 5.47).

Çizelge 5.47. İşletmelerin finansal kaynak kullanımına göre finansman türü

Finansman kaynağı	Kurumsal kaynak kullanan işletmeler	Kurumsal olmayan kaynak kullanan işletmeler	İşletmeler toplamı
		N	
Ziraat Bankası	36	-	36
Özel Bankalar	10	-	10
Tarım Kredi Kooperatifi	47	-	47
Kurumsal olmayan kaynaklar	-	18	18
		%	
Ziraat Bankası	60.00	-	34.29
Özel Bankalar	16.67	-	9.52
Tarım Kredi Kooperatifi	78.33	-	44.76
Kurumsal olmayan kaynaklar	0.00	100.00	17.14

Vadesi bir yıla kadar olan krediler, kısa vadeli krediler olarak nitelendirilmektedir. Orta ve uzun vadeli krediler ise, vadesi bir yılı aşan kredilerdir.

İşletmelerin yabancı kredilerin vade tercihleri de alınmıştır. Kısa vadeli krediyi tercihi hakimdir (%70.38'i) (Çizelge 5.48).

Finansman kaynağı kurumsal kaynaklar olan işletmelerin %75.17'si kısa vadeli, %16.5'i uzun vadeli krediyi tercih etmektedir. Finansman kaynağı

kurumsal olmayan kaynaklar olan işletmelerin ise %67.78'i kısa vadeli, %10'u uzun vadeli krediyi, öz kaynaklar grubu işletmelerin ise %61.48'i kısa vadeli krediyi, %13.43'ü uzun vadeli krediyi tercih etmektedir (Çizelge 5.48).

Çizelge 5.48. Kullanacağı yabancı kredilerde vade tercihleri

Vade süresi	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
	%			
Kısa vadeli	75.17	67.78	61.48	70.38
Uzun vadeli	16.50	10.00	8.89	13.43

5.3.2. İşletmelerin kredi kullanımında önem verdiği kriterler

Finansman kaynağını kurumsal kaynaklardan sağlayan işletmelerde finansman kaynağı seçimi önemi kredi kullanımı sonrası bankanın verdiği hizmet ile önemlidir. Zor durumda kalınırsa bankanın takınacağı tutum orta düzeyde önemli iken, kredinin maliyeti ve sektördeki uzmanlığı önemli değil iken banka büyüklüğü en düşük önem nedeni olarak cevaplanmıştır.

Finansman kaynağı kurumsal olmayan kaynaklardan sağlanan işletmelerde ilk önem tercihi kredi kullanım sonrası bankanın takınacağı tutum olarak cevaplanmıştır. Finansman kaynağı öz kaynaklardan oluşan işletmelerde de kredi kullanım sonrası bankanın sergileyeceği tutum, ilk tercih nedeni olarak seçilmiştir (Çizelge 5.49).

Çizelge 5.49. Finansman kaynağı seçiminde önem verilen kriterler

Tercihler	Finansman kaynağı grupları			
	I	II	III	İÖ
	Ortalama			
Kredi kullanımı sonrasında bankanın sunduğu hizmetler (danışmanlık)	3.72	3.33	3.48	3.59
Zor durumda kalınırsa bankanın takınacağı tutum	3.05	2.83	2.89	2.97
Kredinin maliyeti	2.60	3.67	2.78	2.83
Sektördeki uzmanlığı	2.58	2.67	2.74	2.64
Banka büyüklüğü	2.32	2.28	2.67	2.40

Ölçek	Hiç önemli değil	Önemli değil	Orta düzeyde	Önemli	Çok önemli
	1	2	3	4	5

Finansman kaynağı öz kaynak olan işletmelerde tarım dışı işte çalışan işletmeci yoktur. Finansman kaynağı kurumsal olanlarda bu oran %11.67

iken, kurumsal olmayan kaynaklar kullanan işletmelerde tarım dışı istihdam oranı %11.11'dir (Çizelge 5.50).

Çizelge 5.50. Finansal kaynağı grupları itibariyle tarım dışı işte çalışma durumu

Finansman kaynağı grupları	Çalışan	Çalışmayan	Toplam
	(%)	(%)	
I	11.67	88.33	100.00
II	11.11	88.89	100.00
III	0.00	100.00	100.00
İO	8.57	91.43	100.00

5.3.3. İşletmelerin uzun vadeli hayvancılık kredisi kullanımı

Finansmanını öz kaynak ve kurumsal olmayan kaynaklardan sağlayan işletmelerin uzun vadeli hayvancılık kredisine başvurusu olmamıştır. Finansman kaynağı kurumsal kaynaklardan oluşan işletmelerin uzun vadeli hayvancılık kredisine başvuru oranı %16.67'dir. Bu oran bölge geneli için %9.52'dir (Çizelge 5.51).

Çizelge 5.51. Uzun vadeli hayvancılık kredisine başvuru durumu

Finansman kaynağı grupları	Hayvancılık Kredisine Başvuru	
	Evet	Hayır
	Oran (%)	
I	16.67	83.33
II	0.00	100.00
III	0.00	100.00
İO	9.52	90.48

5.3.4. İşletmelerin yabancı kaynak kullanımında çeşitli tercihleri

İşletmelerin yabancı kaynaklardan öncelikli olarak bankalardan (%44.76), kredi kooperatiflerinden (%21.91), diğer kaynaklardan (%33.33) yararlanmaktadır (Çizelge 5.52).

Finansman kaynağı kurumsal kaynaklar olan işletmelerin %43.33'ü bankaları, %31.67'si kredi kooperatiflerini ve %25.00'ü diğer kaynakları birincil olarak tercih etme eğilimindedir (Çizelge 5.52).

Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerin ise %66.67'si bankaları, %33.33'ü diğer kaynakları birincil olarak tercih etmektedir. Finansman kaynağı öz kaynaklar olan işletmelerde ise %51.85'i diğer kaynakları, %33.33'ü bankaları ve %14.81'i kredi kooperatifini birincil olarak tercih edeceği ortaya çıkmıştır (Çizelge 5.52).

Diğer çalışmalarda işletmelerin birinci sırada kullandığı kaynak %59 oranla Ziraat Bankası sonucu çıkmıştır (Özcan, 2009).

Çizelge 5.52. Yabancı kaynaklardan birinci sırada yararlanma kanalı

Finansman grupları	kaynağı	Oran (%)			İÖ
		Bankalar	Kredi Kooperatifleri	Diğer kaynaklar	
I		43.33	31.67	25.00	100.00
II		66.67	0.00	33.33	100.00
III		33.33	14.81	51.85	100.00
IO		44.76	21.91	33.33	100.00

Finansman kaynağı kurumsal olmayan olan işletme gruplarında, yeni tesis yatırımlarında dış finansman tercihi işletmelerin %55.56'sı birinci sırada, %5.56'sında üçüncü sırada ve %38.89'unda dördüncü sırada olacağını ifade etmiştir.

Finansman kaynağı kurumsal olan işletme gruplarında ise yeni tesis yatırımları için dış finansmana, birinci sırada işletmecilerin %53.33'ünün, üçüncü sırada %23.33'ünün ve dördüncü sırada %23.33'ünün başvuracağı tespit edilmiştir.

Öz kaynağını kullanan işletmelerde ise yeni tesis için dış finansmana başvurma birinci sıra önceliği, işletmelerin %37.04'ündedir (Çizelge 5.53).

Çizelge 5.53. Yeni tesis yatırımları amacıyla finansman kullanım sıralaması

Finansman kaynağı grupları	1.	2.	3.	Toplam
	%			
I	53.33	23.33	23.33	100.00
II	55.56	5.56	38.89	100.00
III	37.04	11.11	51.85	100.00
İÖ	49.52	17.14	33.33	100.00

Finansman kaynaklarına göre yeni ekipman yatırımları için finansman kullanım sıralamasında, I. grup işletmelerin öncelik sırasının ikincil sırada olduğunu belirtilmiştir. II. grup işletmelerin %22.22'sinin yeni ekipman yatırımları için birinci tercihi dış finansmandır.

İşletmeler ortalamasında, yeni ekipman yatırımları için dış finansmanın kullanımı %16.19'unda birinci sıradadır (Çizelge 5.54).

Çizelge 5.54. Yeni ekipman yatırımları için finansmanın kullanım sıralaması

Finansman kaynağı grupları	Sıralama				Toplam
	1.	2.	3.	4.	
%					
I	8.33	56.67	5.00	30.00	100.00
II	22.22	22.22	5.56	50.00	100.00
III	29.63	33.33	18.52	18.52	100.00
İÖ	16.19	44.76	8.57	30.48	100.00

Yıl boyunca gerçekleşecek olan işletme maliyetlerinin belirli bir kısmının karşılanması amacıyla öncelikli olarak işletme dışı finansman kullanımını tercihi olmaktadır. İşletmelerin %46.67'sinin yabancı kaynak finansman kullanım amacının birinci sırada işletme maliyetlerini karşılamak amacı ile olduğu gözlemlenmiştir.

Finansman kaynağı olarak kurumsal kaynaklar olan işletmelerde, yıl boyunca gerçekleşecek olan işletme maliyetlerinin belirli bir kısmının karşılanması amacıyla yabancı kaynak kullanımı, %56.67'sinde birinci sırada, %18.33'ünde ikinci sırada, %15'inde üçüncü sırada ve %10'unda dördüncü sırada önemli olduğunu belirtmiştir. Bu oran, finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerin %72.22'sinde ikinci sırada, %16.67'sinde ise birinci sırada olduğu saptanmıştır.

Öz kaynağını kullanan işletmelerin, yıl boyunca gerçekleşecek olan işletme maliyetlerinin belirli bir kısmının karşılanması amacıyla dış finansman kullanım önceliğinde ise işletmelerin %44.44'ünde birinci, %40.74'ünde ise ikinci sırada olduğu belirlenmiştir (Çizelge 5.55).

Çizelge 5.55. Yıl boyunca gerçekleşecek olan işletme maliyetlerinin belirli bir kısmının karşılanması amacıyla finansmanın kullanım sıralaması

Finansman kaynağı grupları	Sıralama				Toplam
	1.	2.	3.	4.	
	%				
I	56.67	18.33	15.00	10.00	100.00
II	16.67	72.22	11.11	0.00	100.00
III	44.44	40.74	7.41	7.41	100.00
İO	46.67	33.33	12.38	7.62	100.00

Finansman kaynağı kurumsal olmayan işletmelerin yeni hayvan/arazi alımlarının karşılanmasında %88.89'u dış finansmanı ikinci, %5.56'sı ise birinci ve üçüncü sırada olduğunu belirtmiştir. Finansman kaynağı kurumsal olan işletmelerde ise %46.67'si dış finansman tercihlerinin ikinci sırada, %48.33'ü ise üçüncü sırada olduğunu belirtmiştir. Öz kaynaklarını kullanan işletme grubunda ise bu oran, işletmelerin %59.26'unda ikinci sırada, %22.22'sinde üçüncü, %18.52'sinde birinci sırada yer almaktadır (Çizelge 5.56).

İşletmeler ortalamasında yeni hayvan/arazi alımlarını karşılamak amacıyla dış finansman tercihi genel anlamda ikinci sıradadır (Çizelge 5.56).

Çizelge 5.56. Yeni hayvan/arazi alımlarını karşılamak amacıyla kullanılan finansman sıralaması

Finansman kaynağı grupları	Sıralama			Toplam
	1.	2.	3.	
	%			
I	5.00	46.67	48.33	100.00
II	5.56	88.89	5.56	100.00
III	18.52	59.26	22.22	100.00
İO	8.57	57.14	34.29	100.00

5.4. Hayvancılık Üretim Faaliyetinde Karşılaştıkları Sorunlar

İşletmelerin hayvancılık faaliyetinde karşılaştıkları sorunlar Çizelge 5.57’de verilmiştir. Buna göre, hayvancılık sektöründeki sorunların başında üretilen sütün pazar fiyatının düşük olması gelmektedir. Önem sıralamasına göre diğer sorunlar; yüksek girdi fiyatları, desteklerin yetersizliği, yem kalitesi, desteklerden yararlanma, finansman sıkıntısı, hastalıklar ve bilgi yetersizliği en önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Finansman kaynağı kurumsal olmayan ve öz kaynaklarını kullanan işletmeler destekleme yetersizliği sorununu daha fazla bildirmişlerdir. Buna karşın yüksek girdi sorununu finansman kaynağı kurumsal olan ve olmayan işletmeler daha fazla ifade etmiştir (Çizelge 5.57).

Çizelge 5.57. İşletmelerde finansal kaynaklara göre hayvancılık sektöründe sorunlar

Bilgi Kaynakları	Finansal kaynak grupları			
	I	II	III	İÖ
Ürettiğim sütü çok düşük fiyata pazarlıyorum.	4.58	5.00	4.78	4.70
Yüksek girdi fiyatları üretimimi etkiliyor.	4.50	4.11	3.59	4.20
Devletin yaptığı hayvancılık desteklemelerini yetersiz buluyorum.	3.73	4.00	4.74	4.04
Kaliteli yem sağlamada güçlükler yaşıyorum.	3.87	3.22	3.22	3.59
Hayvancılık desteklemelerinden faydalanamıyorum.	3.60	3.78	2.89	3.45
Finansman sıkıntısı yaşıyorum.	3.32	3.44	3.74	3.45
Hastalıklar ve hayvan kayıpları süt üretimimi olumsuz etkiliyor.	3.38	3.67	3.33	3.42
Teknik bilgi yetersizliği yaşıyorum.	3.23	2.67	3.41	3.18
Süt sığırcılığında örgütlenme yetersiz.	2.92	3.44	3.00	3.03
Yetersiz altyapı sorunlarım var.	2.92	3.22	3.11	3.02
Hayvan materyali sağlamada güçlükler yaşıyorum.	2.85	3.22	3.07	2.97
İstediğim miktarda kredi alamıyorum	2.53	3.44	2.70	2.73
Ürettiğim sütü pazarlamada sorun yaşıyorum.	2.47	2.33	3.07	2.60
Süt bedellerini zamanında alamıyorum.	2.93	1.44	2.19	2.49

Ölçek	Kesinlikle yok	Yok	Biraz	Önemli	Çok önemli
	1	2	3	4	5

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada, işletmelerinin finansman kaynaklarının belirlenmesi ve işletmelerin çeşitli özellikleri ile finansal kaynaklar arasındaki ilişkilerin irdelenmesi, Burdur ilindeki süt sığırcılığı örneğinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın birincil verileri, Burdur ilinde süt sığırcılığı yetiştiriciliği yapan 105 adet işletmelerden yüz yüze görüşme tekniği ile elde edilmiştir.

İşletmelerde finansman kaynakları kullanım durumu incelenmiştir. Buna göre işletmelerin %57'si kurumsal kaynağı, %17'si kurumsal olmayan kaynakları ve %26'sı öz kaynakları kullanmaktadır.

Çiftçilerin ve bölgenin yeniliklere açık olması ekonomik durumları ve alışkanlıkları kredi kullanımı ile etkilidir. Çalışma yöresinde görüşülen işletmelerin sosyal ve ekonomik yapıları ele alındığında kredi kullanan çiftçilerin tamamı erkektir. Burdur ilinde seçilen merkez ilçe dahil 4 ilçede kredi işlerini ağırlıklı olarak erkekler yürütmektedir. İlçede tarım sektöründe işgücüne katılma oranları erkek nüfusun kadın nüfusa oranı ile hemen aynı olmasına karşın işletmeler genelde erkekler üzerine kayıtlıdır. Tarım işletmelerinin bir aile işletmesi olarak düşünüldüğünde kadın-erkek oranının birbirine oldukça yakın olduğu söylenebilir.

Burdur ilinde seçilen merkez ilçe dahil 4 ilçede kredi kullanan çiftçilerinin nüfus yaş ortalaması orta yaş seviyelerindedir. Tarımın genelde babadan oğula devirle yapıldığı bu bölgede, 30 yaş üstü çiftçilerin tarımsal faaliyetlerde sorumluluğu üzerlerine aldığı görülmektedir. Deneklerin sosyal ve ekonomik yapıları ele alındığında, kredi kullananların %50'si 50 yaşından küçükken, %50'si de 50 yaşından büyüktür.

Tarım sektöründe yaşanan teknolojik gelişmeler sektörde uzmanlaşmanın önemini artırmıştır. Ancak bölgede tarım kesiminde lise mezunu oranı yüksek olsa da eğitim düzeyi genelde düşüktür. Yeni neslin tarım dışı dallarda eğitime yönelmesiyle tarımın eğitim düzeyi düşük, ortakçı aileler ve

geleneksel tarımın takipçisi işletme sahipleri tarafından yapılması, bölge tarımının istenen noktaya gelmesini engelleyen bir unsur olup, verilen kredilerin kullanımında ve de geri dönüşümünde eğitim seviyesinin düşüklüğü büyük önem taşımaktadır.

Uzmanlık gerektiren çok sayıda faaliyet, yeterli eğitim düzeyine sahip olmayan işletme sahipleri tarafından yapılmaktadır. Bu durum, tarım sektöründe teknolojik gelişmelerin benimsenmesini ve yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkileyerek, yatırım kredilerinin önünün açılmasını da engellemektedir.

Çalışma yöresinde deneklerin iletişim davranışları ele alındığında; işletmelerin %29.52'si bilgisayar kullanırken, %27.62'si internet sahibidir. İşletmecilerin yararlandığı bilgi kaynaklarından en önemlisi televizyon iken, ardından özel veterinerler gelmektedir. İşletmelerin sosyal güvence sahipliği oldukça yüksektir.

İşletmelerin finansman grupları ile işletmecilerin eğitimi, deneyim süresi, karlılıkları, maliyetleri, inek sayıları, hayvan varlığı (BBHB) arasında istatistiksel bir ilişki bulunmamaktadır.

İşletme grupları ile işletmenin hayvancılıktaki uyguladığı teknikler değişmektedir. Öz kaynaklarını kullanan işletmelerde kaba yem kullanımı daha fazladır.

İşletmecilerin maliyetini olumsuz yönde etkileyen en önemli unsur yem maliyetidir. Üretim masrafları içerisindeki oranı %64.41 olan yem masrafı, ancak yem fiyatlarının düşmesi ve mera alanlarının genişletilmesi ile çözümlenebilir.

Öz finansman dışı kaynaklarını kullananlar daha fazla süre örgütlüdür. Yem desteği, süt desteği, hayvan başı desteğinden daha fazla oranda yararlanmaktadır.

Kurumsal kaynak ve öz kaynaklarını kullananlarda hayvancılığa devam etme eğilimi daha fazladır. İşletme dışı finansman enstrümanı kullananlarda arazi sahipliği fazladır.

Tarım sektörünün içinde bulunduğu üretim yapısının katma değer üreterek farklı finansman enstrümanlar kullanılarak geliştirilebilecek sağlıklı bir yapıya ulaştırılması gerekmektedir.

Türkiye'deki tarımsal üretim yapısı hem ölçek hem de etkinlik açısından yeterli gelişmişlik düzeyinde değildir. Tarım sektörünün içinde bulunduğu üretim yapısının katma değer üreterek farklı finansman enstrümanlar kullanılarak geliştirilebilecek sağlıklı bir yapıya ulaştırılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- AB, 2014. Akbank web sayfası: www.akbank.com.tr, Erişim tarihi: 03.12.2014.
- Abasov, F., 2007. Kırsal kalkınmanın finansmanı: Tarımsal işletmelerin finansman sorunları ve çözüm önerileri. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 339s, Ankara.
- Açıl, A.F., 1977. Tarımsal ürün maliyetlerinin hesaplanması ve memleketimiz tarımsal ürün maliyetlerindeki gelişmeler. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 76s, Ankara.
- Açıl, A.F., 1980. Tarım ekonomisi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 611s, Ankara.
- Açıl, A.F., Demirci, R., 1984. Tarım ekonomisi dersleri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 372s, Ankara.
- Akkaş, Ö., Şahin, E. H., 2008. Holştayn ırkı sığırlarda bazı verim özellikleri. Kocatepe Veteriner Dergisi, 2008(1), 25-31.
- Akman, N., Aksoy, F., Şahin, O., Kaya, Ç.Y., Erdoğan, G., 2007. Cumhuriyetimizin 100. yılında Türkiye'nin hayvansal üretimi. Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiriciliği Birliği yayınları, (4), 116s, Ankara.
- Aksoy, A.R., 1987. Ankara bölgesi şartlarında süt sığırları sürüsü işletmelerinde süt maliyeti ve maliyeti etkileyen faktörler. Ankara Üniversitesi, Zootekni Anabilim Dalı Semineri, No.2, 10s, Ankara.
- Aksu, E., 2012. 2003-2011 yılları arasında tarımsal krediler ile tarım sektörü arasındaki nedensellik ilişkileri. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 132s, Eskişehir.
- Akşit, S., 2013. Damla erozyonu ile tarımsal topraklarda sürüm yöntemi arasındaki ilişkinin analizi. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 23, Sayı:1, Ankara.
- Aktürk, D., Savran, F., Hakyemez, H., Daş, G., Savaş, T., 2005. Gökçeada'da ekstansif koşullarda hayvancılık yapan işletmelerin sosyo-ekonomik açıdan incelenmesi. Tarım Bilimleri Dergisi, 11 (3), 229-235.
- Altürk, D., 2007. Polatlı ilçesi tarım işletmelerinde münavebede yer alan başlıca ürünlerde işletme sermayesi talebi ve kredi kullanımının incelenmesi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 104s, Ankara.

- Anonim, 1995. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000). 25 Temmuz 1995 Tarih ve 22554 Sayılı Resmi Gazete, DPT, Ankara.
- Aras, A., 1988. Tarım muhasebesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 323s, İzmir.
- Arıcı, S., 2007. Türkiye’de tarımın finansmanında Ziraat Bankasının rolü. Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 57s, Tekirdağ.
- Armağan, G., 1999. Süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özellikleri ve planlanması üzerine bir araştırma: Nazilli Örkoop örnek olayı. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 193s., İzmir.
- Arslanbey, S., 2011. Bankacılık sektörü ve tarım kredileri: Türkiye’de tarım finansmanı ve T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’nin rolü. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 100s, Balıkesir.
- Artukoğlu, M.M., 1993. Tarımsal kredinin tarım sektörünün gelişmesindeki önemi ve Manisa merkez ilçe tarım işletmelerinde kredi kullanım analizi. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 322s, İzmir.
- Atik, V.T., 2014. Tekirdağ ilindeki tarım kredi kooperatiflerinin genel yapısı, sorunları ve bölgedeki tarımsal girdi kullanımındaki payı. Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi 99s, Tekirdağ.
- Aygören, E., 2010. Domates, sivribiber ve patlıcanda bölgelere göre karlılık analizi. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, 11(9), Aralık-2010, Ankara.
- Bal, T., 2005. Göller bölgesinde tarla bitkileri üretiminin ekonomik analizi ve başlıca ürünlerin arz duyarlılıklarının hesaplanması. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s., Adana.
- Bayramoğlu, Z., 2003. Konya ilinde süt sığırcılığı projesi (100x2) kapsamında yer alan işletmelerin ekonomik analizi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 190s, Konya.
- Binici, T., Demircan, V., Zulaaf, C.R., 2006. Assessing production efficiency of dairy farms in Burdur province, Turkey. Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics, 107(1), 1-10.
- Burdur, 2015. T.C. Burdur Valiliği. Erişim Tarihi: 06.01.2015. <http://www.burdur.gov.tr>.

- Bülbül, M., 1973. Adana ovası tarım işletmelerinin ekonomik yapısı, finansman ve kredi sorunları. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Mesleki Yayınlar Serisi, 325s, Ankara.
- Bülbül, M., Fidan H., 1994. Türk-Alman işbirliği ile uygulanan Samsun sığırcılık projesi işletmelerinde inek sütü maliyeti ve üretimin fonksiyonel analizi. Kooperatifçilik Dergisi, 105.
- Çetin, B., 2008. Tarımsal finansman. Nobel Akademik Yayıncılık Yayınları, 208s, Ankara.
- Çetin, B., 2014. Tarımsal finansman (Geliştirilmiş 2. Basım). Nobel Akademik Yayıncılık Yayınları, 207s, Ankara.
- Çiçek A, Erkan, O., 1996. Tarım ekonomisinde araştırma ve örnekleme yöntemleri. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları No:12, Tokat.
- Dağıstan, E., 2002. Orta-Güney Anadolu bölgesinde koyunculuk faaliyetinin ekonomik analizi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 215s, Adana.
- DB, 2014. Denizbank web sayfası: www.denizbank.com.tr, Erişim tarihi: 03.12.2014.
- Demir, N., 2009. Destekleme politikalarının hayvancılık sektörü üzerine etkilerinin bölgesel karşılaştırmalı analizi. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 143s, Erzurum.
- Demircan, V., Binici, T., Koknaroglu, H., Aktaş, A.R., 2006. Economic analysis of different dairy farm sizes in Burdur province in Turkey. Czech Journal Animal Science, 51(1), 8-17.
- Demirtaş, N., Talim, M., 1999. Türkiye’de et ve et ürünleri sanayiinde gelişmeler-AB ile uyumda ortaya çıkabilecek sorunlar. İzmir Ticaret Odası, Yayın No: 64, İzmir.
- Dinçer, B., Özaslan, M., Satılmış, E., 1996. İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması. DPT-BGYUGM, 225s, Ankara.
- Dinçer, B., Özaslan, M., Satılmış, E., 2003. İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması. DPT-BGYUGM, 250s, Ankara.
- Doğan, C., 2013. Dünya Bankası kredileriyle destekli tarım projelerinin Türk tarımına etkileri. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 136s, Ankara.

- Elmaz, Ö., Saatçı, M., Özçelik Metin, M., Sipahi, C., 2010. Burdur ili süt sığırcılığı ve özellikleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Veteriner Fakültesi Yayını, 92s, Burdur.
- Erdal, B., 2012. Tarım işletmelerinin finansmanı ve kredilendirme: Bursa ili merkez ilçeleri meyvecilik işletmeleri örneği. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 126s, Bursa.
- Erdaş, H., 2012. Türkiye’de tarımın finansmanında tarımsal kredilerin rolü: Edirne bölgesi örneği. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 152s, Tekirdağ.
- Erkuş, A., 1979. Ankara ili Yenimahalle ilçesinde kontrollü kredi uygulaması yapılan tarım işletmelerinin planlaması üzerine bir araştırma. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No:709, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler No: 415, 112s, Ankara.
- Erkuş, A., Bülbül, M., Kırıl, T., Açıl, A.F., Demirci, R., 1995. Tarım ekonomisi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 298s, Ankara.
- Erkuş, A., Demirci, R., Özçelik, A., Çetin, B. 1987. Eskişehir ve Burdur illeri sığırcılık işletmelerinde verimlilik ile optimum üretim ve yatırım hacminin tespiti. Doğa Veteriner ve Hayvancılık Dergisi, 11(2),133-142.
- Erkuş, A., Güneş, E., 2002. Doğrusal programlama yöntemi kullanılarak tarım işletmelerinde optimal kredi düzeyinin belirlenmesi. Türk-Koop Ekin Dergisi, 20, 65-71.
- Eymen, E., 2007. SPSS 15.0 veri analiz yöntemleri. İstatistik Merkezi Yayın No: 1, 167s.
- FB, 2014. Finans Bank web sayfası: www.finansbank.com.tr, Erişim tarihi: 03.12.2014.
- Fırat, O., 1992. Türkiye’de planlı dönemde tarımsal krediler (1963-1990). Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 153s, Tokat.
- Fırat, O., 1999. T.C. Ziraat Bankası’nın tarımsal kredi uygulamaları ve Tokat İli Merkez ilçedeki tarım işletmelerinin bu uygulamalardan yararlanma etkinliği üzerine bir araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 244s, Tokat.
- Fidan, H., 1996. Kütahya merkez ilçede bünyesinde pazara yönelik süt sığırcılığına yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi ve

planlaması. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 155s, Ankara.

FİDER, 2015. FİDER (finansal kiralama derneği) İstatistikleri. Web sayfası: www.fider.org.tr , erişim tarihi: 01.11.2011.

GB, 2014. Garanti Bankası web sayfası: www.garanti.com.tr, Erişim tarihi: 03.12.2014.

Gözener, B., 2013. TR 83 bölgesinde sığır yetiştiriciliğine yer veren işletmelerin ekonomik analizi ve teknik etkinlik. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 174s., Tokat.

GTHB, 2006. Burdur il tarım master planı. İl Tarım Ve Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek Projesi, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Burdur İl Tarım Müdürlüğü Yayınları, 132s, Burdur.

Gül, A., 1998. Adana ilinde projeli ve projersiz süt sığırcılığı üretim faaliyetlerinin ekonomik yönden karşılaştırılması. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 131, Adana.

Gül, M., 2005. Toros Dağları geçit bölgelerinde elma üretiminin ekonomik analizi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 378s, Adana.

Gülçubuk, B., 2000. Kırsal alanda kredi kullanımının sosyo-ekonomik temelleri-hızlı kırsal değerlendirme yaklaşımı ile Kırıkkale ili keskin ilçesi araştırması. Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yayını, 53s, Ankara.

Gündoğmuş, E., 1998. Ankara ili Akyurt ilçesi tarım işletmelerinde ekmeklik buğday (*triticum aestivum* L.) üretiminin fonksiyonel analizi ve üretim maliyetinin hesaplanması. Turkish Journal of Agriculture and Forestry, 22 (1998), 251-260.

Gündüz, O., Dağdeviren, M., 2011. Bafra ilçesinde süt maliyetinin belirlenmesi ve üretimi etkileyen faktörlerin fonksiyonel analizi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 21(2), 104-111.

Güneş, E., 2004. Tarım işletmelerinde kredi taleplerinin doğrusal programlama yöntemi ile belirlenmesi-Kırşehir ili Merkez ilçesi tarım işletmeleri araştırması. T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 121, 75s, Ankara.

HB, 2014. Halk Bankası web sayfası: www.halkbank.com.tr, Erişim tarihi: 03.12.2014.

- Hüsmanlar, Y., 2011. Dış kaynaklı tarımsal kredilerin tarımsal üretime etkileri üzerine bir araştırma. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 131s, Tekirdağ.
- Işıklı, E., Turan, A., Tanrıvermiş, H., 1994. Türk tarımında sermaye ve sorunları. Tarımsal Yapı Dönüşüm ve Strateji Arayışları Tarım Haftası 1994 Sempozyumu, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, T.C. Ziraat Bankası Kültür Yayınları No 25, 231-256s, Ankara.
- İB, 2014. Türkiye İş Bankası web sayfası: www.isbank.com.tr, Erişim tarihi: 03.12.2014.
- İçöz, Y., 2004. Bursa ili süt sığırcılık işletmelerinin kârlılık ve verimlilik analizi. Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 116, 205s, Ankara.
- İnan, İ.H., 2006. Tarım ekonomisi ve işletmeciliği. Hasad Yayıncılık, 372s, Tekirdağ.
- İpek, E., 2013. Tarım Kredi Kooperatiflerinde tarımsal kredi taleplerinin değerlendirilmesi yöntemleri. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İşletme Eğitimi Anabilim Dalı, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 139s, Ankara.
- Kandemir, F., 2010. Dünya ve Türkiye’de tarımın finansmanı, T.C. Ziraat Bankası’nın Türkiye tarımının finansmanındaki rolü. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 122s, Kocaeli.
- Karacan, A.R., 1991. Tarım işletmelerinin finansmanı ve tarımsal kredi. Ege Üniversitesi Yayınları, 498, İzmir.
- Karagölge, C., 1996. Tarımsal işletmecilik, tarım işletmelerinin analiz ve planlanması. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, 127s, Erzurum.
- Karamustafa, C., 2013. Türk bankacılık sektöründe sorunlu kredilerin analizi ve uygulamaya yönelik politika önerileri. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 142s, İstanbul.
- Karlı, B., 1991. GAP alanında tarımsal kredi kullanımı ve gelecekteki kredi ihtiyacının saptanması üzerinde bir araştırma. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 151s., Adana.
- Kazancı, M., 2010. Tarımsal işletmelerin finansmanı ve Türkiye örneği. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Bölümü, Bankacılık

Anabilim Dalı, Bankacılık Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 161s, İstanbul.

- Kıral, T.,Kasnakoğlu, H., Tatlıdil, F.F., Fidan, H., Gündoğmuş, E., 1999. Tarımsal ürünler için maliyet hesaplama metodolojisi ve veritabanı rehberi. Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü, TEPGE Rapor No: 1999-13, 143s, Ankara.
- Kıriloğlu, H., Öztaş, S., 2015. Türkiye’de finansal kiralama işlemleri ve muhasebeleştirilmesi. Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies, 1 (2), 1-21.
- Kızılaslan, N., 2009. Çiftçilerin tarımsal yayım konusundaki tutum ve davranışları (Tokat ili Yeşilyurt ilçesi araştırması). TÜBAV Bilim Dergisi, 2(4), 439-445.
- Kızıloğlu, S., 1994. Erzurum İlinde Buğday, Arpa, Patates, Ayçiçeği, Şekerpancarı ve Fiğın Üretim Maliyeti ve Arz Fonksiyonlarının Ekonometrik Analizi. Proje No TOAG-1035, Erzurum.
- Kumbasaroğlu, H., Dağdemir, V., 2011. Erzurum ilinde tarım makinelerine sahip olan ve olmayan işletmelerin sermaye yapısının karşılaştırılması. Alinteri Ziraat Bilimler Dergisi, 21(B), 1-10.
- Kutlar, İ., Kızılay, H., Turhanoğulları, Z., 2013. Kırsal alanda kadınların işgücüne ve kararlara katılımını etkileyen sosyoekonomik faktörlerin belirlenmesi: Burdur ili örneği. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 26(1), 27-32.
- Miran, B., 2005. Tarımsal Yapı ve Üretim. (Editor: Yavuz, F., Türkiye’de tarım). T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.
- Mirmahmutoğulları, V., 2009. Türk tarım ve hayvancılık sektöründe gelişmeler, yapılan faaliyetler, projeler ve hedefler. 6. Ulusal Zooteknik Bilim Kongresi, 24-26 Haziran, Erzurum.
- Nizam, S., 2006. Aydın ilinde pazara yönelik süt sığırcılığı işletmelerinin verimliliklerinin belirlenmesi. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 139s, Aydın.
- Oğuz, F.K, Oğuz, M.N., Sipahi, C., 2013a. Burdur ili süt sığırcılık işletmelerinde hayvan besleme ve beslenme hastalıklarına ilişkin yapısal durum. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 84(2), 7-19.
- Oğuz, M.N, Oğuz, F.K., Sipahi, C., 2013b. Burdur’da süt üretiminde maliyet durum tespiti ve eğitim faaliyeti, 2. kısım: barınak ve yem kullanımına ilişkin özellikler. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 84(1), 1-8.

- Öneş, A., 1986. Tarımsal yapılar, planlama ve uygulama sorunları. Sayfa: 135-149. Kültürteknige Giriş (Editörler: A.Balaban vd., Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 996, 236s., Ankara.
- Özcan, S., 2009. Antalya ili Kaş ilçesindeki çiftçilerin T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'den tarımsal amaçlı kredi kullanmalarını etkileyen faktörler. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 88s, Kahramanmaraş.
- Özçelik, A., Güneş, E., Artukoğlu, M.M., 2005. Türkiye'de tarımsal kredi: sözleşmeli tarım ve üretici örgütleri üzerinden kredi uygulamaları. Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi Bildirileri, 3-7 Ocak 2005, 24s, Ankara.
- Özçelik, M., 2005. Burdur ili sığırcılığının durumu, sorunları ve AB normlarında ve organik hayvancılık doğrultusunda çözüm önerileri. 1. Burdur Sempozyumu, 16-19 Kasım 2005, II. cilt, 1454-1459, Burdur.
- Özkan, U., 2002. Bayburt ilinde sığır besiciliğine yer veren tarım işletmelerinin ekonomik analizi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 152s, Ankara.
- Öztürk D., Karkacier O., 2008. Süt sığırcılığı yapan işletmelerin ekonomik analizi: Tokat ili Yeşilyurt ilçesi örneği. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 25 (1), 15-22.
- Öztürk, İ., 2013. Tarım işletmelerinin finansmanı ve kredilendirilmesi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 168 s, İstanbul.
- Rehber, E., 1993. Tarımsal işletmecilik ve planlama. Uludağ Üniversitesi Basımevi, 179s, Bursa.
- Saner, G., 1993. İzmir yöresi pazara yönelik süt sığırcılığı işletmelerinin ekonomik açıdan değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 175s, İzmir.
- Sayılı, M., 2001. Amasya ili Suluova ilçesinde sığır besiciliği yapan işletmelerin ekonomik analizi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora tezi, 219s, Tokat.
- Şahin, K., 2001. Kayseri ilinde süt sığırcılığı yapan işletmelerin yapısal özellikleri ve pazarlama sorunları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 11(1), 79-86.

- Şahin, K., Gül, A., Koç, B., Dağıstan, E., 2001. Adana ilinde entansif süt sığırcılığı üretim ekonomisi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi, 11(2),19-28.
- TARSİM, 2013. TARSİM 2013 faaliyet raporu. Web adresi: <http://www.tarsim.gov.tr/trsmWeb/>
- TCKB, 2013. İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE-2011). T. C. Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 87s, Ankara.
- TCKB, 2014. Tarım arazilerinin sürdürülebilir kullanımı çalışma grubu raporu. T. C. Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Tarım Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: KB: 2860 - ÖİK: 714, Ankara.
- TCZB, 2014. T.C. Ziraat Bankası Faaliyet Raporları, Ankara.
- TKB, 2015. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı'nın TBMM Verdiği Önerge. www.tbmm.gov.tr/d24/7/7-18447c.pdf (21.10.2015)
- TKK, 2015. Tarım Kredi Kooperatifi, web sayfası: www.tarimkredi.org.tr, Erişim tarihi: 01.06.2014.
- Tokmak, T., 2009. Niğde ilinde süt sığırcılığı işletmelerinin ekonomik analizi ve sütün pazara arzı. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 130s, Niğde.
- Topuz, A., 1998. Çankırı ili tarım işletmelerinde optimal üretim planlarına göre işletme sermayesi ihtiyaçlarının saptanması üzerine bir araştırma. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 142s, Ankara.
- Tosun, D., 2008. Avrupa Birliğinde ortak tarım politikası çerçevesinde tarımın finansmanı ve Türkiye'nin uyumu açısından değerlendirilmesi. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 203s, İzmir.
- Toy, A., 2002. Nazilli ilçesi tarım işletmelerinin ekonomik yapısı, finansman ve yatırım analizi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 176s, Ankara.
- TÜİK, 2015. Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim Tarihi: 06.02.2015. <http://www.tuik.gov.tr>.
- TÜİK, 2014. Seçilmiş göstergelerle Burdur 2013. Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası Yayın No: 4236, Ankara.

- Türkiye Bankalar Birliği, 2015. Türkiye Bankalar Birliği Banka ve sektör bilgileri istatistikleri, Web sayfası: <https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/veri-sorgulama-sistemi/illere-ve-bolgelere-gore-bilgiler/73>, Erişim Tarihi: 10.05.2015.
- Ulger, N.E., Çay, T., 2012. An assessment about land consolidation in Turkey. FIG Working Week, 6-10 May 2012, Rome, Italy.
- Uyanık, R. Y., 2015. Dünyada ve Türkiye’de faktoring tanımı. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), 23-40.
- Ülger, R., 1997. Tarım Kredi Kooperatiflerinin finansman yapısı, kaynakları ve bununla ilgili başlıca sorunlar. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 124s, Ankara.
- VB, 2014. Vakıfbank web sayfası: www.vakifbank.com.tr, Erişim tarihi: 10.11.2014.
- Yamane, T., 2001. Temel örnekleme yöntemleri. Çevirenler: Esin, A., Aydın, C., Bakır, M.A., Gürbüzsel, E., Literatür Yayınları, 509s, İstanbul.
- Yavuz, F., Birinci, A., Peker, K., 1998. Doğu Anadolu Tarımının Ekonomik Yapısındaki Değişim, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Doğu Anadolu Tarım Kongresi, 14-18 Eylül 1998, Erzurum.
- Yavuz, F., 1999. Türkiye besi ve süt hayvancılığı politikalarının analizi. Türkiye I. Besi ve Süt Hayvancılığı Sempozyumu Bildirileri 2-3 Aralık 1999, Menemen, İzmir.
- Yavuz, F., 2009. Tarım politikası ders notları. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Erzurum.
- Yerelnet, 2015. Yerel yönetimler portalı. <http://www.yerelnet.org.tr/>, Erişim Tarihi: 15.01.2015.
- Yıldırım, A.E., 2008. Bankaların tarım kredileri. Web sayfası: <http://www.tarimdunyasi.net/?p=108>, Erişim tarihi: 10.02.2015.
- Yıldıztekin, İ., 1987. Tarımın finansmanı ve finans kuruluşları. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 180s, Ankara.
- Yılmaz, M.K., 2008. Dünyada ve Türkiye’de tarımsal finansman: Türkiye için model önerisi. Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 163s, İstanbul.
- Yılmaz, H., 2010. Süt sığırılığında kooperatifler aracılığıyla desteklemenin ekonomik ve sosyal etkileri: Adana ili örneği. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 311s, Adana.

Yılmaz, H., Gül, M., Parlakay, O., Akkoyun, S., Bilgili, M. E., Vurarak, Y., Kılıçalp, N., Hızlı, H., 2015. Doğu Akdeniz Bölgesinde Süt Sığırcılığı İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Destekleyen Kuruluş: TAGEM, Proje No: TAGEM/TEAD/12/TE/000/009.

Yılmaz, İ., Dağıstan, E., Koç, B., Özel, R., 2003. Hatay ilinde projeli ve projesiz süt sığırcılığı yapan işletmelerin süt sığırcılığı üretim faaliyetlerinin ve faktör verimliliklerinin analizi. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 16(2), 169-178.

Yurdakul, O., Smith, D., Koç, A., Fuller, F., Şengül, H., Akdemir, Ş., Ören, N., Aksoy, Ş., Yavuz, F., Saner, G., Özdeş Akbay, A., Yalçın, İ., 1999. Türkiye'de Hayvansal Ürünler Arzı ve Yem Talebi: Mevcut Durumun Değerlendirilmesi ve Alternatif Politika Senaryoları. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayınları, Proje Raporu 1999-4, Yayın No: 17, Ankara.

Yurdakul, O., Ören, M.N., 1995. Türkiye Hayvancılığına Uygulanan Ekonomi Politikaları. Türkiye Hayvancılığının Yapısal ve Ekonomik Sorunları Sempozyumu, 27-29 Eylül 1995, İzmir.

EKLER

EK A. Fotoğraflar

Şekil A.1. Araştırma bölgesi haritası

Şekil A.2. Araştırma bölgesi ayrıntılı haritası

Şekil A.3. Anket uygulaması fotoğrafları-1

Şekil A.4. Anket uygulaması fotoğrafları-2

Şekil A.5. Anket uygulaması fotoğrafları-3

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Damla GÜRBÜZ
Doğum Yeri ve Yılı: Edirne, 1987
Medeni Hali : Evli
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : zbdamlaozdamar@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : Bucak Lisesi
Lisans : SDÜ, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü

Mesleki Deneyim

T.C. Ziraat Bankası 2010--

Ulusal kuruluşlarca desteklenen projeler

Süt Sığırcılığı İşletmelerinde Finansman Kaynakları: Burdur İli Örneği. SDÜ BAP 3227-YL1-12 (2015) (Yardımcı araştırmacı).

Elma Yetiştiriciliğinde Entegre Mücadele Sisteminin Ekonomik Analizi ve Benimsenmesini Etkileyen Faktörler, Tarım Bakanlığı, Proje No: TAGEM-10/AR-GE/04 (2012) (Yardımcı araştırmacı).

Yayınları

Gül, M., Akpınar, G., Demican, V., Yılmaz, H., Bal, T., Arıcı, Ş.E., Polat, M., Şan, B., Eraslan, F., Kart, Ç.Ö., Özdamar, D., Yılmaz, S.G., 2014. Economic Analysis of Early-Warning System in Apple Cultivation: A Turkish Case Study. Custos e @gronegocio on line, 10(3), 165-179.

Gül, M., Akpınar, M.G., Demircan, V., Yılmaz, H., Bal, T., Arıcı, Ş.E., Polat, M., Şan, B., Eraslan, F., Örmeci Kart, M.Ç., Gürbüz, D., Yılmaz, Ş.G. 2014. Ziraî ilaç bayilerinin yapısı ve entegre mücadele konusundaki tutum ve davranışları. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 9(2), 11-25.